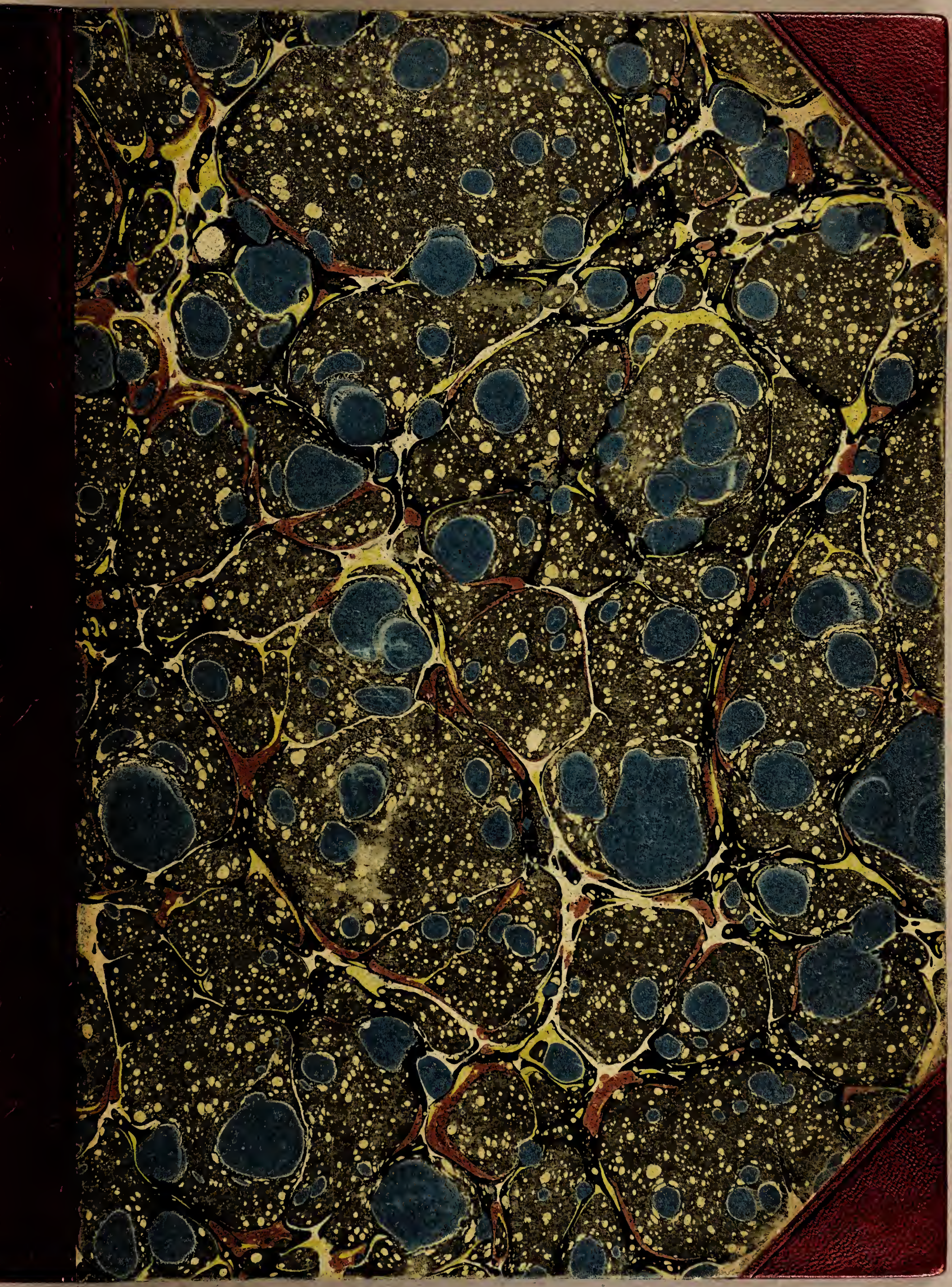

John Carter Brown.

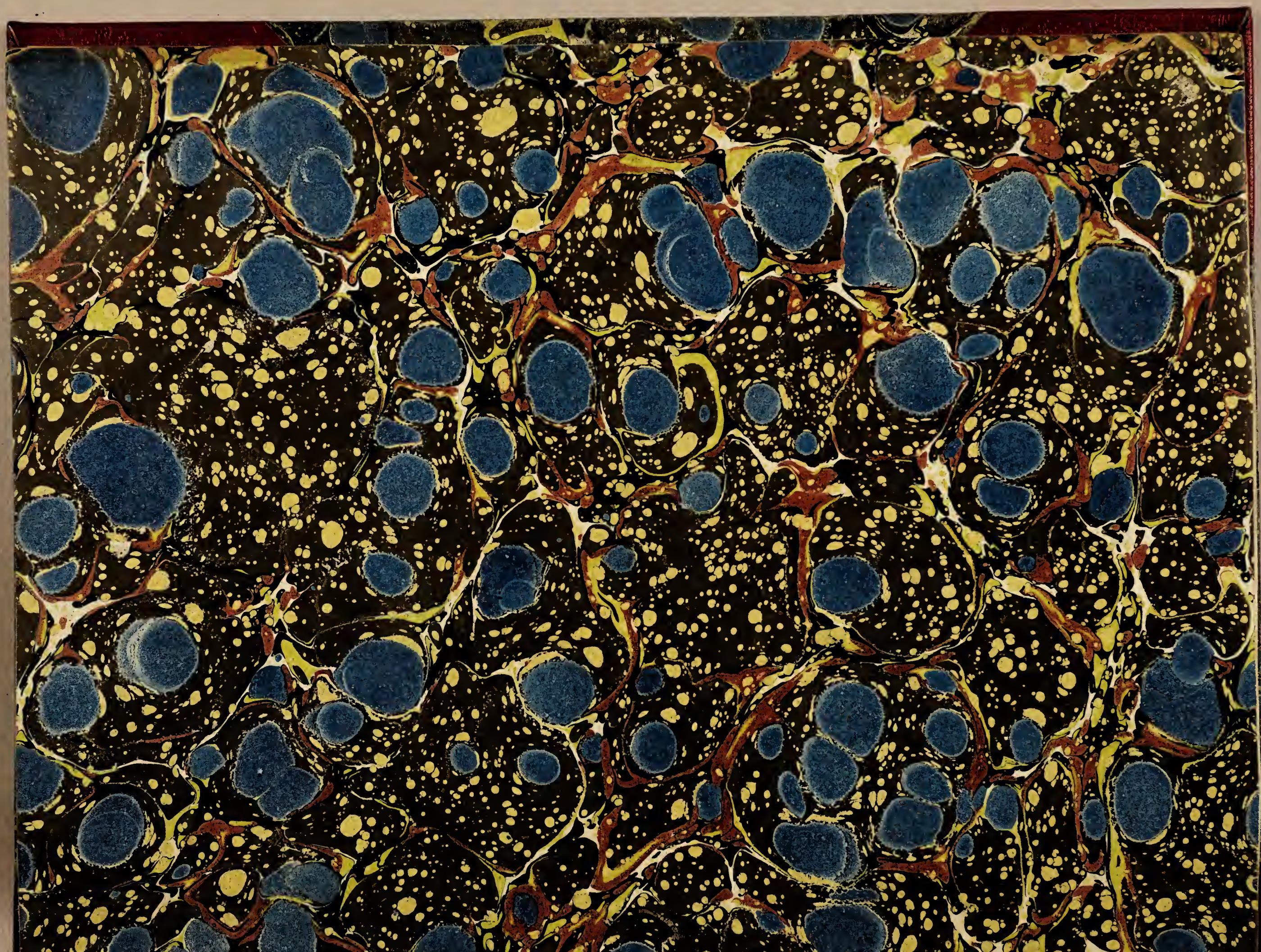

Wonderlijcke Voyagie/

By de Hollanders ghedaen,

Door de Straete

MAGALANES,

Ende voorts den gantschen Kloot des Aerdt-bodems om, met vier Schepen: onder den Admirael Olivier van Noort, van UTRECHT, Uyt-gevaren Anno 1598.

t'UTRECHT,

By Lucas de Vries, Boeck-verkooper in de Snippe-vlucht/ 1652.

JOHN CARTER BROWN

Beſchrijvinghe van de Schip-vaert, by de Hollanders gedaen, onder 't beleydt ende Generaelſchap van Olivier van Noort, door de Straet oft Engte van Magalanes, ende voorts de gantſche Kloot des Aerdtbodems om: die veel vreemde dingen heeft geſien.

(Toe-rustinge van de ſchepen tot deſe repſe.)

IN 't Jaer ons Heeren 1598. zijn de Eerſame Pieter van Beveren, Generael van de Munte des Graeflickheyts van Hollandt; Huygh Gerritſz van der Buys; Jan Benninck, Koopman tot Amſterdam/ ende eenighe andere (die te ſamen een Compagnie gemaeckt hadden) over-komen met Olivier van Noort, gebozen van Wtrecht/om onder ſijn beleydt eenighe Vopagie te doen dooz de Straet oft Enghte van Magalanes, booz-by de Kuſte van Weſt-Indien / over de Zuydt-zee / by de Spaenjaerden ghenaemt Mar del Zur, ende ſoo boozts om den gheheelen Aerdtbodem / ende al-omme (waer't doenlijck) te traffiqueren. (Tot welcke verre Repſe ſy toe-gheruſt hebben / ſoo met Koopmanſchappen als Victualie / ende allerley noodighe munitie van Oozloghe / twee Schepen / het eene gheheeten Mauritius, het ander Henrick Fredrick, met noch twee Jachten/ de Eendracht ende de Hope, daer te ſamen op waren 248. mannen/ſoo jong als oudt. Op 't Schip Mauritius was Admirael ende Capiteyn Generael van de gheheele Vlote de boozſchzeven Olivier van Noort; op Henrick Fredrick was Vice-Admirael Jacob Claeſſz van Ulpendam; op de Eendracht was Capiteyn Pieter de Lint: ende op de Hope Jacob Janſz Huyde-kooper. Deſe bevel-hebbers / met het gemeyne Schips-volck/ zijn dooz laſte van de Heeren Gecommitteerde Raden ter Admiralitept / reſiderende binnen Rotterdam / ten verſoecke van de boozſchzeven Compagnie / op den 28. Junij des boozſchzeven Jaers 1598. by een gheroepen binnen de boozſchzeven Stede / ende is hun aldaer booz-gheleſen den Artickel-bzief / na den welcken ſy hun hadden te ſchicken ende reguleren / gelijck ſy al-te-ſamen eendzachtelick by Eede belooft/ende geſwozen hebben te ſullen doen; zijnde de ſelve Artijckel-bzief eerſt vertoont geweeſt aen ſijn Pzincelicke Excellentie/ende by deſelve geaggreert ende bevestight.

(Welcke t'zeyle gaen.)

Den 13. September 1598. zijn de twee ſchepen / Mauritius ende de Eendracht upt het Goereeſche gat t'zepl gegaen: ende als ſy de lenghte hadden van Zeelandt / quamen de ander twee Schepen van Amſterdam / namentlijck Henrick Fredrick ende de Hope upt het Veerſche gat by haer in Zee/ ende ſetten hun cours naer Pleymouth, obermits een Engels Piloot/ die met de Heer Thomas Candiſch deſe verre repſe ghedaen hadde / ſijn saken / hem noodigh zijnde / van daer moeſt

met nemen. Den 21. dito / zijn sy met een sterche Noort-Ooste wint upt Pleymouth t'zeyl gegaen / ende's morgens daer na buyten 't gat wesende / sagense dat de groote Sloep van de Vice-Admirael met ses mannen achter bleef / daerom sy't aldaer op de ly worpen: doch alsoo seker Engelsch Wy-buyter haer seyde / dat de achter-blijvende maets niet en wilden komen / ende een hoop schelmen waren / ginghense weder haer cours. Den 8. Octobris in de nacht verloor de Vice-Admirael weder sijn Sloep / die achter aen sijn Schip sleepte / met een Man daer in / die sy tot op den dagh in de ly verwachten / maer niet en vernamen / overmits sy door de duncherheydt van de nacht ende harde windt af-geraeckt was / sy waren doen op de hooghte van 44. graden 40. min.

Ende setten 't voor Ilha do Principe.

Den 10. Decembris saghen sy't Eylandt / by den Portugesen genaemt Ilha do Principe, dat is / 't Princen Eylandt / om dat het eerst by een Prince van Portugael ontdeckt ende gevonden is. Hierom was groote blijdtschap in de Vloot / overmidts sy door contrarie windt langhe om-heer gheswermt hadden / ende geen ververschinghe konden bekomen. Sy hebben 't den 11. dito / voor de Bay oft Haven / leggende aen de Noort-West-Zijde van 't Eylandt / op 16. vadem gheset / ende de Generael heeft des nachts een Sloep / met de Commijs Daniel Gerritsen (welcke seyde wel eer daer gheweest te hebben / ende datter ververschinghe ghenoegh te bekomen was / als ock datter goedt volck op woonde) af-gheson den / om na de Haven te sien / die hy weder aen Boordt komende / seyde de selve te zijn daer hy eertijdts gheweest hadde / maer geen volck vernomen te hebben. Daerom de Generael twee wel-ghemonteerde Sloepen ende een Bock aen Landt gesonden heeft / met ontrent 40. Man. Dese in de Bay komende / staken een Vrede-baen op / 't welck die van 't Eylandt siende / hebben haer een Man met een Vrede-baen teghen ghesonden / ende gheseydt / sy mochten vry op-komen / ende souden met vrientschap voor haer geldt van alles ghenoegh bekomen. Waer op de voorschreven Daniel Gerritsen (die de vrede-baen droegh) eerst op 't Landt is ghetreden / ende van een seker Moor / die Portugees spract / seer vriendelijck ontfanghen ghewor den / gaende met noch drie ander Officieren na de Schans toe / terwijle dat de Luytenant / Reynier Poppes, door last van de Generael in de Sloep bleef / om 't volck by malkander te houden. In de Schans werdt hun te eten ende drincken voor-gheset / ende een goet ghelaet ghetoont / ende daer quamen op de strant eenighe Boden / die de Luytenant mede gaern bepraet hadden in de Schans te komen / maer hy heeft hem ge-excuseert. De Portugesen dan / siende dat sy geen volck meer in de Schans konden krijgen / hebben verradelijck de voorschreven vier Officieren verrast / ende den Commijs met den voorschreven Engelschen Piloot / genaemt Capiteyn Melis, ende noch een tot haer vermoort / de vierde Man / genaemt Capiteyn Pieter Esaiasz. de Lint, ist ontsprongen: d'ander maets die op 't strant waren / siende de Man komen aen loopen / merckten wel datter verraet was / ende liepen daerom na de sloepen toe om te moghen ontkomen / maer de Portugesen van 't Eylandt zijn haer tot aen 't water gevolght / ende hebben in de sloepen noch twee man doot geschoten / der Generaels Broeder / genaemt Cornelis van Noort, ende eenen Canter van Amsterdam. De Generael dese droeve tijdinghe ontfangen hebbende / heeft metten krijghs-raet goet gevonden / met alle vier de Schepen binnen de Bay te loopen / soo verre in als sy mochten / ende liet het schip Eendracht hoorden recht voor de Schans / doende teffens aen lant setten 120. man met haer volle ghewee

Daer sy verraden wordē van de Portugesen.

Met verlies van 5. Mannen.

ende

ende vliegende Vaendel. Dese vernamen terstont veel ghewapende Soldaten/ daer sy langhe teghen schermutseerden / wel meynende de Schans in te nemen/ maer door d'ongheleghenthepdt van een bosschagie die sy door moesten / ende een Water daer sy over moesten / oock om dat de Portugesen soo sterck op haer schoten / hebben sy moeten te rugghe wijcken na de Sloepen / zijnde een van den haren doodt geschoten / ende 16. gequetst. Den 12. ditto / teghen den avont heeft de Generael weder 30. Man doen aen Landt varen / recht tegen de Schepen over / daer een loopende Revier was / want sy seer noodigh Water van doen hadden. Hier hebben sy in spijdt van de vyandt een Schans ghemaecht/ ende Water in ghekreghen tot haer contantement. De Generael is oock met een partije volcks boven in 't Eylandt ghemarcheert / daer de Suycker-molens staen / welcker hy sommighe dede in brandt steken : maer de Portugesen in Embuscade leggende / schoten een uyt den haren doodt / soo dat de andere haren wijck weder na de Schans namen. Sy bevonden / hier legghende / dat Capitepn Cleer-haghen op dit Eylandt geweest hadde : Want vonden daer noch eenighe sperren / kalck ende steen leggben / ende een plaets voor 't in-komen/ daer de boomen af-gehouwen waren / om een Kasteel te maken / soo sy vermoeden / maer (na 't scheen) soo was 't hem ghefailleert / ende belet door de Portugesen. De Generael liet met de Sloepen noch na eenighe andere plaetsen

Schiermutsinge tegen de Portugesen.

roepen / daer mede seer schoone Bayen waren / maer 't was over al beset / soo dat sy vermoeden datter veel volchs op dit Eylandt moest wonen / ende over sulchs geen verversinge en konden bekomen.

Dit Eylant leydt op anderhalve graet / oft (soo andere schrijven) ontrent drie graden benoorden de Linie Æquinoctiael. Geeft overvloedigh veel Suyckers / ende die seer goet / oock wat Gembers / ende tamelijck veel Taback / men seght datter een boom is die beneden aen de stam de dickte heeft van 24. vadem. De Inwoonders zijn van de Portugesen soo verre gebracht / dat sy 't Cruycfix ende andere Beelden weten eere te doen / dragende oock een Cruycfix met een Pater-noster aen den hals ; hare wapenen zijn Rondassen / Spiessen ende Kappieren. De Vrouwen gorden haer met een doeck om de Navel / welcke hangt tot beneden haer knyen / ende draghen ghemeenlijck een krom Mes in de handt.

Beschrijvinge van Ilha do Principe.

Den 17. dito / tegen den avondt heeft de Generael 't volck met gemack ende onbeschadight uyt de Schans weder t'Scheep doen komen / want sy nu wel versien waren van Water / doch hadden noch veel krancken ende ghequetsten. Sy ginghen ter selver tijdt t'zeyle / ende quamen den 25. dito / by de Caep Lope Gonsalvez, daer de winden gemeynlijck 's nachts uyt het Landt waeyen / ende daeghs uytter Zee. By 't Landt komende sagen twee Duytsche schepen / 't een

De schepen verzeylen.

van

van Amsterdam / 't ander upt Zeelandt / die haer seyden / dat de Schepen van Pieter Verhaghen daer wel een maendt gelegen / ende 38. Man begraven hadden / ook dat Capiteyn Cleer-haghen op Ilha de Principe was doodt ghebleven / ende veel van syn volck verlozen hadde. Des selven daeghs is by vonnisse van de Krygh's-raedt aen Lant geset eenen Hans Volckerts van Heylige Landt, Stuerman / om syn oproerighept ende ander schelm-stucken die hy over hem hadde.

Den 21. dito / zyn sy weder t' zeyl gegaen van Caep Lope Gonsalvez, (welck in de beschryvinge van de Schip-vaert op Guinea breeder beschreven sal worden) om over te steken na de kust van Brasil/ende quamen den 9. Februarij 1599. ontrent de middagh in Rio Javeiro, gelegen aen de voorschreven kust op 23. graden bezuyden de Linie / daer sy 't op 9. vadem geset hebben buyten 't Casteel / dat op de Noordt-zy van 't gat oft in-gangh lept / tegen over de Stadt Javeiro. Ende setten 't in rio Javeiro/ aen de kust van Brasil.

Des anderen daeghs morgens quam haer een groote Canoa aen boort / met 7. oft 8. Mannen / onder andere een Portugees / ghenaemt Pieter Tack, die goet Duyts sprack. Desesepde dat hy van de Gouverneur gesonden was/ om te sien wat sy voor volck waren / waer op sy gheantwoort hebbende Duytschen te wesen / ende eenighe fruyten oft ander verversinghe te begeren voor haer gelt / is hy met de Canoa weder aen Landt gevaren / belovende terstont beschept te sullen brengen van de Gouverneur / die op strant was ghekomen met wel twee

of drie hondert Soldaten. Den 10. dito/des na middaghs quam de selve Canoa weder aen boordt met de voorschreven Portugees / niet mede brengende dan ontrent 50. of 60. Oranjen appelen/ ende heel weynigh beschreys. De Portugees gaf selve te kennen / dat sy van Landt niet en soude krijghen / of moesten hem 't Scheep houden; 't welck de Generael met advijs van de krijghs-raedt gedaen heeft / ende boven dien noch een Mestico oft half geslacht/ende twee slaven/ 't ander volck sondt hy weder aen landt met een brief van de voorschreven Tack aen den Gouverneur/ in-houdende dat hy haer eenighe frupten soude beschicken voor gelt / ofte Waer. Den 11. dito / 's morgens geen beschreys vernemende / zijn sy met ontrent 60. of 70. man/ ende drie Sloepen / geroept in een Bay neffens een hooge bergh / genaemt het Suycker-broodt, aen de zuydt-zijde/ alwaer de aengehouden Portugees seyde veel frupten te wesen. Sy namen de Mestico mede / om haer 't frupt te wijsen / maer aen Lant komende lacher veel volcks in Embuscade/ die de twee Mannen/by haer op-gesonden om de gelegenthepdt te verspieden/ terstont overvielen ende ghevangen namen / schietende voorts seer dapper met pijlen in de Sloep/ soo dat sy wel 7. ofte 8. Man quetsten. Het Schip Eendracht, welck onder zeyl was / om de maets te bevrijden / heeft mede moeten wijcken/ door 't schieten van 't Casteel / responderende recht op de Bay / met verlies van een Man/die met een grof geschut de hop af-gheschoten wert/ende de hooft-touwen aen stucken. De twee gevanghen Mannen werden na de stadt Javeiro gevoert / maer de Generael heeft een brief gesonden aen den Gouverneur door een Slaef die aen Landt swom / hem bragende of hy onse gevangenen tegen de syne wilde laten los gaen / soo dat 's anderdaeghs 's morgens de Stuerman Barent Jansz. geloft wert tegen den voorschreven Mestico, seggende de Portugesen dat sy van onsen frupt ende Verckens genoegh wilden verkoopen / indien sy wilden aen Landt komen / maer de Portugees Tack, die sy gevangen hadden/ seyde sy en soudense niet gelooven. Tegen dese Portugees is de andere Man los gegaen / maer een Corporael/ ghenaemt Willem Potter van Delft, sonder last daer toe te hebben / aen Landt ges wammen zijnde / is by de Indianen (die van wegen de Portugesen met menighte upt het bosch ghespronghen quamen) al naeckt ghevanghen genomen / ende d'andere maets / die op de dreggemet de Sloep in de Vloot laghen / zijn 't ontroept / ende weder aen boordt gekomen / latende den voorschreven Corporael gevangen.

Verraderije van de portugese.

Den 13. dito / laveerden sy met de ebbe upt Rio Javeiro, ende setten 't den 16. dito / tusschen twee Eylanden / welcke de Sloep/ upt-geweest hebbende om te besichtigen / niet en konde bekennen: de Generael gaf 't een den naem van 't Mossel-Eylandt, (want sy daer menighte van Mosselen vonden) 't ander (daer niet en wiesch / dan Palmitas boomen) noemde hy 't Palmitas-Eylandt, beyde waren sy woest ende onbewoont.

Beschepen gaen weder t'zeyle.

Den 21. dito / alsoo sy een stuck weeghs in de Zee waren / ende de windt met een harde storm upt den zuyden quam / vonden sy goet wederom te loopen van daer sy ghekomen waren / om te sien of het oock 't Eylandt van Sint Sebastiaen was / daer de Stuer-luyden gen twijffelden / ende kreghen des anderendaeghs kennisse dat ja; waerom sy met hare Schepen tusschen 't vaste Landt ende 't Eylandt in zeylden / daer een seer goede reede is / beschut voor alle winden/ want men besloten in 't Eylandt lept: Sy vonden der wel veel Schoone Bayen/ ende groote menighte van Visch / ja soo veel als de netten t'elcke mael konden lijden / maer weynigh ander verversinghe / want het Eylant is vol wilde geboom-

Ilha de S. Sebastiaen.

geboomten; Meeuwen ende Papegaepen vingense mede tamelijck veel / ende seker krupdt als Willighe bladeren / dan vol saps / 't welck ghesoden ende uptten Azijn gegeten / haer een Medicijne was voor het Scheur-buyck.

Den 27. ditto / is het bootjen van Capiteyn Huyde-kooper aen Landt gevaren met 9. man / daer sy terstont besprongen wierden van een groot deel Indianen / die in 't bosch verborghen laghen / ghekomen zijnde van Rio Javeiro om haer te verrasschen; Sy smeten twee van de ses Mamen doodt / d'ander vier en weet men niet waerse gebleven zijn.

Den 28. ditto / ontrent de middagh lichten sy hare anckers / wel versien zijnde van Water / maer anders wepnigh verversht / ende zeylden weder by Oosten 't gat / loopende tusschen 't Mossel-Eylandt ende Sint Sebastiaen door / welck Eylandt aldaer lept op 24. graden bezuyden de Linie. Den 20. Martij / na dat sy veel stormm ende onghemack gheleden hadden / werdter by de krijghs-raedt gheresolveert / alsoo het / overmidts de aenstaende Winter ende het dagelijcks onweder / niet doenlijck en was de Straet van Magalanes te passeren / ende sy alreede veel krancken hadden / generalijck te zeylen naer 't Eylandt S. Helena, om aldaer Winter-laghe te houden / ende de siecken te ververschen; Maer alsoo sy 't selve niet en konden aen-doen / door contrarie winden ende storm / werdter eyndelijck den 11. May besloten te zeylen na d'Eylanden van Martin vaz, ofte Ascension, Deschepen verzeylen.

Aſcenſion, ende de ſelve niet vindende / op de kuſt van Braſil aen te loopen/want ſy door groote menighte van kranckten / die by 3. oft 4. daeghs begoſten te ſterven / ghenootſaeckt waren het eerſte Landt aen te ſoecken dat ſy konden bekomen. Den 21. dito / vonden ſy een woeſt Eylandt / leggende op 20. en een vierde graden bezuyden de Linie / daer gantſch geen ververſchinghe was te vinden / anders dan groote menighte van Meeuwen / dieſe malle Meeuwen noemden / om datſe tam waren / dat ſy haer al vliegende met ſtocken lieten doodt ſmijten. Den 30. dito / meynende dat ſy 't Eylandt Aſcenſion ſaghen / bevonden dat het was 't vaſte Landt van Braſil, ende anckerden den 1. Junij voor een plaetſe / genaemt Rio Dolce, dat is / de Soete Reviere / daer ſy twee Sloepen aen Landt ſonden / maer de Portugeſen / die aldaer in grooten getalle waren / en wildenſe aen Landt niet hebben / ſoo dat ſy weder te rugge moeſten keeren na de Schepen.

Ende loopen onder 't Eylandt Santa Clara.

Den 2. dito / ſaghen ſy 't Eylandt Santa Clara, daer ſy na toe liepen / ende des anderendaeghs / 's morgens vroegh / zijn de Generael ende de Capiteynen met 2. Sloepen aen Lant gevaren / daer ſy pas ſoo veel Waters vonden als ſy dagelijcks mochten drincken / 't welck uyt eenighe kloven van 't gheberghte quam. De Generael weder aen boordt komende heeft de ſiecken op 't Eylandt doen brenghen / die men ſommige met takel moeſt overhijſſen in hare kopen / vermits

ſy

ſy haer niet en konden roeren / ende ſommige op 't Landt komende zijn terſtont geſtorven / ſoo dat ſy daer al-te-ſamen waren in groote miſerie / te meer om dat op 't Eylandt niet en was te bekomen tot ververſſinghe dan eenighe Palmitas, ende ſeker groen krupdt / ghenaemt Peterſelie de mar, 't welck een yeder met grooter begeerte te lijve ſoegh ſoo gekoockt als anders. Ock ſtondender twee boomen / die eenige ſupre pzupmen op hadden. Immers dat ſy na 15. dagen eegghens al-te-ſamen ghenoegh miraculeuſelijck ende dooz een ſonderlinghe genade Godes van 't ſcheur-bupck geneſen waren / upt-geſondert vijf Mannen / die heel lange gelegen hadden / ende eyndelijck geſtozven zijn. De Generael rechte hier een hutte op / daer hy koecken upt deelde / ghevende den genen dieſe ſelfs quamen halen twee koecken daeghs / maer d'ander maer een / waer dooz de ſiecken al kruppende boozts quamen / om mede twee koecken te hebben. Het Eylandt en is niet boven een mijl in 't ronde groot / ende en leyt maer een mijle van't naſte Landt / daer ſy te veel volcks op ſagen / ende niet en dozſten Landen / want de Pozтugeſen daer ober al meeſter zijn / ende de Indianen tot haren wil hebben / die gebzupckende tot hare Gozlogen.

Den 18. Junij heeft de Generael al 't volck ſoo ſiecke als gheſonde t' Schеep boen komen / om t' zepl te gaen / maer hebben eerſt het ſchip Eendracht, 't welck ſy / overmits ſijne leckheydt / niet langer en konden mede voeren / geloſt / ende 't goet daer upt geberght. Op dit Eylandt werden by vonniſſe van den krijghs-raedt gecondemneert om aen een vreemt Landt geſet te wozden Jan Claeſz. Conſtapel op den Admirael / ende Gerrit Willemſz. Prins, boſſchieter op de Eendracht, om haare mupterie ende andere ſchelm-ſtucken. Ock werdt eenen Gerrit Adriaenſz. van Vliſſingen met een mes dooz de hant aen de maſt geſet / tot dat hy 't ſelve weer af-troch / om dat hy ſijn Stuer-man met een mes gequetſt hadde. Den 21. ditto / gingen de drie Schepen van 't Eylandt S. Clara t' zepl / na dat ſy 't Schip Eendracht in brant geſteken hadden / ende quamen den 30. ditto / op de reede van't Eylandt Sint Sebaſtiaen, daer ſy dooz henen gheleghen hadden. Hier hebben ſy / doch met goede wacht / om niet ober-vallen te wozden / haer Water ingenomen / ende den 16. Julij ghereſolveert te zeylen naer Porth of Deſire: dat is / de Haven van Begeerte, leggende op 47. en een halve graden bezuyden de Linie / ende alſoo genaemt by de Generael Thomas Candiſch, om dat hy naer een lange begeerte daer eyndelick aen quam. Deſe Haven breghen ſy eerſt den 20. Septembzis in 't geſicht / ende liepen ontrent de middagh daer in / bevindende datter een ſeer klare ſtroom upt ende in-loopt / ende dattet daer ontrent twee vadem op ende neder vloept.

De 3. ſchepen verzeylen / na dat ſy de Eendracht in brandt geſteken hadden.

Eñ loopen in Porth of Deſire.

IN-WERP.

In de Schip-vaert van Sir Thomas Candiſch wozt verhaelt dat binnen deſe Haven eenighe Eylanden leggen / daer ſich groote menighte van Zee-honden ofte Kobben onthouden / die wonderlijck groot / ende ſeer hoogh endeleelijck van maeckſel zijn. Het vooꝛſte deel hares Lichaems en kan nergens beter by gelekken wozden dan by een Leeu / zijnde 't hooft / de hals / ende vooꝛt tot aen de vooꝛſt toe vol rouw langh haꝛ. Hare voeten zijn als vlimmen / gefatſoeneert gelijck een Menſchen handt. Sy werpen alle maenden jongen / ende onderhouden die met haer melck. Generen ſich in de Zee / ende eten Viſch. De jonghen ghebzaden ofte gheſoden zijnde / zijn ſoo goet ende lieflijck van ſmake / datmenſe qualijck van Hamelen ofte Lams-vleeſch onder-kennen ſoude.

De

De oude zÿn van sulcker groote ende sterckte / dat 4. Mans ghenoegh te doen
hebben met een doodt te smÿten / ende moeten oock jupst op 't hooft gheslagen
worden met stocken oft haken / anders / als sy maer deur-steken oft door-stoo-
ten zÿn / loopen sy in de Zee noch weck. Daer wordt oock gesept / datter over-
vloedigh veel Vogelen zÿn / by de Engelschen Pinguijns : dat is / Withoofden
ghenaemt / die mede seer goet zÿn om te eten. Dese hebben holen in de Aer-
de / daer sy in broeden / als by ons de Conÿnen doen / maer generen haer by den
Visch in der Zee / ende en konnen niet vlieghen / als geen pluymen hebbende
op hare vleugelen / die haer aen de zÿde hangen als twee lere lapkens / gelÿck
elders in onse voorgaende Schip-vaerden breeder te lesen is / ende mogelÿck
by gelegenthept noch meer vermaent sal worden.

Pinguÿns.

De Generael is met een partÿe volcks binnen dese Haven tot verscheyden
reysen aen lant gegaen / dan heeft geen volck vernomen / maer wel eenige graven
daer sy hare dooden in leggen / welcke stonden op hooge heugelen dan klippen /
zÿnde bedeckt met veel root-geverwede steenen / ende soo dupten als binnen met
bogen / pÿlen ende andere vreemdigheden / dat hare wapenen zÿn / verciert. Sy
begraven oock metten dooden alle zÿn weerdtste kleynodien / welcke zÿn sekere
fÿne schelpen / die sy aen de Zee-strant vinden / ende seer konstigh vier-kant ende
ander sins weten te snÿden / dese leggen sy den dooden onder 't hooft / ende alle de
voorschre-

Daer sy geen volck en vernemen / maer wel eenige grave van dooden.

voorschreven bogen / pijlen / ende ander cieraten zijn met roode verwe bestreken / daer sy ock haer eygen Lichamen mede verwen. De pijlen zijn gemaeckt van dun Riet / ende aen de hoofden gewapent met een stuck van een Cassy-steen / seer konstigh ende neerstighlick daer aen vast gemaeckt.

Den 25. dito / heeft de Generael beyde de Sloepen gesonden naer een Eylandt aen de zupt-zijde / ontrent een mijl buyten de Haven / alwaer sy uyt de gene die op de Voyagie van Sir Thomas Candisch geweest hadden / verstonden / ende metter daedt ock bevonden / groote menighte van Pinguijns te wesen / als mede Zee-Robben sonder ghetal / ja soo vele datmer heele Schepen met soude konnen laden. De Pinguijns sloegen sy by menighte met stocken doodt / ende alsoo 't in de tijdt was dat sy hare eyeren leyden ende broeden / haelden de maets in verscheyden reysen wel vijftigh duysendt Voghels ende eyeren / daer sy seer mede ghesterckt wierden / ende op de been quamen. Den 29. dito / zeylden sy de Haven bet in-waerts / tot by een Eylandt dat sy Coninghs Eylant noemden / alwaer sy met de spzinck-vloet hare Schepen op 't droogh geset / schoon ghemaeckt / ende ghecroet hebben / waer toe de plaets seer bequaem is / door dien der geen ofte weynigh stroom gaet ende het goede kley-gront is. Daer wert ock een smisse op 't vaste Landt gestelt / daer daeghlijcks wacht by was / om die voor 't in-ballen van de Wilden te bewaren. Den 5. Octobris is de Generael met twee wel-ghemonteerde Sloepen op-waerts gheroept / om te sien hoe verre de Haven haer strecke te ; Sy roeyden een gantsch ghety mette vloet / ende quamen soo verre datse met de ebbe al droogh bleven sitten / maer aen Landt ghegaen zijnde / hebben gheen volck vernomen / dan wel vele begraeffenissen in manieren als voren. Vonden ock op een van de graben twee groote staven Ysers / 't welck sy vermoeden Spaensch Yser te wesen / ende brachten 't te Schepe : het Landt is daer overal woest ende black / sonder eenigh gheboomte / dan sy saghender eenigh wildt op / als oft Herten ende Buffels gheweest hadden / ende uytter-maten veel Struys-voghels die heel schouw waren / dan vonden nochtans een nest met 19. Struys-eyeren / daer den Voghel af wech liep. Den selven dagh sterf Jacob Jansz. Huyde-kooper, Capiteyn op de Hope, na dat hy een tijdt langh kranck gheleghen hadde aen 't Scheur-buyck ende andere siecktе. De Generael liet hem een eerlijcke uyt-vaert doen / ende een post op sijn graf stellen / daer op in koper ghesneden stondt sijnen naem ende den dagh wanneer hy ghestorven was. Capiteyn Pieter de Lint (die Capiteyn op de Eendracht ghe-weest hadde) wierdt in sijn plaetse gestelt / ende 't Schip wert de naem gegeven van d' Eendracht.

Capiteyn huyde-kooper sterft.

Den 20. dito / hebben sy eenigh volck op 't Landt gesien aen de Noort-zy / ende de Generael is met twee wel-gemonteerde Sloepen daer na toe-geroept / ende met sijn volck wel een mijl of twee te Lande-waert in gegaen / doch heeft geen Inwoonders konnen vernemen. Hy hadde vijf Mannen by de Sloepen gelaten / om die te bewaren / met bevel dat sy op de dregge souden blijven leggen / ende niet aen Landt komen / doch alsoo 't seer koudt was / zijn sy (boven last) met de eene Sloep aen Landt ghekomen / om haer wat te vertreden. Daer over zijn eenighe Wilde (die verborghen laghen) op haer aen-ghevallen / seer fel schietende met hare boghen / soo datter drie van de onse doodt bleven / ende een door 't been ghequetst werdt. Dese ende de vijfde ongequetste Man verteldenden Generael / dat de Wilde ontrent 30. sterck ghe-weest waren / seer groot van ghestalte / hebbende langh hayr / een tamelijcke huyt / ghe-schilderde aenghesichten /

Gestalte ende zeden vande wilde op Noort of Desire.

sichten / ende seer weeder daer upt siende. De dooden by de Chirurgijns opgesneden zijnde / werden bevonden dwars door 't lijf geschoten te zijn / door Hert / Lever ende Longhe. De onse hebben hier naderhandt geen volck meer vernomen.

Van waer de schepen t'zeylgaen.

Den 29. dito / na dat sy wel versien waren van Pinguijns ende Zee-robben, daer sy al haer zout aen verzouten hadden / zijn sy upt Port of Desire t'zeyl gegaen / ende den 4. Novembris tegens den avont gekomen neffens Cabo de la Virgen, dat is / het Maeghden-Hooft, 't welck een hooge witte Caep is / als oft Doever ware / gelijck mede de kust van Port of Desire aen / tot de voorsz Caep toe / al

Setten 't onder Cabo de la Virgen.

vlack ende witachtigh Lants / seer als Engelant. Sy hebben 't onder de voorsz Caep, leggende op 52. graden / 40. minuten bezuyden de Linie / ontrent een half mijle van 't Lant / op 10. vadem geset / daer het wel 7. vadem op ende neder vloeyde. Den 5. dito / 's morgens ontrent te ses uren gingen sy in Gods Name

Loopen in de Straet Magalanes.

t'zeyle / om de vermaerde doch sorgheliicke Strate van Magalanes in te zeylen / daer sy 14. maenden over upt hadden geweest / ende wel 100. man / soo door sieckte als ongeluck ende armoede / verlozen. Gekomen zijnde in de mondt van de Strate / die ontrent 7. mijlen wijdt is / zeylden den Admirael ende 't Jacht inwaert aen / maer de Vice-Admirael / tot groote verwonderinge van den Generael (die niet en wist wat hem daer toe mocht beweghen) heeft het weder geset by Cabo de la Virgen. De ander twee Schepen zeylden ontrent 3. mijlen binnen de Caep, ende hebben 't aldaer door contrarie Windt ende storm moeten setten. Den 10. dito / heeft den Admirael geschoten / ende de Vlaggen twee-mael laten wayen / dat de Vice-Admirael soude aen boordt komen / want hy geen Sloep en hadde. Des Vice-Admirals Schipper quam aen boordt met de Sloep / ende de Generael seyde hem hoe hy gestelt was / maer wilde den Vice-Admirael selve spreken / ende gaf daerom de Schipper een brief mede / om een Ancker ende Touw te krijghen / welck hy noodigh van doen hadde. Den 11. sondt de Generael noch een brief aen den Vice-Admirael ten eynde als vozen / maer hy schreef tot antwoordt dat hy 't niet gesint en was te doen / ende soo veel meesters was als de Generael / die 't selve seer qualijck ghenomen heeft / ende den brief tot gelegender tijdt bewaert.

De Schepen zeylen andermael de Straet in / maer moetē weder te rugge.

Den 13. dito / 's morgens ontrent 3. uren zeylden sy met de 3. Schepen wederom de Straet in / maer ontrent 4. mijlen innewaert zijnde / zijn sy door contrarie windt ende harde storm genootsaecht gheworden wederom te loopen / ende setten 't nochmaels achter de Caep de la Virgen, daer sy voor henen gelegen hadden / wesende een tamelijcke reede voor West-Noort-Weste windt. Den 15. dito / was 't Jacht de Eendracht van zijn Anckers ghespilt / ende heeft het wel drie dagen moeten onder zeyl houden / over ende wederloopende tot dicht onder Tierra del Fuege. De Capiteyn van 't selvige Jacht / Pieter de Lint, was heel kranck van 't scheurbuyck. De Anckers waren als offer de armen af-gesmolten hadden

Loopen de derde-mael de Straet in.

geweest. Den 21. dito / lichten sy haer Anckers / om de derde-mael de Straet in te zeylen met de drie Schepen / maer ghekomen zijnde soo verre als vozen / liep de windt weder contrary / soo dat sy noch-mael te reede liepen onder Caep de

Vierdemael.

la Virgen. Den 22. dito / zijn sy ten vierde-mael de Straet in geloopen / ende hoewel de windt weder contrary liep / laveerden even-wel / door dien het mor weder bleef / met de bloet innewaert aen / om door de eerste enghte te komen / welcke lept ontrent 14. mijlen West Zuydt-West ende Oost Noozt-Oost van Caep de la Virgen, ende is ontrent een halve mijl wijdt. Den Admirael quam tot in de enghte /

wel aen malkanderen genaept / als oft een Bont-wercker gedaen hadde. Noch isser een geslacht te lande-waert in / genaemt Trimenen, de welcke een landt bewonen / geheeten Coin. Dit zijn groote Menschen als Reusen / elck tien of elf voeten langh / ende komen tegen dese andere geslachten Oorlogen / haer verwijtende dat sy Strups-eters zijn : maer na de onse vermoeden / zijn't al te-mael Mensch-eters.

Den 28. ditto / gingen sy weder t'zepl om na't vaste landt te loopen / saghen veel Walvisschen / ende komende ontrent drie mijlen van de voorsz Eylanden / waren't genootsaeckt te setten op 11. vadem goede zant-gront / ghelijck het van daer voort in de Straet op veel plaetsen goedt setten is. Sy voeren hier aen landt / om na Water te sien / ende vonden een schoone Beeck / die dwars door't landt henen loopt / maer en sagen den uyt-gangh niet. Daer stonden veel gheboomten / ende sy sagender veel kleyne Papegaepen / ende't was een seer playsante plaets / daerom sy de selve noemden de Somer-bay.

Somer-Bay.

Den 29. ditto / lichten sy't ancker om na Porth of Famine te zeylen / daer sy van meeninghe waren haer water ende houdt in te nemen. Hier strecht hem't landt zuyelijck met een groote punt / benoorden welcke ontrent 2. mijlen een groote Bay oft In-ham lept / daer sy in liepen / ende aen landt voeren / vermoedende dat het Philips-Stadt wesen soude / eertijdts by de Spaensaerden aldaer ghetimmert / ende na des Konings name alsoo geheeten : maer sy vonden geen teechenen meer daer van / overmits de selve nu al vergaen ende van de Spaensaerden verlaten was / die in soo koude Landen niet konnen duren. De Straet is hier ontrent 4. mijlen wijdt / ende aen beyde zijden vol hooge geberghten / met sneeuw bedeckt / welcke winter en somer daer op blijft ; Het isser vol geboomte / soo dat de onse daer Hout van daen haelden / om een Sloep te timmeren : de schellen van dese Boomen zijn soo scherp op de tonghe als eenighe speceryje mach wesen / ende de onse hebbender eenige tot een monster met gebracht.

Porth of Famine.

IN-WERP.

De Stadt van Koningh Philips, by Sir Thomas Candisch The Towne of Famine : dat is / Hongers-Stadt ghenoemt / gelijck hy ooch de haven der selve The Porth of Famine : dat is / Hongers-Haven genoemt heeft / was ghelegghen op 53. grad. 18. min. Hadde vier bol-wercken / ende op elck bol-werck een gegoten stuck ghescshuts / die in d'aerde begraven waren / doen de voorsz Candisch daer was / Anno 1587. maer hy dedese op-graven ende namse mede. De selve stadt was wel gelegen by bosch ende by water / op de beste plaetse van de Straet Magalanes. Daer was ooch een Kercke in ghebouwt staende op haer selve / ende't scheen wel dat de Spaensaerden daer een scherp recht ghehouden hadden / want daer stont een halve Galge / aen de welcke een van den haren ghehanghen was. Sy hadden de Stadt getimmert / ende met 400. Man beset / alleen om de Straet soo nauwe te bewaren / dat niemandt daer door soude varen na de Zuydt-zee / dan alleenlijck haer eyghen natie. Maer ghelijck het bleeck / 't en was Godts wille niet / want in drie jaren tijdts ende meer dat sy daer waren / en konden sy'er niet zaeyen oft planten dat wassen wilde / ende de Wilde quamen haer dickmaels bespringhen / tot dat al haer voor-raedt van leefftocht op was / ende geen middel voor handen om uyt Spaenjen meer te bekomen / soo dat sy in hare huysen ende kleederen van hongher ghestorven waren / ghelijck

„ghelijck de Enghelsche t'haerder aen-komste aldaer sulcks bevonden. Hier „door was de Stadt soo besmet ende vol stancks ghewo2den / dat de over-gebie„dene ghenootsaeckt waren die te verlaten / ende langs de Zee-kust te trecken / „op hope van daer haren noodt2uft te vinden tegens den honger / niet mede ne„mende / dan elck nam sijn busse ende gereetschap die hy d2agen konde / 't welck „sommige van swackheydt noch niet en konden doen: in sulcken staet leefden „ende wandelden sy meer dan een heel jaer / haer onder-houdende met bladeren / „d2uchten / wo2telen ende vogelen die sy somtijts schieten mochten. Ten lesten „resolveerdense / nu maer 24. sterck zijnde / van 400. (waer van de twee Ho2u„wen noch waren) te trecken naer Rio de Plata, gelijck de Enghelsche sulcks „verstonden van eenen ghenaemt Hernando, die sy mede namen / ende een „van de voorsz. 23. was. Hoe het met de reste vergaen is weet men geen be„schept van.

Cabo Fro-wart. Den 2. Decembris quamen sy by een hooghe steyle hoeck / genaemt Cabo Frowart, welcke de zuydelijckste Caep is van geheel de Straet. Daer na ontrent 4. mijlen verder komende / sagense een groote Bay ende In-wijck / daer sy Water haelden / ende eenigh groen krupt pluckten / dat daer langs het blacke Lant wast / gelijck of het Water-kars ware. Dit aten sy voor de scheur-buyck. Daer stont over al veel geboomte tot aen de Water-kant toe. Eenige van de maets hadden Dol-krupt seker krupt gegeten / daer sy sot ofte dul af waren gewo2den / maer 't ginghen weer over. Des selven daeghs setten sy 't in een ander wijde open Bay / daer de Generael de Timmer-luyden ende een deel volcks aen Landt ghesonden heeft / om een nieuwe Sloep te timmeren / daer van de kiel 37. voet langh was. Sy hebben- Oliviers Bay. der ooch een Smisse op gestelt / daer toe sy de kolen selfs moesten b2anden van't gheboomte aldaer wassende. Dese Bay noemden sy Oliviers Bay, ende lagen der 12. dagen / tot dat de Sloepe vol-timmert was.

Den 14. dito / quam de Vice-Admirael / die lange achter gebleven hadde / mede by de ander twee Schepen op de reede / daer sy al-te-samen seer blij om waren.

Sien een Schip van Verhagens compagnie Den 15. sagen sy een b2eemt zeyl / welck sy vermoeden dat van Pieter Verhaghens Compagnie moest wesen / ghelijck sy 's anderendaeghs ooch bevonden. Het schip hiet de Drom van Rotterdam, ende sijn Capitein was Sebald de Weert, die met de Schepen van sijn Compagnie in de Zuydt-Zee geweest hadde / maer was met noch een ander Schip / daer Schipper op was Swarte Taem, weder de Straet in-gekomen; de ander d2ie Schepen waren in de Zee gebleven / en had- Resolutie om upt de straet in de Zuyt-Zee te loopen. den 't aldaer gehouden. Den 17. dito / alsoo sy nu wel versien waren van Water ende Hout / wierder in de krijghs-raedt besloten de repse te vo2deren na de Zuyt-Zee / in de welcke / by soo verre sy van den anderen quamen te versteken / soude een peghelijck ghehouden wesen te zeylen na 't Eylandt Santa Maria, leghende aen de kust van Chili, ende daer malkanderen te vertoeven den tijdt van twee maenden / sonder van daer te mogen scheyden voor de Vloot by malkander zijn soude. Den 18. dito / zeylden sy na de Bay / daer de voorsz Drom was / ontrent d2ie mijlen van daer sy de Sloep ghetimmert hadden / ende hebben 't daer Cabo Gallant. gheset in een goede Bay / neffens een hooge Caep / by de Engelsche The Cabo Gallant geheeten. Hier hadden de voorsz vijf Schepen van Verhagens Compagnie meest de winter over gelegen / door dien het de beste reede is van de gantsche Straet. Daer leydt een Eylandt by / met noch 2. of 3. kleyne Eylandekens tegen over / in 't midden van de Straet / in de welcke men geen Eylanden meer en vint

in 't

in 't Baer-water / als dese ende de Pinguijns Eylanden / die men ghenoegh verby han zeylen sonder perijckel. In dese Baye zijn veel Mosselen / ende sekere ronde schelpen / beter als Mosselen / daer wassen oock aen de hagen veel roode Bessen / daer sy haer meest mede spijsden soo langhe sy in de straet waren / want men se over al genoegh konde bekomen. Den 19. dito / quam Capiteyn Sebald de Weert aen boordt van de Generael / ende terwijl hy daer was liep de wint Zuydt / ende Zuydt Zuyt-Oost / met wat hoelte : waer over de Vice-Admirael (mede aen boort zijnde) sonder verlof te nemen / na sijn Schip gebaren / ende een schoot gheschoten hebbende / t'zeyl ghegaen is / peurende / door het op-koelen van de wint / alleen boortaen / ende latende d'ander twee Schepen achter / die daer noch bleven leggben tot 's anderendaeghs 's nachts. Den 20. dito / 's morghens / ontrent 9. uren / ginghen de Generael ende 't Jacht / mitsgaders de voorschreven Sebald de Weert , gheliickelijck onder zeyl : maer ontrent ses uren ghezeylt hebbende / quam de stroom haer teghen / soo dat sy genootsaeckt waren te ancheren aen de Noordt-zijde / een groot stuck van 't Landt / sonder eenigh beschutsel. Hier bleven se by de twee daghen leggben / ende vonden de stroom seer variabel / want daer ginghy wel eb ende vloet / maer en hielden geen seker ty : te met liep de stroom wel twaelf uren over eenen boegh / te met maer een uur twee oft drie / ende dan weer contrarie / met verschepden rabelinge.

Den 22. dito / laveerden sy tot een Caep / aen de Zuydt-zijde van de Straet / daer een groote Bay lept / ende hebben 't op de West-zijde by een kleyn cont Eylandeken geset / daer goede reede achter is voor een Weste windt / maer in-waert is seer diep / ende niet wel te ancheren ; 't Schip van Sebald de Weert en koste dese hoeck niet boven laveren / maer moeste weder te rugghe keeren naer Cabo Gallant. De Generael heeft dese Bay den naem ghegheven van Mauritius Bay. Mauritius Bay.
Den 25. dito / 's morghens / zijn de twee Schepen by de Vice-Admirael gheko-men / die een mijl weeghs verder in een ander Bay gheanchert lagh / dat geen goede reede was / hebbende weynigh beschutsels voor een Weste windt. Dese Bay noemden sy Henricus Bay. Henricus Bay.

Den 28. dito / is in 't Schip van de Generael vergadert gheweest de heele Krijghs-raedt / die om sekere misbruycken ende onghehoorsaemheden van de Vice-Admirael Jacob Claesz. van Ulpendam goedt gevonden heeft / den selben Vice-Admirael in apprehensie te houden / 't welck oock gheschiet is : ende de Generael heeft de articulen van sijne beschuldinghe by gheschrifte doen stellen / daer hem copie van vergunt is / met respijt om binnen drie weken sijn defensie te moghen doen. In sijn plaetse werdt by provisie tot Vice-Admirael gheset Lambert Biesman, opper Commijs / ende in sijn Stuer-mans plaetse / genaemt Jacob Jansz. wert gheset Willem Gijsen, Stuer-man op den Admirael. Den lesten dito / kregen sy een harde storm upt ten W. ende W. N. W. soo dat sy weder te rugge liepen naer Mauritius Bay.

Den 2. Januarij 1600. is de Generael met 2. Sloepen de voorschreven Bay van Mauritius in-gebaren / die sy vonden dat al Zuydt-oost op liep / met verschey-den Canalen ende groote Meyren van versch water ; sy vondender oock uytter-maten veel Vs / welck (naer hun duncken) daer altijdt iept / want men 't met een lijn van 10. vadem niet konde gronden / ende 't was nu midden in de Somer. Op dese tijdt waren sy in de Vlote noch sterck 151. Man / soo oudt als jongh / daer onder gerekent vier krancken. 1600.

Twee hollanders bã de Wilde doodt geſmeten.

Den 8. dito / des na-middaghs / voer de Generaels Sloep / met het Bootgen van de Jacht / aen landt / om Moſſelen: ende die van 't bootgen wat vooꝛ upt geroept zijnde / werden op 't landt van een deel Wilde (die in Embuſcade lagen) beſpꝛongen / ſoo datter twee man doodt bleef / ende noch een ghequetſt wert. Die van de Sloep (die geweer hadden) tot ontſet komende / zijn de Wilde gevlucht / nemende te twee dooden met haer / die de onſe vermoeden dat ſy eten. Deſe Wilden hebben tot haer gheweer groote ſware knodſen / met een langh zeel daer aen / ende lange houte Aſſahayen, die ſy upt de handt werpen / waer van de onſe eenighe vonden / ende aen vooꝛt bꝛachten. Hier ſtaet oock veel geboomte / maer niet ſoo groot ende bequaem om te timmeren als om de Ooſt / want van daer vooꝛt is de Straet aen weder zijde al hoogh woeſt geberghte / met ſneeu bedeckt.

Cabo Boluto.

Den 14. dito / zeylden ſy weſt aen / ontrent 2. mijlen / tot een Caep die aen de Nooꝛt-zijde lept / genaemt Cabo Boluto, van daer men upt de Straet ſiet of men in de Zee ſagh / recht W. N. W. maer is noch wel 20. mijlen langh. Hier is de wijde van de Straet ontrent 2. mijlen. Teghen den abondt werdenſe vooꝛ contrarie windt ende ſtoꝛm ghedꝛongen weder te rugghe te loopen / ende quamen

Menniſte Bay.

vooꝛ een kleyne Bay / die ſy noemde de Menniſte Bay, om datter geſeydt werdt dat de Stuer-man dieſe op geſocht hadde Menniſt was. Des anderendaeghs voerenſe met een Sloep na 't Landt / daer ſy drie Canoas ſaghen met Wilden / welcke terſtont daer upt liepen op een hooge bergh / ende toonden den onſen hare Aſſahayas ende knodſen / werpende ſeer fel met Slingers op de Sloep / ende wat ons volck ſchoot / wiſten haer achter de klippen ſoo wel te berghen / dat ſy ende hare Canoas hevꝛijdt bleven.

Den 17. dito / zeylden ſy met de drie Schepen upt de Menniſte Bay, maer ontrent 3. mijlen ghezeylt zijnde / waren weder ghedꝛonghen reede te ſoecken / ende

Geuſe bay.

liepen in een ander Bay / die ſy noemden de Geuſe Bay, daer het beter legghen was als in de vooꝛgaende. In deſe Bay waren veel Ganſen / die niet en konden vlieghen / dan de pooten in 't Water houdende. Sy ſchotender eenige / ende haelden veel Moſſelen.

De Vice-Admirael by ſententie een Landt geſet.

Den 24. dito / werdt de Vice-Admirael te rechte geſtelt vooꝛ de volle krijghsraedt / om ſijn ſake te deffenderen / maer ſchuldigh bevonden zijnde / werdt ghecondemneert hier in de Straet Magalanes aen Landt gheſet te wooꝛden / eer ſy van de plaets ſouden t'zeyl gaen. Volgens welcke ſententie hy den 26. dito / met de Sloep is aen Landt gheſet / met wat Bꝛoodt ende Wijn / maer en konde daer nergens heen / ende moeſt ſterven van hongher / oft van de Wilde ghegheten wooꝛden. De Generael heeft na d'executie van 't vonnis een ghemeen ghebedt laten doen over de gantſche vloot / ende een peder vermaent daer exempel aen te nemen. Capiteyn Pieter de Lint werdt Vice-Admirael gemaeckt in ſijn plaetſe / ende Lambert Bieſman Capiteyn op de Eendracht.

Den leſten dito / zeylden ſy met goede windt uptten Ooſten 8. oft 10. mijlen verder / maer moeſten den eerſten Febꝛuarij weder op de reede ſoecken / ende

Papiſte Bay.

liepen in een Bay / die ſy noemden de Papiſte Bay, daer 't niet ſeer goet leggen was vooꝛ een weſte windt. In deſe Bay was noch een wijde canael / in-waert aen / daer ſy de Sloep een over-loop maeckten / ende veel Moſſelen haelden.

De ſchepen komen upt de Straet in de zuyt-zee Caep of Deſire.

Den 27. Febꝛuarij / liepen ſy met een moye koelte uptten Ooſten de Geuſe Bay upt (daer ſy wederom eenige dagen in gelegen hadden) ende kregen den 28. dito / des avonts de Caep of Deſire, by de Spaenjaerden Cabo Deſſeado genoemt / in 't

gesichte aen de Zuydt-zijde van de Straet / ende seer kenbaer wesende aen sijne hooghe heuvelen. Des nachts ontrent twee uren quamen sy dicht by de voorschreven Caep of Desire, ende sagender door de Mane-schijn eenige kleyne Eylandekens af leggen. Aen de Noort-zijde van de Straet ontvalt hem 't lant seer om de Noort / soo datter geen kenlijcke Caep en is / maer daer leggen eenighe Eylandekens 4. oft 5. mijlen van 't Noorder Lant/die de Spaensaerden noemen las annegadas: dat is / de Verdroncken Eylanden. By de Caep of Desire tot aen de noort-zijde is de mont van de Straet wel 7. mijlen wijdt. Den 29. dito/quamen sy eyndelijck in de Zuydt-zee / daer sy Godt Almachtigh af loofden / zeylende voorts dien dagh Noort-west aen / met scherpe windt.

IN-WERP.

Weynigh jaren naer dat de Portugesen de Moluxsche Eylanden eerst ontdeckt hadden/namelijck/in 't jaer ons Heeren 1520. is Ferdinandus Magalanes, Portugees / een groot-moedigh ende wel-bedreven Zee-heldt / door dien hy in Oost-Indien onder den Viceroy Alburquerque lange gedient hebbende / ende weder gekeert zijnde in Portugael / van den Coning Emanuel niet onthaelt ende vereert en wiert na sijn weerdigheyt ende verdiensten / getrocken na 't Hof van den Keyser Caerle de vijfde, Coningh van Castilien. Alwaer hy met eenighe Astronomijns ende Werelt-beschrijvers gesproken hebbende / den Keyser ende sijnen Raedt betoonde / dat de Eylanden van Moluca, welcker wijdt-vermaerde rijckdommen de Portugesen waren besittende / na de afdeylinghe by den Paus Alexander de VI. tusschen de twee Kroonen van Castilien ende Portugael ghemaeckt / ontwijffelijck waren begrepen binnen de palen van de Conquesten van Castilien, ende gherekent moeten worden onder de Westersche Eylanden. Dit heeft hy niet alleen met verscheyden bewijs-redenen ghenomen uyt de Mathematische redenen / maer oock met de Brieven selve/ van Francisco Serrano (die de voorschreven Eylanden eerst voor den Portugesen ontdeckt hadde) ghepooght te bewijsen: ende met eene den Raedt voor-ghehouden/indien de reyse by eenige kloecke ende wel-bevarende mannen werde voorgenomen / dat men sonder groote moeyte/ uyt de Landen van Peru, in de voorschreven Eylanden soude konnen geraken. Belovende voorts sijn hulpe: ende by-aldien men hem gave het gene tot sulcken tocht van noode waer / dat hy geen perijckel ontsien en soude / om soodanigen door-gangh op te soecken. De Keyser beweeght zijnde / soo door de aensienlijckheydt van Ferdinandus, als door de groothevt der belofte / ende 't ghetuygenis van Serrano, heeft terstont een Vlote van vijf Schepen / wel versien met Boots-luyden ende Soldaten / daer veel Portugesche ballinghen onder waren / toe-gerust / ende Ferdinandus tot Generael van de selve gestelt.

Eersteontdeckinghe van de Straet Magalanes.

Magalanus met dese Schepen van Sint Lucas t'zeyl gaende / is voor eerst na Brasil gevaren / ende van daer Zuydt-waert aen loopende / na dat hy langhe tijdt langhs die onbekende kusten gezeylt hadde / eyndelijck ghekomen aen de mondt van een groote Revière / niet verre van de welcke het Landt sich begint te verheffen met hooghe ende ghenoegh tot den Hemel toe-reychende bergen / die Winter en Somer bedeckt zijn met Sneeuw. Een van de vijf Schepen uyt-ghesonden om de kust te besichtigen / op seker klippen ghezeylt zijnde / is vergaen/ doch de Menschen daer van zijn 't ontkomen. Hier voor/maer voor-

„ voornemelijck door de scherpe houde / ende onseeckere hope van te komen
„ daer sy gaerne gheweest hadden / heeft het Scheeps-volck begonnen te mur-
„ mureren / ende met gewelt wederom willen keeren. Magalanes sulcks ghe-
„ duldelijck verdragende / heeftse met schoone woorden ghesocht te stillen: maer
„ daer na vernemende dat sy t'samen conspireerden / ende quaedt in de sin
„ hadden / heeft hy 'er eenige metter doodt gestraft / en eenighe aen Landt doen
„ setten. Door welcke strenghevdt de andere verschrickt ende gehoorsaem ghe-
„ worden zijnde / is hy van daer vijftigh mijlen voort-gezeylt / ende gekomen
„ aen de mondt van een enghte ofte Strate / die de Noordt ende Zuydt-zee aen
„ malkander knoopt. Dit heeft hy gemercht ende geoordeelt / soo uyt de snel-
„ le af-stroom aldaer gaende / als uyt eenighe Walvisch-beenen / van de Zee op
„ den Oever geworpen / is daerom uytter-maten verblijt geweest / ende de Stra-
„ te is na de name hares vinders genoemt geworden El Estrecho, dat is / de
„ enghte oft Strate de Magalanes, welcken naem sy tot noch toe / ende misschien
„ eeuwelijck voeren sal.

„ Hier leggende / alsoo de Victualie vast minderde / ende 't volck weder
„ begost te knorren / heeft hy haer door sijn authoritept ende vrypghementen
„ verspraken / ende een van de Schepen voor uyt gesonden / om den door-gangh
„ te soecken. Maer dat Schip / synen Oversten bedreghende / is mette dup-
„ sternisse des nachts te rugghe ghekeert naer Sivilien, daer het acht maenden
„ te voren was af-ghezeylt. Hy dat merckende / is met de andere drie Sche-
„ pen Straet-waert in-gevaren: ende na veel swarighevdt / armoede ende
„ onghemack / ten lesten in de Zuydt-zee gekomen. In de welcke wel weten-
„ de dat de Moluxsche Eylanden gheleghen waren / heeft syn cours derwaerts
„ aen gheset / ende is / na 1500. mijlen zeylens / aen sekere woeste Eylanden
„ gekomen: van waer hy / Noort-waert aen loopende / eyndelijck aen-quam
„ tot Sebu, een Volck ende Goudt-rijck Eylandt / groot ontrent 12. mijlen
„ in 't ronde. Hier heeft Magalanes syn repse ende leven aldus ghe-eyndight:
„ De Koningh van dit Eylandt Oorloghe voerende teghen den Koningh van
„ Mathan syn ghebuer / heeft / op hope van dese verschе hulpe / niet alleen-
„ lijck de vreemdelinghen wel ende vrientelijck ontfanghen / maer oock met
„ syn Huys-vrouwe / Kinderen / ende ontrent 800. van syn Onderzaten / het
„ Christen-Gheloof aen-ghenomen / ende sich in den Doop / Ferdinandus doen
„ noemen / na den name des Generaels / die / na dat hy de Vyandt eens oft
„ twee-maels gheslaghen hadde / in de derde slagh selve gebleven is. Syne
„ Spaenjaerden ende Portugesen zijn mede meestendeel om-ghekomen / ende
„ die 't ontliepen / hebben de vroede mare nauwelijcks konnen vrenghen aen de
„ Schepen. De Koningh die maer uyt noodt ende om des tijdts wille Chri-
„ sten gheworden was / dese neder-laghe verstaen hebbende / heeft niet alleen
„ de Christelijcke Religie / maer oock het gast-recht ende bondt-ghenootschap
„ terstont vergheten; want alsoo syn Vyandt hem den vrede presenteerde / mids
„ conditie dat hy de uyt-landers soude ombrenghen / heeft tot twintigh per-
„ soonen toe / uyt de voornaemste van de Vlote / met bewijs van groote vrient-
„ schap ende liefde / te gaste genoodt / ende in 't midden van de Maeltijdt doen
„ vermoorden.

„ Die noch over-gebleven waren / zijnde ontrent 180. man sterck / alsoo sy noch
„ schеeps-gereetschap noch volck genoegh en hadden om de drie Schepen over
„ Zee te brenghen / hebben 't oostelijckste van de selve verbrant / ende zijn met de an-

der.

der twee in de Molucas ghekomen / alwaer sy / door 't af-wesen van de Portugaelsche Vlote / verbondt ghemaeckt hebben metten Koning van Tidor, ende een monster mede nemende van de langh-begeerde Specerije / aldaer vallende / haer cours naer huys toe gheset hebben: maer het eene strackx leck worden / moest weder te rugge na de Molucas, daer het met behoudinghe van het Scheeps-volck vergaen is. Het andere langhs de kust van Oost-Indien zeylende / ende gekomen zijnde tot aen de groene Eylanden / is aldaer van de Portugesen in de Haven ghearresteert gheworden; ende 't volck / die nu heel weynigh in getalle waren / gevangen: doch eenighe van die / het Schip weder gekregen hebbende / zijn eyndelijck in Spaenjen aen-ghekomen: den gheheelen Aerdt-kloot / 't welck noyt te voren gesien of ghehoort was / om-gezeylt hebbende. Het Schip werdt niet sonder reden de Victorie ghenaemt / ende in Sivilien soo langhe bewaert / tot dat het van oudtheyt verging. De Schipper was ghenaemt Juan Sebastiaen Cano, een Man / die door sijne kloeckmoedigheydt / ervarentheydt in het Sturen / ende ongehoorde voorspoet / weerdigh is / dat sijn naem in der eeuwigheyt dure.

De gheheele Strate van Magalanes, na 't schrijven van Sir Thomas Candisch, is ontrent 90. Engelsche leguas langh / gherekent tot 20. in den graed. De Hollanders spreken van 110. duytsche mijlen / dat een groot verschil is. Hare mondt oft uyt-gangh in de Zuydt-zee / is gelegen op de hooghte / daer het inkomen op leyt in de Noordt-zee / namelijck ontrent 52. en een derde graet bezuyden de Linie.

Den 8. Martij 1600. waren sy op de drie Schepen noch sterck in alles 147. Man / ende verloren den 12. dito / uyt haer ghesichte ende Compagnie den Vice-Admirael Pieter de Lint. Den 21. dito / des morghens sagen sy Landt / daer sy seer dicht by liepen / tot ontrent een half mijle / ende vernamen dat het was 't vaste Landt van Chili: 't was een schoon ende playsant Landt om aen te sien zijnde op veel plaetsen bebouwt / ende sy saghender veel volcks vergaren op het punt / al te Peerde rijdende. Dit was de hoeck van La Imperiael, een Stadt die te lande-waert in gelegen is. Van daer af-wendende / werden sy ten Westen van haer een Eylandt siende / ontrent 5. of 6. mijlen in Zee / daer sy na toe liepen / ende hebbenter tegen den avondt aen de Oost-zijde op 14. vadem goede ancker-gront geset. Dit was 't Eylandt La Mocha, dat soo tamelijck groot is / ende in 't midden een hoogh gheberghte heeft / met een keep midden door gaende / daer een versch Revierken af-loopt: maer van de voet van desen Bergh / tot aen 't Water toe / ist al black ende effen Landt.

De Generael heeft de Sloep aen landt gesonden / om te sien of sy met vrientschap konden handelen; daer toe gebruyckende een Man / genaemt Jan Claessz. die verwesen was aen een vreemt Landt geset te worden. Dese ging alleen op 't Eylandt met eenige schenckagien van Messen / Yser / ende Paternosters / welcke de Inwoonders seer vriendelijck ontfingen / maer wesen dat het nu te laet was / ende dat hy op morghen soude weder komen. Sy vermoeden dat hier wel Victualie soude te bekomen zijn / want saghender veel Schapen ende ander Vee gaen weyden / ende 't was een schoon ende wel gebouwt landt.

De twee Schepen loopen onder 't vaste landt van Chili.

Ende van daer onder 't Eylandt la Mocha.

Des anderendaeghs zijn sy met twee Sloepen aen 't Eylandt gevaren / mede nemende een deel Bijlen ende Norenberger waren. De Inwoonders quamen by haer / ende ruylden voor elcke Bijl een Schaep / voor elck Mes een Hoen / ende somtijdts wel twee / ende voorts veelderley ander eet-waren: als Maiz, Batta-

Daer sy met de Inwoonders handelen.

tas, Pompoenen/ende diergelijcke vruchten/aldaer wassende. Hier mede laden sy de twee Sloepen / ende daer quamen twee van de principaelste Caliques oft Heeren des Lants uyt haer eygen vryе wille met haer aen boordt / die de Generael seer wel ghetracteert heeft. Sy bleven die nacht t' Schеep / maer de onse konden haer niet verstaen/doch wesen met teyckenen/dat tot Baldivia eenige Spaensaerden den hals af-gesneden waren/ ende wisten de plaetse te noemen / als Arauco ende Tuccapel, leggende tegen over 't Eylant/ aen de kuste van Chili, soo hier na breeder verhaelt sal worden.

Ende tot haer Dorp ofte woonplaets gae

Den 23. dito / zijn sy met de Bock weder aen Landt ghevaren / ende na dat sy de Inwoonders met eenighe schenckagien / als hoeden / hembden ende diergelijcke vereert hadden / ginghense mede tot aen haer woon-plaets / welck een Dorp is van ontrent 50. Hupsen/gemaeckt van Stroo/ lang-werpigh ende met een Portael in 't midden / maer daer wildense de onse niet laten in-gaen noch by haer Vrouwen komen / die al-te-mael upt haer Hupsen quamen / ende op seecker geroep van de Mans / op haer knyen ginghen sitten in twee of drie hoopen. De Mans wesen de onse te sitten op blocken die in 't veldt stonden / daer een oude Vrouw by haer quam / mede brenghende een Aerde kan vol van haren dranck/ die sy Cica noemen. De onse droncken daer hartigh van / ende smaeckte upt den suren / wordt ghemaeckt van Maiz (welck haer Tarwe is) ende water / 't welck

sy

sp in deser maniere Vrouwen : De oude Wijven / die qualijck tanden hebben/ kauwen de Maiz , ende door haer quijl ofte severinghe gijlt ofte gist de dranck/ die sp dan in kuppen doen. Hoe de Maiz van ouder Wijven gehauwt is / hoe sp den dranck beter houden. Sp drincken sich daer in droncken / ende houden der hare Feesten mede/ welcke aldus toe-gaen : sp doen al het volck van den Dorpe by een vergaderen / dan kiemter een op een pael die eenigh ghelupt maecht met slupten oft singen / ende soo drinckense vast rondtom. Op dit Eylandt/ leggende op 38. graden stijf / ontrent 5. of 6. mijlen van 't vaste Landt / heeft eertijdts een Spaensaert ghewoont die alleen over-ghebleven was van een Barck aldaer ghestrant. Dese onthielt hem op't Eylandt wel 3. oft 4. Jaer langh / maer als de Inwoonders dronchen waren / moest hy hem verbergen / want dan dorst hy niet by haer komen / wel wetende hoe grooten vyandtschap sp de Spaensaerden toedraghen. Dat hy soo langhe daer blijven konde / was door de kennisse hy hem gemaeckt met een principale Dochter van 't Landt / die hem t'elckens verstack. Dese Indianen nemen soo veel Vrouwen als sp voeden konnen / ende die veel Dochters heeft is daer Rijck / want diese begheert moetse van de Vader koopen voor Ossen / Schapen / oft pet anders / dat sp in weerde houden. Sy leven seer vry ende vreedtsaem onder malkanderen / maer soo daer pemandt doodt ghesaghen wordt / moghen de vrienden van den doode 't selve wreecken met gheljcke doodt aen den misdadighen / 't en zy dat hy't met haer soene / ghevende jaerlijcks seeckere quantitept van Cica ; op dese mantere leven meest alle die van Chili , die onder het Spaensche gebiedt niet en zijn / ghekleedt gaende met rocken ghemaeckt van de wolle van sekere langh-halsde Schapen / welcker wolle soo langh is dat sp by-kans hanght tot op de Aerde. Dese Schapen ghebruycken sp tot hare last-beesten / als men by ons de Peerden / ende in Spaensen de Ezels oft Muylen doet. Als sp moede ghearbeydt zijn kan mense met geen slaghen voort krijghen / maer keeren 't hooft naer u toe / van haer ghevende een groote stanck. De Inwoonders en wilden den onse dese Schapen niet verkoopen / maer wel andere / die van fatsoen zijn als de onse / upt-nemende vet ende schoon. Bijlen / Messen / ende allerley ghewrocht Yser zijn sp seer begerigh na / ovvermidts sp 't ten dierssten aen 't vaste Landt weten te verkoopen.

Maniere van Vrouwen in la Mocha.

Hoe sp haer Feesten houden.

Gelegentheyt van la Mocha.

Veelheydt van vrouwen.

Last-dragende schapen.

Den 24. ditto / zijn sp met alle vrientschap van 't Eylant la Mocha gescheyden/ om te zeylen na 't Eylandt Santa Maria, leggende N. N. O. ende Z. Z. W. ontrent 18. mijlen van daer. Des na-middaghs 't selve Eylandt in't gesicht krijgende/ saghen sp een Sloep op de reede legghen / 't welck sp meenden de Vice-Admirael te zijn / die sp voor eenighe daghen verlozen hadden / ende waren derhalven seer verblijt: maer op een halve mijle na by 't Eylandt komende / vonden dat het een Spaensch Schip was / 't welck zijn Focke belde om haer t'ontloopen/ maer sp deden haer best om hem te volgen. Hy hteuw sijn Boot af / daer een Ancker in lagh/ om beter te zeylen/ ende liep aen 't Landt henen/ daer hy tusschen sekere rotzen ende klippen / leggende wel een mijl van 't Landt / door-zeylde. De onse zijn oock tusschen twee blinde klippen / die effen boven water laghen / door-ghezeylt : maer hy liep daer na t'Zee-waert in / meenende haer aen de windt te ontloopen/ want dese Schepen by de windt seer wel zeylen.

Deschepen gaen t'zeyl vā la Mocha.

Jagen een Spaensch Schip na.

Den 25. ditto / verbolghden sp noch het Spaensche Schip / maer konden hem weynigh achter-halen. Daerom / hoe-wel sp belooft ende besloten hadden malkanderen op't Eylandt S. Maria twee Maenden langh te verwachten / soo wa-

renſe nochtans ghenoodtſaeckt dit Schip na te jaghen / op dat hy geen adviis van haer brengen ſoude aen de Spaenjaerts. Ondertuſſchen werter op 't vaſte Landt / principaelick recht teghen over 't Eylandt / op de punt / die ghenaemt is Lavapie, ſeer ghevvpert. Den 26. dito / ontrent acht of neghen uren / heeft het Jacht de Spaenjaert achter-haelt / ende daer tegen geſchoten. Hy / die twee metalen ſtucken op hadde / ſchoot wederom / maer in 't eynde heeft het op-gegeven / aen de windt leggende / tot dat de Admirael daer by quam. Deſe heeft terſtont de Capiteyn mette Piloot ende Contramaeſtre oft Hoogh-boots-man doen aen boordt komen / want de Schipper was op 't Eylandt gebleven. Aen boordt komende / vielen den Generael / die haer 't leven ſchonck / te voet / ende bleven alſoo op de ly legghen. Ghe-examineert zynde / ſeyden / dat het een Kontings Schip was / ghevonden om die van Arauco ende la Conception te ſpijſen met Meel ende Speck / door dien de ſelve groote Oorlogh hadden tegens d'Indianen: hadden (ſeyden ſy) noch ontrent dertigh ſacken Meel / ende Speck ſouden ſy over een dagh of twee in-ghenomen hebben / om daer mede te loopen naer 't voorſchreven Arauco, leggende 4. mijlen boven 't Eylandt S. Maria, aen de kuſte van Chili, daer de Spaenjaerden op de water-kant een kaſteel hebben. Verklaerden voorts / dat ſy hier op de wachte geſtelt waren / om / offer eenige Schepen door de Straet quamen / 't ſelve de Schepen van Oorloghe / die in Lima leggen / te veradverteren. Datter oock twee Schepen van Oorloghe lagen in Arica, zynde 't eene de Vice-Admirael.

Dat ſy achter-haelen.

Ende in-nemen.

Beſchrijvinge van de Spaenſche gevangens.

Des ſelven daeghs heeft de Generael met de Schippers ende Stuer-lupden / ſtende dat ſy 't Eylandt S. Maria door contrarie windt niet en konden bekomen / ghereſolveert te zeylen naer de Haven van Santjago, ghenaemt Val Paraiſo, leggende op 33. graden / daer ſy haren cours na toe gheſet hebben / ende zyn alſoo geraeckt van de Compagnie van haren Vice-Admirael / door dien ſy hem niet en vernamen / oock van de gantſche repſe niet meer ghevien en hebben / giſſende dat hy 't Eylandt S. Maria gemiſt ſal hebben / overmits het in de Kaerten ende ſchriften van Petrus Plancius gelepdt wordt op 36. graden bezuyden de Linie / ende ſy bevinden 't ſelve te leggen op 37. graden / 15. min. Ja hadden ſy de Schriften van de Engelſche niet ghehadt / Capiteyn Melis ſoude 't ſelve mede gemiſt hebben. Oock was eenen Dirck Gerritſz Capiteyn onder Verhaghens Compagnie daer door verlept geworden / als blijckt by ſyne Brieven / die den Generael daer van heeft.

Mercke-licke ver-giſſinge.

Voorder verklaringe van de Spaenſche gevangens.

De Spaenſche Capiteyn ende Piloot gaven oock te kennen / hoe datter twee Schepen van Verhaghen aen 't Eylandt Santa Maria geweeſt / daer Generael op was Simon de Cordes, die aen 't vaſte Landt met ontrent 23. Man van de Indianen was doodt gheſmeten / ende dat (ſoo ſy ſeyden) by duſdanige ghelegentheydt: Teghen over S. Maria leyt een punt / ghenaemt Lavapie, daer de voorſchreven Nederlanders op ginghen / meenende eenighe Victualie te bekomen door een verloochent Spaenjaert / die by de Indianen was / ende haer in ſchijn van vrientſchap op 't Landt lockte; alwaer ſy overvallen ende doodt gheſmeten werden van de Indianen / de welcke / niet wetende dat het Hollanders waren / meenden dat ſy de victorie ghehadt hadden teghen de Spaenjaerts / ende zijn daerom met grooter triumphe voor de Conception ghekomen / dragende de hoofden der verſlaghene op hare Spiesſen; ende tot trots van de Spaenjaerden / ſeer daer mede braverende. Seyden voorts de voorſchreven 2. Spaenſche ghevanghens / dat de boven-ghemelde twee Duytſche Schepen dit verlies ghehadt

hadt hebbende / ende seer qualijck verversschinge bekomen hommende / na 't Eylandt S. Maria gheloopen waren / ende dat de Gouverneur van de Conception haer veel goede woorden ghegeven / ende een Capiteyn toe-ghesonden hadde / die haer eenighe Verckens ende frupt soude doen hebben / om haer alsoo te houden treynerende / want honden anders het Eylant wel vermeestert hebben. De voorschreven Capiteyn / door het goedt onthael dat hem van de Hollanders gedaen wert / hadde sijn last wat te buyten ghegaen / ende meer Victualie laten volghen als hem bevolen was / ock hem eenighe woorden laten ontvallen / als namelijck dat de Gouverneur advijs van dese Schepen gesonden hadde naer Lima , die hy wist dat ghereselveert waren op S. Maria 2. Maenden te wachten na de ander Schepen van hare Compagnie / ende door 't voorschreven verlies soo slap waren van volck / dat men haer lichtelijck soude konnen overvallen. Waer op gevolght was / datter 4. Oorlogh-schepen gekomen waren van Lima (van welcke dese Buen Jesus een Jacht was) met over de 700. Soldaten / soo om de Indianen te beoorloghen / als ock om de voorschreven twee Schepen aen te tasten / maer die waren te voren al door-gezeylt / sonder dat de ghevangens wisten / waer henen. De Spaensche Capiteyn / die in de selve Schepen geweest hadde / soude ghevanghen ghenomen zijn ghebweest / ende naer Lima ghevoert als een verrader. Tot Lima soudense ock al over een jaer advertissement gehadt hebben van de komste van dese teghenwoordighe Schepen / met naem ende toe-naem van den Generael Olivier van Noort , soo dat het gantsche Landt in roere was / ende alle haer Oorlogh-schepen ghereedt laghen om op haer te wachten.

Den 28. ditto / quamen sy by een Punt / genaemt Punta Corona , welcke lepdt twee mijlen van Santjago. Hier seyde de gevangene Spaensche Piloot / dat twee Schepen in de haven lagen / daer sy na toe zeylden : maer ontrent de haven hommende / wierdt het heel calm / ende die van 't Lant sagen haer komen van eenen hooghen bergh / soo dat sy het beste goet uyt hare Schepen losten. De Generael met de Schepen niet kommende binnen komen / ende siende een groot Spaensch Schip met de rae in 't cruys leggben / met noch 2. Schepen die toe-maeckten / heeft 2. Bocken af-gesonden met ontrent 20. Musquettiers. De kleynste Boch / in hebbende 8. Man / heeft het Spaensche Schip ge-entert / daer wel veel volcks in was / maer waren al Indianen / want de Spaensaerden waren meest met al het beste goedt ghevlucht. In 't over-komen stelden eenighe Indianen haer te weer / die by den onsen (om seker te gaen) meest al doodt-ghesla ghen wierden / oft over boordt ghejaeght. Daer waren naer hunne gissinghe over de 40. persoonen op / waer onder eenighe Capiteynen ende Officiers / soo sy verstonden van een meysken / dat sich verstehen hadde / ende goet Spaensch spraeck.

De tweede Boch is na de ander drie Schepen geroeydt / daer gantsch geen volck in en was / want sy laghen op zijde / om te roeten ende calfaten. Ondertusschen isser noch een berck onder 't Lant 't zeyl gegaen / die sy mede behomen hebben / maer was gestrant ende ledigh gemaeckt eer sy met het Boot daer by quamen. Den Generael wierdt de vlagghe van 't ghenomen Schip aen boordt gebracht / het welcke ghenaemt was Los Picos , groot zijnde ontrent 80. Lasten. Daer werdt terstondt volck op ghestchickt / ende de Schepen die toe-maeckten wierden in brandt gesteken.

De schepen komen in de Haven van Santjago.

Daer sy noch een Spaensch Schip nemen.

Ende twee in brandt steken.

In de Picos , alsoo 't beste goedt aldaer upt-genomen ende geblucht was / bonden

vonden sy anders niet dan een deel Schapen / Koet / Wijn in potten / die de Spaensaerts botichas noemen / Appelen / Coznaensche bellen / Olijven in botichas, Verckens boter / Cocos noten / ende 3. Paerden / die sy over boozdt smeten. Tot pzofijte van de Compagnie en wasser niet dan eenighe plunderinghe van kleederen / ende andere dinghen / van klepnder weerde. De Haven van Santjago, anders Val Parayso geheeten / leydt op 33. graden bezuyden de Linie / ende de Stadt van Santjago, leyt 18. mijlen te Lande-waert in. Op de Haven en staet maer een Logie daer de Koop-luyden haer goet inleggen / dat sy van hier af-schepen / de Wijn ende andere Waren setten sy op 't strandt neder / onder den blauwen Hemel / want het hier wepnigh reghent. Daer wast in Santjago veel Wijn / die van coleur ende smaeck is als roode Fransche Wijn / oock veel gemeyne Appelen ende Que-peren. Sy hebbender uytter-maten veel Schapen / die sy slachten alleen om 't Koet / daersse heele Schepen mede laden. Somma / 't is een schoon ende bzuchtbaer Landtschap. De Generael heeft hier oock eenighe bzieven bekomen / gheschzeven by eenen Dirck Gerritsz Capitepn op het Vlieghende Hert; van de Compagnie van Verhaghen; in-houdende / hoe dat hy seer desolaet was ghekomen in Val Parayso, hebbende maer neghen ghesonde Mannen op / ende selve met een Bzede-baentjen / sonder eenigh geweer / was aen Landt ghegaen / begherende niet dan bzede ende bzientschap / maer dat hy / op Landt komende / van de Spaensaerts dooz het dick van sijn been werdt geschoten / ende met sijn volck ghevanghen ghebzacht binnen Santjago, van waer sy hem met sijn schip / volck ende goedt na Lima ghevoert hadden / daer sy hem noch seer deerlijck ghevanghen hielden met sijn Schzijver / dat een jongh-man was uyt den Hage.

Gelegentheyt van de haven ende stad Santjago / in Chili.

Puerto lagasco.

Den eersten Apzilis 1600. tegens den avondt quamen sy in een groote Bay / genaemt Puerto Lagasco, een seer goede reede / leggende op 28. graden / 30. minuten bezuyden de Linie. Het Landt heeft aen de water-kant wepnigh geboomte / noch daer en staen geen hupsen / maer wel te Lande-waert in / daer ooch alderhande bzuchten wassen. In dese Haven leggende / meynden sy met de Boot water te halen uyt de Reviere / maer die was soo dzoogh / dat men met geen Schupt daer in mocht.

Een Soldaet van de ghevanghen Spaensaerts haelde 4. of 5. mijlen in 't landt eenighe bzuchten als Meloenen / veel schoonder ende beter als ergens in Europa, Dzuyven / Vijgen / met sommighe Hoenders ende Eyeren. De Indianen zijn hier al-te-mael onder de subjectie van de Spaensaerden.

De gevangen spaensche Capitepn wozt ontslagen.

Den 5. dito / heeft de Generael de gevangen Spaensche Capitepn / van 't schip Buen Jesus, ghenaemt Francisco d'Ivarra, met sijn volck ontslagen / hem doende groote bzientschap ende schenchagien / om dat hy weder soude alle behulp doen aen den ghevanghen Dirck Gerritsz binnen Lima, het welck hy beloofde. Hy wierdt in dese Haven aen Landt gheset / maer de Generael behielt by sich den Piloot / ghenaemt Juan de S. Aval, met twee swarte slaven / ende twee jonghers / dat Mestizor oft half-geslagen waren. Het voznoemde Scheepken Buen Jesus was ontrent 30. lasten groot.

Eenbootsgesel gearquebuseert

Den 6. dito / werter een Bootsgesel op den Admirael / met name Jacob Dircksz van Leyden, by sententie van de krijghs-raedt / gheArquebuseert / om dat hy het scheeps-volck haer bzoot / ende uyt het ruym een boticha met Olp gestolen hadde. Ten selven dage heeft de Generael wederom doen examineren den ghevangen Spaenschen Piloot / die verklaerde / dat binnen Lima dzie Conincghs Schepen

pen

pen van Oorloge al gereet lagen om upt te komen / soo dra sy eenigh advijs van vreemde Schepen vernamen / ende daer na toe te zeylen. Dese Schepen souden seer machtigh zijn / hebbende elck wel 24. metale stucken op / ende over de 300. Man / soo dat de onse haer daer voor seer hadden te wachten. Lima is de Hooftstadt van Peru, ende wel de sterckste plaetse van de gantsche Zuydt-zee / wort anders sins Ciudad de los Reges, dat is / de Stadt der Koningen genaemt / na de Koninghen Don Fernando ende Dona Isabel, by welcker tijdt sy ghesticht / ende de West-Indien eerst ontdeckt zijn; sy leyt op 12. grad. 30. m. ende de stadt Arica, daer meest al het Silver / dat upt Potosi komt / geladen / ende op Dima ende andere plaetsen gevoert wordt / leydt op 18. grad. 40. min. Heeft een Fort dat met 4. stucken geschuts versien was: de Gouverneur hiet Martin del Valle, Maestre del Campo. Tot Lima lagen oock 2. Schepen (soo hy seyde) om 's Konings Silver te laden / soo dat de onse goet vonden haren cours te setten na de Caep de Sante Franciſco, gelegen op de hoogte van anderhalve graet benoorden de linie: alwaer alle schepen / komende van Lima, Panama, ende Aquapulco, aen ende voorby moeten. Hier waeyen altijt een-parige winden upt den Zuyden langs de kust henen.

De spaensche Piloot ander mael ge-examineert.

Lima / anders / Ciudad de los Reges.

Beschrijvinge van de kust van *Chili* ende *Peru*, uyt de mondt van den gevangen Spaenschen Piloot *Iuan de S. Aval.*

Chibve leydt op 44. graden bezuyden de Linie / in een In-ham vol Eylanden. Is een groot Eylant / rontom bewoont by de Spaenjaerden / die daer een Gouverneur hebben: maer in een jaer en hadden de ander Spaenjaerts geen tijdinge gehadt / hoe sy haer hielden. 't Is d'upterste plaets in Chili, ende geeft veel Schapen ende Wolle / daer sy kleederen van maken / de beste van Chili. Chibve.

Osorne is een Stadt / te Lande-waert in ghelegen / op 42. graden / grooter als Baldivia. De Spaenjaerden hebben daer mede een Gouverneur / ende men maeckter veel linne ende wolle kleederen. Osorne.

Villa Rica leyt mede te Lande-waert in / Oost-waert van Baldivia, ontrent 20. of 30. mijlen. Daer wonen ooch Spaenjaerden / ende men maeckter veel Lijnwaet ende ander Indiaensche kleederen / welcke in 't Landt verhandelt worden / ende met namen in Coquinibo ende andere plaetsen daer ontrent. Villa Rica.

Baldivia leyt op 40. graden aen een Revier / die inne-waerts strecht ontrent 4. mijlen. Daer wonen Spaenjaerden / doen ter tijdt geregeert by den Commandeur Alonso del Campo. Hier wordt veel Goudts ghegraven / ende men zaeghter veel Delen / die na Lima ende andere plaetsen gevoert worden. Baldivia.

Tusschen Baldivia ende Imperiael woont een gheslacht van Wilde / ghenaemt Toltijn, daer 3. oft 4. Spaenjaerden over commandeerden: maer waren nu gerebelleert. Men maeckter ooch veel Lakenen / maer seer slecht. Toltijn.

Imperiael, doen de Spaenjaerden daer eerst in quamen / was bewoont met wel drie hondert duysent Indianen / daer der 20. Spaenjaerden wel 20000. van om-brachten / want sy meynden dat de Spaenjaerden onsterflijck waren. Daer heeft een Spaensche Bisschop ghewoont / maer is nu door 't revolteren van de Indianen ghedestrueert / ende de Spaenjaerden / doen de onse daer waren / en haddender wel in een Jaer geen tijdinghe van ghehadt. In de stadt Imperiael valt mede veel Goudt. De Revier die sy heeft / is voor in de mondt droogh / soo datter geen Schepen in konnen komen; de Stadt leydt 5. oft 6. mijlen te lande-waert. Imperiael.

de-waert in / op de hooghte van 30. grad. 30. min.

Angol. Angol leydt ontrent 30. mijlen van Imperiael, ende 12. van de Conception. Daer waren wel 200. Spaenjaerden in / onder 't gebiedt van Don Juan Rudolfo Luſpergo, wiens Vader van Wittenberg was. Men maeckter Indiaenſche kleederen / ende daer valt oock wel gout / maer door de oorloghe konden 't niet graven.

Tuccabel. Tuccabel is tuſſchen d'Eylanden La Mocha ende Santa Maria, aen't vaſte landt van Chili. Heeft weynigh reede / dan op de blacke huſt magh men genoegh anckeren. De Indianen houden deſe plaetſe voor haer / ende bewarenſe soo kloeck-moedelijck / datter geen Spaenjaerden in en mogen. Leyt op 37. graden / 30. minuten.

Lavapie. De hoeck van Lavapie leydt tegen over 't Eylandt S. Maria, ontrent 2. mijlen verſcheyden. Daer is reede binnen voor een Zuyde wint / maer onbewoont.

Arauco. Arauco leyt Z.O. ende N.W. van S. Maria ontrent 4. mijlen. Heeft een Fort / daer ontrent 80. Spaenjaerden op zijn / maer hebben weynigh vryheydt daer buyten.

S. Maria 't Eylandt S. Maria leydt ontrent 2. mijlen van't vaſte Landt / ende ſtaet onder 't gebiedt van de Spaenjaerts / die (als Candiſch ſchrijft) soo ſtrengelijck over de Inwoonders heerſchen / dat ſy niet een Verckken oft Henne durven eten / maer bewaren 't al voor de Spaenjaerts; ſy quamen Candiſch met de ſijne (meynende dat ſy Spaenjaerts waren) ſeer feeſtelick groeten ende welle-kom heeten / haer brengende tot een plaetſe daer de Spaenjaerts een Kercke gebouwt hadden. Ontrent de ſelve waren 40. of 50. Hupſen / die vol Tarw ende Gerſt waren / al in ſchoven op-gebonden: dit Koren was soo goet ende ſuyver als men in Engelant hebben magh.

La conception. La Conception leyt aen de zee-hant / ende is een goede reede voor de Schepen. Hier onthoud hem de Spaenſche Gouverneur van Chili, ende daer leyt een Fort / in 't welcke doen ter tijdt wel 700. Spaenjaerts gekomen waren / om tegens de gherebolteerde Indianen te Oorloghen. De Gouverneur was genaemt Don Franciſco de Quinones. Hier valt soo veel Gout als in eenige plaetſen.

Siliao. Siliao leydt te Lande-waert in / ontrent 30. mijlen van de Conception. Daer onthielden ſich 150. Spaenjaerden / onder 't goubernement van Michuel de Chilve. Goudt valter weynigh / maer veel wijnen ende andere bruchten. Is een plaets by-hans gelijck Santjago. Tot hier toe worden de Spaenjaerden van de Indianen beſprongen / ende zijn ſy hare in-vallen onderworpen.

Santjago Santjago leyt te lande-waert in / ontrent 18. mijlen van Val Paraiſo, op 33. graden. Is de principaelſte plaetſe van Chili, daer de Biſſchop woont. Daer valt veel Wijnen / Talck / ghemeyne Appelen / ende allerley fruyten van Spaenjen / menighte van Koorn ende van Vee. Die van Chili Oorloghen veel te Paerde met de Lancie / ende heel 't Landt door zijn soo veel Peerden / dat ſy 'er by menighte in 't Wilde loopen.

Coquinbo De Stadt Coquinbo leyt ontrent 60. mijlen van Santjago, op 30. graden: is bewoont met Spaenjaerden / die hier al de Indianen hebben om-ghebracht / soo datſe geen volck en hebben om 't Goudt te graven / datter anders veel vallen ſoude / ovemidts de menighte van de Mijnen. Daer waſt veel Wijn ende alderley bruchten.

Puerto Guaſco. Puerto Guaſco is hier voren beſchreven.

Moro Moreno. Moro Moreno leyt op 23. grad. 30. min. Is onbewoont / maer men komter van

van 12. mijlen te lande-waert in Visch vangen / welcke / als hy gedrooght is / die van Potosi komen koopen. Candisch schrijft / dat de Indianen hier ontrent een seer simpel volck zijn / de Spaenjaerden seer ontstende / ende lebende als in 't wilde ; hare woninghen zijn niet dan bellen van beesten / op de Aerde neer-ghelept / dan twee ofte meer gaffelen daer op geset / ende daer andere staken over-ghelept / ende bedeckt met tacken van boomen. Haer kost is raeu vleesch / dat seer stinckt. Sy begraben de dooden met hare boghen / pijlen / ende wat sy meer hebben. Betalen de Spaenjaerden haer tribuyt met Visch.

Rio de Loa leggende op 22. graden / is met arm volck bewoont / die niet en doen dan visschen / daer zijn oock eenige Spaenjaerts in. Rio de Loa

Terrepaca leggende op 21. gr. heeft een Haven / genaemt Icaisa ; men vischter / ende daer valt veel perck / dat seer goet is / ende veel gehaelt wort by die van Arica. Terrepaca

Pissago is een onbewoonde Haven / op 20. graden / daer veel Wijn ghebracht wort / welcke die van Potosi komen halen. Pissago.

Arica is hier voren beschreven. Arica.

Punta de Hilo plagh eertijdts de Haven te zijn van Potosi , daer zijn noch sommige woon-plaetsen / ende men haelter Meel ende ander Victualie van daen. Punta de Hilo.

Ciloca is een Haven met een killeken / seer nau in te komen / tusschen hooghe geberghten / ende is de Haven van Arequiba , een groote Stadt / vol Spaenjaerden / staende onder 't gebiedt van een Cavallero. Daer valt Wijn / Tarwe ende voort allerhande vruchten / oock veel Indiaensche Schapen ende Muylen : lept op 17. graden / 30. minuten. Ciloca.

Camana lept 6. mijlen verder langhs de kust / bewoont van de Spaenjaerden. Daer wast veel Wijn ende alderhande frupt / ende alle goederen worden van daer na Chilca gebracht. Camana.

Oconge is een plaets ende vallepe daer seer veel Wijn valt / bewoont by Spaenjaerden. Oconge.

Los Lomos de Attico is een groote heuvel / daer eenighe reede achter is ; hier lept Acari , een bewoonde plaets. Los Lomos de Attico.

La Nasca lept by Puerto Sant Nicolaes , een seer goede Haven / ende is mede met Spaenjaerts bewoont. Daer vallen de beste Wijnen van gantsch Peru ende Chili. La Nasca.

Paraco en Pisco zijn twee Havens by den anderen / op 31. grad. 30. min. ende 18. mijlen van daer / te lande-waert in / lept een stadt / genaemt Ica, daer de meeste Wijn valt van gantsch Peru , ja wel drie hondert duysent botichas jaerlijcks. Paraco en Pisco.

Chinca is een Haven vervolgens de kust / daer overvloedigh veel Quicksilver valt. Chinca.

Cangueta heeft oock een Commandeur / als Chinca : daer valt veel Tarwe / Maiz , Kaes / ende allerhande vruchten. Cangueta.

Lima , (soo voren geseydt is) de Hooft-stadt van geheel Peru , is groot / ende vol volcks / van alderley Natie / doch onbesloten. In hare Haven / genaemt Calloa de Lima , arriveren al de Schepen van de gantsche kust. Den Aerts-bisschop / al-hier wonende / is Primaet over gheheel Peru ende Chili. de Viceroy hiet / ten tijde van dese Schip-vaert / Don Luis de Velasco. Sijn swagher / genaemt Don Juan de Velasco , was Generael van het Krijghs-volck te Water. 't En regent hier te Lande nimmermeer : immers en gedencht de Spaenjaerden niet / dat het gheregent heeft soo langhe sy daer verkeert hebben / ende is nochtans soo vruchtbaren Landt / van Koren ende allerley vruchten / dat yder Koren- Lima.

Kozen-ayze wel twee-mael meer geeft als in Spaenjen; sy hebben ock twee-mael 's Jaers Tarwe / doch op deser maniere: als men 20. mijlen te Lande-waert in zaept / soo maept men te Lima ende langs de water-kant: ende als men te Lima zaept / maept men te Lande-waert in / soo dat sy daer grooten overvloet hebben van Kozen / ende 't Brood is sser goede koop.

Las Salinas. Las Salinas, dat is de Zout-pannen / leggen 18. mijlen van Lima. Daer valt seer veel Zout in een seecker Baleye / daer geen Water by en komt. Het is in groote harde stucken / die gehaelt mogen werden by elck die 't begheert / want 't groept t'elckens weder aen.

Guavre. Guavre is een Haven / leggende 2. mijlen beneden Las Salinas. Daer valt veel Tarw ende Hontgh. De Indianen ende Spaenjaerden wonender onder malkanderen / ende hebbender een Commandeur.

La baranquæ. La Baranquæ is een Haven op 11. graden / daer veel Tarwe valt / ende heeft mede een Spaensch Commandeur.

Guarmey. Guarmey is by enckel Indianen bewoont: daer en is niet te koopen dan houtkolen.

Santa. Santa is een Stadt daer Spaenjaerts wonen / die ock een Commandeur hebben: daer valt Tarwe / Maiz, Hontgh / Suycker / ende andere bzuchten. Sy hebbender te Lande-waert in vooz weynigh jaren een Silver-mijne gevonden.

Truxillo. Truxillo is de Hooft-stadt van dzie of vier Stedekens / leggghende langhs de kust; de Havens zijn sekere Bayen / daer men laedt Honigh / Conserven / Spaensche-Zeep / Leer / ende andere Waren.

Cherepe. Cherepe daer wert dit vooz-genoemde goet geladen.

Paita. Paita is een Stadt daer de Schepen van Panama aen-komen / die naer Lima willen / om daer te verversschen. Heeft een Spaensche Commandeur / ende daer valt ock veel Visscherije; de Passagiers reysen van hier te Lande naer Lima. Dese Stadt placht wel bewoont te zijn / met ontrent 200. Huysen / ende een Stadt-huys in 't midden: maer de Enghelsche hebbense onder Candisch tot de gront toe af-gbzandt / met al het goet datter in was.

Guajaquil Binnen de Kevtere van Guajaquil leydt het Eylandt Puna: de Stadt is ghenaemt Santjago de Guajaquil, daer veel schepen gemaeckt wozden / ende ten tijde deser Schip-vaert twee schepen op stapel stonden. Daer leggen ock Soldaten in / tot bewaringe van de selve Schepen. Het Touw-werck ende allerley andere Schips-ghereedtschap van de Zuydt-zee / wozdt meest ghemaeckt op 't vooz-schzeven Eylandt Puna, 't welck een goede reede heeft / seer bequaem om Schepen te setten en schoon te maecken. Candisch schzijft dat hy ghewees is in 't Huys van den Heere van dit Eylandt / dat seer hostelijck ende wel gheozdineert was / met veel schoone plaetsen ende binnen-kamers / buyten welcke lustighe gaelderijen waren / met een heerlijck uyt-sien op de Zee ende op 't Landt. Beneden was een schoone Zale / met een groot ruym Pack-huys aen 't een eynde / leggghende vol Botichas ofte Potten / ghevult met Peck ende Tar. Al 't volck van 't Eylandt slaefden vooz dese Casique oft Heere / die een Indiaen was / maer ghetrouwt met een uyt-nemende schoone Spaensche Bzouwe / welcke niet anders ghe-eert werdt als een Koninginne; hy was om harent wille / met al sijn volck / Chzisten ghewozden. Rondtom sijn Huys stonden ontrent twee-hondert huysen / ende by-kans noch soo veel op twee Dozpen in 't selve Eylandt / dat by-kans soo groot is als Wicht in Engelandt / seer playsant ende bzuchtbaer. Hier ontrent leydt noch een plaetse / ghenaemt

Guajaquil

Guajaquil vieio, dat is / oudt Guajaquil, 't welck de eerste plaetse was by de Spaensaerden in Peru bewoont. De Spaensaerden vonden hier / t'haerder aenkomste / groote Emerauden, die de Indianen aen-baden. De kust van Guajaquil af / tot Panama toe / wordt niet bewoont / dan by sommighe Indianen / ende daer en wordt ock niet besonders ghehandelt.

Panama. Panama is een Stadt / daer des Conincghs Schepen aen-komen / die 't Goudt ende Silver brenghen upt Peru ende Chili. Van daer wordt het te Lande ghevoert naer Nombre de Dios, ende voorts naer Spaensen. De Haven van Panama lept ontrent 2. mylen van de Stadt. De Presidենt / ten tijde deser Schipvaert daer wonende / hiet Don Alonso de Sotomajor, eertijdts gheweest hebbende Gouverneur van Chili, ende Capiteyn in de Nederlanden / over een Cornet Kupters. In Panama maeckt men ock veel Schepen.

Aquapulco. Aquapulco is de principaelste Haven van geheel Nueva Espania, oft Nieuw-Spaensen / daer de Schepen af-varen naer de Philippinas, ende weder ter selver plaetse arriveren. Leydt op 17. grad. 30. min. benoorden de Linie / ende is de Haven van de groote Stadt Mexico, die 80. mylen te Lande-waert in lept. In Aquapulco lept een Casteel / versien met 15. oft 16. stucken gheschuts / tot bewaringe van de Schepen.

Vruchtbaerheydt des Lants van Chili. 't Landt van Chili, van Santjago af / tot Baldivia toe / is het vruchtbaerste Landt dat onder de Sonne mach wesen; want al watter geplant wordt groeyter overvloedelijck / ende is daer beneffens soo gesont / datter weynigh luyden siecк worden.

De Lucht isser soo subtijl / dat soo men een rappier heel nat van den douw in de scheede steeckt / het en salder niet af roesten. Het Koren / Maiz, Verckens / Paerden / Koeyen / Bocken / &c. vermenighvuldigender uytter-maten seer / want het daer al in 't wilde loopt; daer en schort maer dat het Landt bebouwt ende beplant werde. Van de Gout-rijcke Mynen / ende andere goederen / die daer te Lande gevonden worden / sal elders breeder geschreven worden.

Staet van d'oorloghe tusschen die van Chili eñ de spaensaerden. De Generael heeft in de Baye van Santjago eenige Brieven geintercipieert / daer soo wat beschеydts in stont van den staet der Oorloge tusschen de Spaensaerden ende de Indianen van Chili. Als namelijck dat de selve Indianen teghen de Spaensaerden gherevolteert waren / ende hadden op den 24. Novembris / 1599. de Stadt van Baldivia overvallen ende gheraseert / veel Spaensaerden doodt-ghesmeten / ende ghevangen ghenomen / daer mede sy te landewaert in-ghevlucht waren: maer daer na warender weder 200. Spaensaerden ghekomen van Lima, welcke met de andere noch over-ghebleyene Spaensaerden de Stadt weder bewoont hadden. De Indianen hadden ock de Stadt Imperiael soo nauwe beleghert datter niemandt upt of in en mocht / soo dat de belegherde seer benauwt waren / als die geen ontset van victualie konden bekomen / ende by-naest van honger storven / hebbende Paerden-vleys moeten eten / waer upt te vermoeden stondt / dat de Indianen de Stadt doen al in hadden.

Strijdtbaerheydt eñ wraeckgierigheyd der Chilesen. Dese Indianen zijn seer vrome krijghs-luyden / ende waren doen ter tijdt wel 5000. sterck / waer onder 3000. Peerden; weten te Paerde ende met de Lantse seer wel te leven. Hadden ock by de 100. Koers / ende 70. Rustingen / die sy van de Spaensaerden bekomen hadden. Zijn uytter-maten groote vyanden van de Spaensaerden / soo dat sy pemandt der selve doodt smijtende / hem op-snijden / ende in 't hart bijten / nemen haer somtijdts ock het beckeneel van de kop / ende ge-

ben malkanderen daer upt te dzincken / tot een wzake van de tyzannije ende slavernije daer haer de Spaensaerden onder soecken te bzengen. Doen oock / als sy ten strijde gaen sullen / groote treffelijcke Ozatien / vermanende malkanderen tot beschermínghe harer bzyheyt / ende haet teghen de Spaensaerden / die sy noemen Viracoche, 't welck te segghen is Zee-schuym. Doen sy Baldivia overvielen / verbzanden sy alle de huysen / Kercken / ende Kloosters / de Beelden ende Papen hieuwen sy 't hooft af / seggende / nu hebben de Spaensche Goden een eynde. Namen oock Goudt / ende stopten de Spaensaerts in de mondt: seggende / ghy Goudt-gierighe Menschen versaedt u nu met Goudt / daer ghy ons soo seer om te quellen neemt / ende nimmermeer af versaedt en zijt / met meer andere wzeedtheden ende wzake / hier te langh om verhalen. Doen sy eerst teghen de Spaensaerden op-stonden / ende haren Capiteyn souden kiesen / namen sy een groote balck / ende leyden die op haer schouderen / die het langhste herden mochte / sou Capiteyn zyn. Eenighe dzoegen 't 4. 5. 6. uren / maer in 't eynde quamder een / die 't 24. uren dzoegh / dese wert Opper-veldt-heer.

't schip los Picos aen bzandt gesteken. Wonderlicke Mist.

Den 7. Apzilis in 't uyt-zeylen van Puerto Laguasco staken sy 't Schip Los Picos (daer noch wel de halve ladigh aen roet in was) aen bzandt / soo dat het te gronds toe verbzande. Den 20. dito / was soo doncker ende nevelachtigh oft mistigh / dat men geen steen-wozp van hem sien konde / ende 't volck haer kleederen waren als offer 't meel met handen vol op-ghewozpen hadde geweest; 't welck haer seer verwonderde / maer de Spaensche Piloot seyde / dat het daer dickmaels gebeurde / ende noemdet Arenáles, dat soo veel is te seggen als Zandtplaetsen. Het duerde de gantsche dagh langh.

Naerder belijdenisse vãde genomen spaensaerdẽ / op 't schip Buen Jesus.

Den 25. dito / quam Claes Pietersz. Capiteyn op 't genomen Schip Buen Jesus aen boozdt van den Admirael / dien hy te kennen gaf / hoe dat seker Negro oft Mozlaen / genaemt Emanuel, welcke sy mede ghenomen hadden op 't boozschzeven Schip / hem verklaert hadden / datter dzie boots met Goudt geladen waren in 't selve Schip / die de boozschzeven Negro selve hadde helpen in-dzagen ende bearbeyt / dit Goudt hadde de Capiteyn Francisco d' Ivarra in de nacht / als de onse hem verbolghden / laten over boozt werpen / siende dat hy het niet ontkomen en konde / op dat immers de onse geen genut daer af en souden hebben. Op dese informatie heeft de Generael doen examineren den Piloot ende een Negro, genaemt Bastiaen, die sulcks in 't eerste geloochent hebben / maer na wat ghepynight zynde / hebben alle saken openlijck bekent / seggende dat ter waren 52. kasheus / elcks van vier Arroben met Goudt / ende noch 500. Teghels / elck wegende 8. 10. 12. pondt gewichte / somma datter soude geweest zyn 10200. pondt Goudts / 't welck de boozschzeven Capiteyn soo nauwe hadde laten over boozdt werpen / dat / alsser ghesepdt wierdt / daer noch eenighe partije onder de buysten begraven / hy het selve liet op-graven / ende in Zee werpen / op datter immers niet een enchel greyn over-blijven en soude. De Generael dit verstaen hebbende / liet het Scheepken op nieuws dooz-soecken / maer vonden niet / dan alleen in de Piloots Bocksen eenighe kleyne stuckkens Goudt / in een sackken toe-ghebonden / wegende net een pondt.

10200 Goudts over boozt gewozpen.

De Piloot verklaerde voozts / dat hy in Compagnie van twee Oozlogh-schepen ghezeylt was upt de Haven van Lima, geladen hebbende 2500. hanegas Meel / ende 200. Soldaten / die sy in de Conception gebzacht hadden. De boozsz Oozlogh-schepen Simon de Cordes gemist hebbende / waren wederom ghezeylt

naer

naer Arica, om aldaer 's Konings Silver te laden / ende dit Schip / genaemt Buen Jesus, soude in 't Eylandt van S. Maria 't Goudt laden / ende daer op de wacht legghen tot op den 3. Martij / om / of hy eenigh ontraedt vernam van vreemde Schepen / 't selve te gaen adviseren binnen Lima, want het een vernaemt Schip was van zeylen / ende na den 3. Martij soudet in Arauco loopen / aldaer zijn Meel loffen / 't Goudt datter was / in-nemen / ende daer mede naer Lima zeylen. Dit alles is door de onse verhindert geworden / hoe-wel sy daer geen profijt af gehadt en hebben / als niet eens denckende dat dit Eylandt soo veel Goudts soude uyt-leveren / dat eerst binnen dese Jaer geopenbaert was. Daer en waren doen niet boven 3. oft 4. Spaensaerden op 't selve Eylandt / met ontrent 200. Wilden / die anders geen geweer en hebben / dan boghen en pijlen. Noch heeft de voorschreven Piloot beleden / doen de Capiteyn d'Ivarra vry gelaten wierdt / dat hy doen met hem over-komen was / de onse te raden dat sy loopen souden naer de Caep S. Francisco, ende ondertusschen soude de Capiteyn de Schepen van Oorloghe tot Lima waerschouwen / dat sy d'onse verbolghden. Daerom ock de Generael met de Krijghs-raedt geresolveert heeft niet aen de voorschreven Caep te verwachten / maer 't selve in 't gesicht hebbende / langx de kust te zeylen / naer een Eylandt / genaemt Los Cocos, ligghende ontrent 5. graden benoorden de Linie / daer Water ende Cocos noten genoegh te bekomen zijn. Maer gezeylt hebbende tot den 20. May toe / sonder 't selve Eylant te konnen vinden / ende niet raedtsaem vindende de kust van Nueva Spania aen te doen / overmidts de Spaensche Piloot gesept hadde / datter dese Oorlogh-schepen van Lima de gantsche kust souden verbolgen tot aen de Caep d'Aquapulco, om haer waer te nemen / hebben sy geresolveert haren cours over te setten naer de Philippinas, ende ondertusschen eerst aen te doen de Eylanden de los Ladrones, ende aldaer aen te soecken het Eylandt Buena vista, oft Guana, leggende op de hooghte van 13. graden benoorden de Linie / ontrent 250. mijlen van de Philippinas, welcke leggen van Peru 2400. mijlen.

De spaensche Piloot over boort geworpen.

Den 30. Junij 1600. heeft de Generael met advijs van de Krijghs-raedt doen over boordt werpen ende in Zee verdrincken de Spaensche Piloot; want hoewel hy in de Cajupt at / ende de Generael hem alle vrientschap bewees / soo seyde hy nochtans tegen eenighe / ja sustineerde in presentie van alle de Officieren / dat men hem vergeven hadde / overmits hy hem wat qualijcks gevoelde. Ock hadd' hy ghesocht te ontkomen / ende soo wel de Negros oft swarten / als de Spaensche jongers daer toe willen brengen.

't Schip Buen Jesus wordt uyt noodt verlaten.

Den 15. Augusti is het Schip Buen Jesus zijn Roer aen stucken gebroken met de haecks ende bingherlingen / waer door het soo leck wierdt / dat het niet mogelijck was 't selve met pompen boven te houden / soo dat sy 't ghenoodtsaecht gheweest hebben te verlaten / na dat sy eerst de Victualie met 2. Metalen stucken daer uyt gehaelt hadden / 't was al half vol Waters eer sy 't lieten drijven: Ende de Generael heeft den Capiteyn tot Schipper gheselt op de Eendracht, verdeelende voorts het volck op de twee Schepen.

De 2. schepen komen by de eylanden de Los Ladrones. daer sy met de inwoonders handelen.

Den 15. September ontrent 3. uren naer middagh / sagen sy een van de Islas de los Ladrones ofte Dieven-Eylanden, en 's morgens den 16. dito / noch wel een mijl van Landt zijnde / quamen haer veel Canoas aen boordt / brengende Cocos, Bananas wortelen / Suycker-riet / Visch / ende meer ander ververschinge / welcke de onse van haer Ruylden voor oudt Yser / want sy seer begherigh zijn na Yser / dat sy op zijn Spaensch weten Hierro te noemen / overmidts de Spaen-

jaerts daer jaerlicks aen-komen. De onse zeylden vast langs't Eylandt henen/ ende liepen om de zuyd-hoeck/ daer sy een lage punt sagen af-loopen ende meynden te ancheren. Ondertusschen quamender van alle kanten meer dan 200. Canoas, in yeder 2. 3. 4. 5. Man/ dringhende ende roepende elck om eerst Hierro, Hierro, soo dat de onse door 't groot gedrangh een ofte twee Canoas in de grondt zeylden onder de kiel door; maer de Eylanders draeghden daer weynigh na/ want sy kloecke swemmers zijn/ ende konnen hare Canoas met al het goedt datter in is lichtelick weder op helpen. Dese Eylanden hebben haer rechte naem de los Ladrones, want het volck isser al-te-mael soo diefachtigh ende behendigh in't stelen/ dat het wonder is. Bedrogen de onse op verscheyden manieren in't handelen/ want leyden een handt vol Rijs boven op een korf van Cocos schellen gemaeckt/ soo datter dry wat veel scheen in te wesen/ maer in't op-halen vondt men daer onder bladeren/ oft ander ruychte. In't op-halen (segh ick) want in't handelen leggben sy achter of ter zijden af met de Canoas, ende en komen niet in de Schepen/ maer men moet een stuck Yser aen een koorde binden/ die laten dalen/ ende't gene sy daer door weder geven/ op-halen. Sommighe quamen oock over in de Schepen/ daer mense te eten en te drincken gaf/ een van haer siende een van 't volck een rappier in de handt hebben/ heeft syn slagh waer genomen/ ende hem 't selve ontruckt/ springhende daer mede over boort/ duyckende

Behendigheyt in het stelen/ ende andere zeden van de voorschreve Eylanden.

kende onder 't Water. De onse schoten ock na eenighe andere die pet gheſtolen hadden/ maer sy sprongen al over boort/ ende duyckten onder 't Water wech/ om niet geraeckt te worden. De andere/ die geen schult en hadden/ trocken haer sulcks niet aen. Dit volck schijnt soo wel te konnen leven op 't Water / als op Landt / door dien sy soo meesterlick duycken / ende dat soo wel Vrouwen als Mannen. De onse smeten vijf stucken Yſers in de Zee/ om hare gauwigheyt te beproeven/ een van haer haeldese alle vijf weder op/ in soo korten tyt/ dat de onse daer over verwondert waren. Hare Canoas oft Scheepkens zijn soo net ende polijt gemaeckt als de onse noch geen op al de repse gesien en hebben/ zijn ontrent 15. oft 20. voeten lang/ ende anderhalve voet breet. Sy wetender seer wel mede om te gaen / ende zeylen heel scherp tegen de windt / wenden niet als sy laveren/ maer zeylen weer met het achterste voor / latende 't zeyl staen / 't welck Besaensche wijse ghemaeckt is van Riet. Daer quamen ock sommighe Vrouwen aen boordt geheel naeckt/ als de Mans/ dan dat sy een groen bladeken voor haer schamelheyt hadden. Dragen het hayr lang / ende de Mans kort / 't welck staet als oft men Adam en Eva in ons Landt geschildert saghe. Zijn tanepet van coleur / het van Lichame / ende (soo Candisch schrijft) hooger ende stromer van stature als de Engelsche / ende schijnen seer luxurieus te wesen / ende sonder wet in 't ghemeen met de Vrouwen te doen te hebben : want daer warender veel die heel

heel qualijck gheſtelt waren aen haer regiment; ſommighe hadden 't Aenſicht met de neus van de pocken heel op-ghegheten / ſoo dat ſy maer een klepn gaetgen hadden in de mondt / weſen ſelve dat het van de pocken gekomen was.

Dit Eylandt / 't welck de onſe mepnden te weſen Guana, is een groot Eylandt (wel twintigh mijlen in haer giſſingh) in 't ronde. De Spaenjaerden ſchrijven dat hier veel Eylanden leggen / maer de onſe en ſaghender maer dit een: ende alſoo ſy nu redelijck ververſcht waren / hebben voor-ghenomen haer reyſe te vorderen na de Philippinas.

IN-WERP.

Beſchrijvinge van de Philippijnen.

„ Noordt-waert van de Molucken af / tegen over het Conincghrijck Cauchin-
„ china ('t welcke den grooten Koningh van China tribupt geeft) leydt een hee-
„ len hoop Eylanden / die de Spaenjaerden / na den name van Koning Philip-
„ pus, Las Philippinas genoemt hebben / om dat ſy de ſelven / door ſijnen laſt / upt
„ Nieuw Spaenjen 't zeyl gegaen zijnde / niet eerſt ontdeckt / maer onder haer ghe-
„ biedt ghebracht hebben in 't Jaer ons Heeren 1564. De eerſte ontdecker is
„ Ferdinandus Magalanes geweeſt / die op een van de ſelve geſtorven is. Sy wor-
„ den oock Las Manillas ghenoemt na de voornoemſte Haven ende Stadt / by
„ de Spaenjaerden aldaer ghetimmert. Daer zijnder dieſe noemen de Eylan-
„ den van Lucon, na den naem van Lucon, welck 't voornaemſte van allen is /
„ ende gehouden wort wel 1000. mijlen groot te weſen in't ronde / daer in oock
„ de voorſchreven Hooft-ſtadt Manilla gelegen is. Deſe Eylanden hebben eer-
„ tijdts gheſtaen onder de Kroone van China, die ſy om eenighe lichte oorſaken
„ verlaten hebben: waer door de politie ende goede wetten / ten tijde van de aen-
„ komſte der Spaenjaerden / aldaer geheel vervallen waren / ende d' Eylanders
„ onder malkanderen leefden als beeſten / elck de meeſter makende / ende mal-
„ kanderen ſoeckende te verdrucken. Dit is d'oorſaeck geweeſt / dat de Spaen-
„ jaerden deſe Eylanden met klepne moeyten onder haer gebiedt gebracht heb-
„ ben: te meer / om dat de Inwoonders ſeer ſlecht ende een-voudigh waren en-
„ de haer terſtont met groote menighte lieten Doopen / ende Chriſten maken.
„ Hoe-wel nochtans de Iloces, ende andere / die de Spaenjaerden Pintados noem-
„ den / haer ſomtijdts wat moeyte maechten. De ſelve Eylanden zijn al-te-
„ ſamen wel bewoont / ende geven met name veel Rijs / ende Wijn ghemaeckt
„ van Nypa, Herten / Hinden / ende meer ander Wildt: als oock Buffels / Oſ-
„ ſen / Koeyen / Verckens / Geyten / ende Vee; hoe-wel ſy te voren geen
„ en hadden / iſſer nu / door de neerſtigheyt van de Spaenjaerden / ſoo overvloe-
„ digh / dat deſe Eylanden niet en hebben te wijcken voor Nieuw Spaenjen.
„ Hebben oock veel Zivet-katten / ende allerley frupt / als in China: geven Ho-
„ nigh ende Waſch met menighte; daer valt mede veel Goudt: Maer hoe-wel
„ dat veel van de Inwoonders haer tribupt aen de Spaenjaerden in Goudt be-
„ talen / ſoo en hebben nochtans de ſelve / wat neerſtigheydt ſy oock daerommc
„ gedaen hebben / noyt konnen vernemen / immers tot den Jare 1600. toe waer
„ de voorſchreven Inwoonders 't Goudt van daen halen. Men beginter oock
„ Tarwe te zaeyen / want te voren bracht men haer Meel van Japon. Daer
„ valt oock veel Ebben-hout ende Caña Fiſtula.
„ De Chineſen handelen ſeer ſterck op deſe Eylanden / ende brengender al-

lerhande

lerhande waren van haer landt: als Zijde / Katoen / Porcelepnen / Buskrupt / Solfer / Yser / Stael / Quickſilver / Koper / Meel / Noten / Kaſtaenjen / Biſſchupt / Dateien / allerley Lijn-waet / Schrijf-kokers / ende meer andere fraepigheden: alle welcke goederen van daer weder gheſcheept worden by de Spaenſaerden / ende ghevoert naer Nieuw Spaenjen. Van waer ſy na de Philippinas voeren wel anderhalf millioen 's jaers / ſoo ghemunt als ongemunt Silver / daer ſy voor vier pondt Silvers een pondt Goudts krijghen / dan en ſoecken 't ſelve niet ſeer / als Goudts genoegh hebbende in Peru ende Chili, maer handelen meeſtendeel met de Chineſen, ende maken in hare wederkomſte van elck hondert een dupſent. De Stadt Manilla leydt op 14. graden benoorden de linie. Daer woont de Spaenſche Gouverneur / die alle deſe Eylanden regeert / als oock Aertſ-biſſchop / die 't opperſte gebiedt heeft in Kerckelijcke ſaken over alle de ſeven / in de welcke noch drie Biſſchoppen zijn / onder den Aertſ-biſſchop ſtaende.

Den 14. Octobris 1600. des morgens ontrent 6. uren ſagen ſy landt / 't welck ſeer hoogh was / ende meynden 't te weſen de Kaep Spirito Santo, leggende op 13. graden / daerom ſy oock daer na toe ginghen / tot dat ſy een openinge ſaghen aen de Zuydt-zijde / welcke ſy meynden de Straet van Manilla te weſen. Hier zeylden ſy weder na toe / ende quamen des middaeghs op de reede / aen de hoeck van de Noordt-zijde van de openinge / daer ſy achter een klippe lagen op 12. vadem / ende 't waſſer ontrent 3. mijlen wijdt. Den 15. dito / 's morgens / hebben ſy van de voorſz hoeck (dat een Eylandt was) om inne-waerts aen te loopen / ghezeylt Weſt ten Noorden ontrent 8. mijlen / alwaer ſy 't aen de Zuydt-zijde gheſet hebben. Aen de Noordt-zijde lagh een ſeer hooghe ſcherpe Pijck / maer Weſtwaert aen ſagen ſy al vaſt Landt / ſonder eenige openinge. Hier leggende / zijnſe aen de Zuydt-zijde met een Boot aen Landt geroept / in een ſchoon revierken / 't welck aen beyde zijden vol Boomen was / ende vonden daer ſommighe Hupſkens van heel arme Indianen / die ſy wat Lijnwaets ende eenige Meſkens gaven / maer maecktender luttel werks af / doch daer na quamenſe aen boort van den Admirael / mede-brengende eenige frupten.

Den 16. 's morghens / iſſer een groote Canoa oft Balſy na 't boort van den Admirael gekomen / daer een Spaenjaert in was / die met ſijn roer drie ſchoten dede / waer op ſy hem van ghelijcken antwoorden. Hy het Schip met het volck ſiende / en dorſt niet aen boort komen / daerom de Generael een Spaenſche vlagge liet waeyen / ende een van de maets werden Monnicks kleederen aenghedaen / om de Spaenjaert te locken. Hier door heeft hy hem verſtout over te komen / ende werdt ſeer feeſtelijck welkom geheeten van de Generael / die hem ſeyde / dat ſy Francoyſen waren / commiſſie hebbende van den Koningh / om naer Manilla te varen / dan door de langhdurighe reyſe grootelijcks wat ververſinghe van doen hadden; Oock (ſeydt hy) was hare Piloot geſtorven / ende daerom warenſe aldaer in-ghekomen / ſonder te weten waer ſy waren. De Spaenjaert antwoorde / dat ſy in een groote Bay waren / Bay la Baya ghenaemt / 7. of 8. mijlen benoorden de Straet van Manilla, ende dat het een ſeer vruchtbaer Landt-douwe was / ſoo van Rijs / als ander victualie: ghebiedende boorts de Indianen / datſe met Rijs / Hoenderen ende Verckens aen boort komen ſouden / 't welck ſy deden / ſoo dat de onſe van alles ghenoegh kreghen tot haren contentemente / doch en wilden de Landt-ſaten geen Koopmanſchap hebben voor hare waren / maer al enckel Silver-geldt.

Een ſpaenjaert krijgenſe met behendigheydt aen boort.

De twee ſchepē landen in Bay la Baya.

Noch een spaenjaert aen boort.

Den 17. dito / isser noch een Spaenjaert aen boordt gekomen / met een overdeckte Balsy oft Canao, een Hellebaerdt by hem hebbende. Dese was Serjant over die Landen / Franciſco Rodriguez geheeten / die eerſt hiet Henrique Nunez. De onſe kregen doen noch een deel Rijs / Hoenderen ende Vercken aen boordt / welcke de Generael betaelde / gevende voor een Vercken (doch en zijn de grootſte niet) een halve Reael van achten / voor 't koppel Hoenderen een enckel Reael / ende voor een groote ſester Rijs / wegende wel 60. pondt / ſes Realen / dat ſoo veel is als 35. ſtuyvers / ofte daer ontrent / maer moeſt al met Silver-geldt betaelt worden / want hier en is niet ſoo aenghenaem als Silver. Kleedinge van de Indianen in Bay la Baya.

Dese Indianen gaen meeſt naeckt / doch ſommighe hebben een Linnen kleedt om 't lijf. Ock warender eenighe gheſpagnoliſeerde / die hadden broecken ende Linnen rockſkens aen. De voornaemſte / die noch van de oude Overſte haer afkomſte zijn / dragen haer vel ofte huyt ſeer aerdigh / fraey ende konſtigh door-ſneden / ofte ghepiqueert / welck piqueerſel / om dat het met Yſers daer in gegraveert wort / nimmermeer af en gaet. Wy ſullen den Leſer een af-beeldinge dan voor oogen ſtellen in de beſchrijvinghe van 't Eylandt Capul. Voorts zijn 't ſlechte lieden / ſonder eenigh gheweer / ſoo dat de Spaenjaerden hier over al wijdt ende breedt domineren / doende haer tribupt betalen / te weten voor elck hooft 't zy Man oft Vrouwen / die boven de 20. jaer oudt is / 10. Realen / dat wepnigh min bedraeght

als

als drie gulden. In elck gheweſt en zyn maer weynigh Spaenſaerden / met een Paep / die van de Inwoonders in grooten aenſiene gehouden wordt / ſoo dat het maer aen Papen en gebreeckt / dat ſy alle deſe Eylanden niet tot haren will' en hebben / want daer zyn plaetſen / in de welcke noch Paep noch Spaenſaert en is / ende ſitten even-wel onder tribuyt.

Des namiddaeghs heeft de Generael den Spaenſaert Henrique Nunes, met een van de maets / genaemt Jacob Lock, die goet Spaenſch ſprack / aen Lant geſonden / hem een goede ſchenckagie bereerende / overmidts de onſe door hem veel toe-voer kregen van Victualie / die ſy meer dan van doen hadden. Sy meynden hier vaſtelyck dat de onſe commiſſie van den Koningh van Spaenjen hadden / want in dit gheweſte noyt vreemde Schepen gheweeſt en waren / anders ſouden ſoo vlytigh ende milde niet hebben gevallen.

Den 18. dito / iſſer een groote Canoa aen boort gekomen / daer een Spaenſch Capiteyn in was / met een Paep. De Capiteyn quam met oorlof over / maer de Paep bleef in de Canoa: over zynde / vraeghde den Generael na ſyn commiſſie / segghende dattet haer van Conynghs weghe verboden was met eenighe vreemde Natie te handelen. De Generael ſulcks hoorende / heeft den Spaenjaert ghetoont de commiſſie van ſyn Princelycke Excellentie / daer hy ſeer in verwondert was / want hadde ghemeynt dat de onſe van Aquapulco in Nieuw Spaenjen waren. Ende alſoo de voorſz Jacob Lock noch aen Lant was / heeft de Generael een Spaenjaert met een brief af-gheſonden / haer ontbiedende dat ſy den ſelven Lock van ſtonden aen 't Schepe ſouden ſenden / of hy woude deſen Capiteyn / ghenaemt Rodrigo Arias Xiron, in ſyn plaetſe met hem voeren. Hier op quam de Paep 's anderendaeghs met een Canoa aen den Admirael / ende ſchreef dat de Generael onder ſyn handt-ſchrift ende zeghel beloven ſoude den Spaenſchen Capiteyn wederom te ſchicken / ſoo haeſt de voorſchreven Lock hem ſoude ghelevert zyn. 't Welck ghedaen weſende / is de wiſſelinghe over en weder gheſchiedt / ende de voorſchreven Capiteyn wierdt mede met eenighe ſchenckagien vereert / doch van dier uren af en quamder geen Victualie meer aen boort / ſoo dat ſy nu verſien zynde / ſoo van Kyys als Verckens / ende twee Indianen op hebbende / die tot Capul bekent waren. Den 20. dito / met den dagh het ancker ghelicht hebbende / om te zeylen na de Straet van Manilla, die gheleghen is ontrent 7. oft 8. mylen bezuyden deſe Bay la Baya op 14. graden ſchaers.

Eē ſpaens Capiteyn aen boort.

Deſchepen verzeylen.

Den 21. dito / quam 't Jacht de Eendracht by een Spaenſche Berck / daer ſy met de Boot na toe roeyden / ende vondender ontrent 25. ſester Kyys / ende 70. Hoenderen / maer het volck waſſer al uyt-gevlucht. De Generael dede het goet loſſen / ende voorts de Berck in de grondt houwen. De Indiaenſche Piloot ſeyde / ſy quam een Spaenjaert toe / die met dit goet / ende eenighe planck ken / die ſy noch onder wege laden ſouden / naer Manilla wilde.

Eenſpaenſche berck genomen.

Den 24. dito / wat namiddagh zyn ſy in de Straet van Manilla ghekomen / ende 's avondts metten doncker by 't Eylandt Capul, daer ſy ſulcken wrimpelinge van ſtroomen vernamen / als of het al drooghten geweſt hadden / ende konden der nochtans geen gront werpen. In de nacht ſetten ſy 't aen de Weſt-zyde van 't Eylandt achter een hooft / daer een groote Zandt-Bay lagh / ende een Dorp ſtondt.

Deſchepen komē in de ſtraet van manilla eñ by 't Eylant capul.

Den 25. dito / 's morgens hebben ſy geſien datter volck te Lande-waert ghevlucht was upt de Hupſen van 't voorſchreven Dorp. De Indiaenſche Piloot

heefter aen-geroepen / maer niemandt vernomen. Ende alsoo sy hier noch in een harde stroom lagen / zijn sy na een ander Bay ontrent een half mijle verder ghezeylt / want men over-al rondtom dit Eylandt kan anckeren / het welck 4. of 5. mijlen in den omme-loop groot is. Den 27. dito / siende datter geen van 't Landt te voor-schijn quam / heeft den Generael een deel volcks aen Landt ghesonden / ende met grof geschut op de Hupsen doen schieten / om de Inwoonders een schrick aen te jaghen. Op dit ghelupt is seker Chinees van een ander Dorp by de onse ghekomen / die hem aen boordt van den Admirael brochten / dan sy konden hem niet verstaen / maer met veel wijsens gaf hy te kennen / op morgen weder te sullen komen met eenighe ververfschinghe / waer over de Generael hem een vereeringhe dede / ende wees / dat hy hem contentement van gelde gheven soude / voor 't ghene hy beloofde te brenghen / daer op voer hy weder naer Landt.

Een Chinees van Capul komt aen boort.

De maets met de Sloep weder aen boordt komende / hadden een Man achter gelaten / genaemt Jan Caleway van Londen, een Speel-man ende goet Musicijn. Wisten niet hoe hy wech gekomen was / maer vermoeden dat hem de Indianen overvallen hadden / overmidts hy sich wat te verre begheven hadde van den hoop. Een van de Indiaensche Piloten / uyt-gesonden om ververfschinge te halen / werdt oock gehouden. 's Nachts daer aen is d'ander Piloot (die sy in Bay la Baya mede genomen hadden) aen Lant geswommen / ende wech geloopen / niet tegenstaende de Generael hem alle goet tractement gedaen hadde. Hy was genaemt Francisco Tello, na den naem van den Gouverneur van Manilla, die hem over de Bonte gheheben hadde / want soo weten de Spaenjaerdts die arme onnoosele luyden te locken / die sy dan somtijdts oock eenige schurfte commissie oft ydelen naem geven / om haer alsoo te verplichten.

Den 28. dito / is de Generael selfs in persoone met 32. Man aen Landt gevaren / daer sy eenige Dorpen aen brandt staken / dan al het volck met hare waren ende goederen waren daer uyt geblucht / soo datter niet gevonden en wierdt / noch eenige Indianen vernomen. De Hupsen waren heel slecht / van Matten en Stroo gemaeckt / een Mans lenghde van der Aerde verheven: om de selve staen veel Cocos Boomen / daer de Eylanders haer meeste voedtsel van hebben.

Brandtschichtinge op Capul.

Maniere van hupsen.

Den 29. Octobris / in der nacht / is de swarte Emanuel, (die op 't Jacht de Eendracht was) in de Boot gevallen / ende daer met aen Landt ghevaren / ende wech gheloopen / niet teghenstaende de groote beloften die hy gedaen hadde van vrywilligh by de onse te sullen blijven / daerom de Generael den anderen Negro, Bastiaen, heeft doen examineren / de welcke bekende dat hy des aenslaghs van sijn mede-gesel kundigh was / ende dat hy mede sulcks in den sin hadde / dan dese gheleghenthepdt en docht hem niet goedt te zijn. De Generael merckende de snoode veleynighepdt deser Swarten / die / niet teghenstaende alle de beleefthepdt die men hun toonde / altijdt sochten de onse te verraden / heeft den selven Bastiaen doen arquebuseren / om sijner verraderije uyt de vreese te staen. Hy bekende noch voor sijn doodt / dat het ghene hy ende de Spaensche Piloot gheseydt hadde / van 't Goudt in 't Schip Buen Jesus, al-te-mael waerachtigh was. Den 31. dito isser noch een partije volcks aen Landt ghegaen om victualie te soecken / ende vonden in seecker plaetse over de vertigh sesters Rijs / doch vernamen gheen volck / want sy waren alle ghevlucht / ende hadden haer verborghen in het Bosch / waer over de onse noch vier Dorpen in brandt staken / elck van 50. oft 60. Hupsen.

Een swarte loopt wech van de schepen.

D'ander wort gearquebuseert

Ander brantschichtinge.

IN-

IN-WERP.

Als Sir Thomas Candiſch by 't Eylandt Capul ten ancker lagh / quamen hem twee Canoas aen booꝛt geroepen / waer in dat was een van de principaelſte Caſiquen oft Heeren van 't Landt / die ſeven in ghetalle zijn. Deſe Caſique was ſijn vel al dooꝛ-ſneden met veel figuren en loof-werck / gelijck wy hier vooꝛen gheſeydt hebben van die van Bay la Baya, ende den Teſer na 't leven vertoonen. 't Eylandt Capul is 't uytterſte van de Manillas oft Philippijnen. De Inwoonders gaender meeſtendeel naeckt / ende zijn tanept van verwe. De mans hebben maer een ſchoꝛte om haer middel / gemaeckt van ſeker lijnwaet / dat ſy weben van Vananas bladeren / dit binden ſy tuſſchen de beenen toe / ende bedecken alſoo hare ſchamelheydt. Dit volck heeft een ſeer vreemt ende ſelt-ſaem ghebruyck / te weten / dat elck mannelijck kindt ofte knechtgen een tinnen naghel heeft dooꝛ het hooft van ſijn manlijckheydt / in ſijn kindtſheydt daer dooꝛ gheſteecken: de ſelve naghel is gheſpleten aen de punt / ende dan om-gheſlaghen: het hooft is als een kroontgen / ende de wonde groept in de jonghheydt weder toe / ſonder groote pijne van 't kindt. Deſe naghel trecken ſy uyt ende in / als 't haer te paſſe komt. Tot meerder waerheyt (ſchrijft Candiſch) ende om ons hier van wel te verſeecheren / namen wy ſelve een ſulcken nagel uyt / ende ſtaken hem weder in / van een Joontgen van den vooꝛſchreven

Vader beſchrijvinge van Capul.

Seltſaem gebruyck.

» van Casique, ontrent tien Jaren oudt zijnde. Dese maniere van doen was
» eertijdts gheconsenteert op't request van de Vrouwen van den Lande / welc-
» ke sienде dat hare Mannen seer geneghen waren tot de sonde van Sodomie, dit
» remedie daer tegen gesocht ende verkregen hebben van hare Overste Magi-
» straten. Men schrijft diergelijcke van de Inwoonders van Pegu, een groot
» Koninghrijck in Oost-Indien. Die van Capul aenbidden geheel den Duyvel
» metten welcken sy dickmaels spraке houden / ende altijdt verschijnt hy haer
» in 't gedaente van eenigh leelijck ende schrickelijck Monster.

Desehepen verzeplen. Den eersten Novembris 1600. zijn sy 't zepl gegaen / van Capul naer Manilla. Hier om de West leggen noch veel Eplanden / seer verdeplt van malkanderen / soo dat men qualijck weet wat gat upt passeren / principalijck als men daer on-

Nemē een Canoa met negen Indianen. bedreven is. Den 5. dito / sagen sy een Canoa, die na een Eplandt zijn wilde / daer ontrent gheleghen; de Generael heeft de Sloep daer na toe gheсonden / diese achter-haelt ende aen boort gebracht heeft. Daer waren 9. Indianen in / van Manilla komende / dan de onse en kondense niet verstaen: hadden niet in dan eenighe kistghens met wat Tijnwaet / datse in Manilla ghekocht hadden / soo dat haer de Generael onbeschadight met haer goedt heeft laten door-varen / behoudende alleenlijck twee Indianen om den wegh te wijsen naer Manilla, hoe-wel de onse haer door woorden niet en konden verstaen. Sy vonden oock eenighe Brieven / met een autorisatie van den Gouverneur / onder 't zegel des Koninghs van Spaensen. Dese hielt aen sekeren Paep / wonende in een plaets / ghenaemt Bovillan, leggende ontrent 60. mijlen van Manilla. 't Inhoudt was / datter klachten ghekomen waren aen den Gouverneur over ettelijcke Spaensaerden / die den Indianen groote overlast ghedaen hadden / dat de selve Paep daer goede informatie op nemen soude / ende die schuldigh bevonden wierden / op des Koninghs kosten naer Manilla senden. Den 6. dito / na dat sy door calmte ende contrarie windt eenighe daghen stil gheleghen hadden / achter een hoeck ofte punt van seker Eplandt / leggende ontrent vier

Ende een Spaensche Barck. mijlen van Capul, hoorden sy 's morgens / een half ure door daghe een Roer af-schieten / waer door sy stracks een Sloep ende Bock / met ontrent 20. Musquettiers / ghemant hebben / ende geroept zijn na de plaetse daer sy dochten dat het schieten van daen quam; daer komende / kreghen een Barck in 't gesicht / die terstont na 't Landt roepde: ende by 't volck datter in was / welcke te bosse-waert in liepen / verlaten wiert. Daer waren vier Spaensaerden in / ende veel Indianen. Een van de Spaensaerden is op't laetste door upt gekomen / ende heeft met de onse spraeck gehouden: ja is / op belofte van dat hem niet misschieden en soude / aen boort ghekomen. Onderraeght zijnde / seyde dat sy van Manilla quamen / ende naer Soubon wilden / daer veel Spaensaerden vergaderden / om op de Moluxsche Eplanden te Oorloghen / om dat de Eplanders op eenighe van de Philippijnen gheballen waren / ende die berooft hadden. Dese Barck hadde een half vat Buskrupt in / met veel Kogels / ende eenighe stucken Ysers / 't welck de Generael daer upt liet lossen / ende de Barck in de gront boren / op datter de Spaensaerts geen nut meer van hebben en souden.

Nach een Chineesch Schip. Den 7. dito / 's morgens / een zepl ghesien hebbende Oost-waert van de Bay daer sy laghen / roepden met de Sloep ende Boot daer na toe / ende brachten 't aen boort van den Admirael.

Dit was een Chineesch Schip / in Manilla t'huys behoorende / waer op 7. Chi-

nesen

neſen waren / in hebbende ober de 100. ſeſters Rijs / met eenigh loot ende ſchelpen / welck goet ſy in Manilla wilden brengen. Quamen van Combou, een plaetſe / wel 120. mijlen van Manilla verſcheyden ; alwaer ſy / van weghen den Gouverneur / 40. Spaenſche Soldaten gebracht hadden / tot behoef van de bovengemelde Oorloghe. Het Scheepken mocht ontrent 5. oft 6. laſt groot zijn ghemaeckt op de Chineſche manière / voor als een Schouwe / ende van binnen ſeer gemackelijck met een Water-back ende Oper-ſtede. De Anckers waren van hout / de zeylen van matten oft rieten / want ſy anders geen anckers oft zeylen en gebruycken / ſelfs op Schepen van 200. laſt. Zijn oock in hare Schepen ſeer puntigh. De Meeſter oft Schipper was een Chinees van Canton , de Piloot ende andere waren Chineſen van Chincheo , twee verſcheyden natien / die eenderley tale ſpreken / maer malkanderen ſeer haten. Waren wel bedreven in deſe Eylanden / principalijck de Meeſter / die lange tijdt by de Portugeſen in Malacca ende Maccao ghewoont hadde / ſoo dat hy oock goedt Portugees ſprack. Deſe Man quam den onſen wonderlijck wel te paſſe / want ſonder dat / ſouden hare Voyagie niet wel hebben konnen vol-brenghen. De Generael heeft de Meeſter met de Piloot aen boort ghehouden / ende in 't Chineſche Schijp ('t welck ſy Champan noemen) tien of twaelf Man van ſijn volck gheſet / behalven de vijf Chineſen die daer noch in waren / om 't ſelve te beſtieren / vermidts de onſe daer mede niet en wiſten om te gaen. Den 8. dito / moeſten ſy om de calmte noch aen de voorſchreven Caep blijven leggen / ende de Generael heeft de Chineſche Schipper ende Piloot / in preſentie van den Krijghs-raedt doen examineren / aengaende de gheleghenthepdt van Manilla : waer op ſy aen-ghedient hebben / datter twee groote Schepen van Nieuw Spaenjen laghen / die jaerlijcks op Mexico varen / ende noch een Duytſch Scheepken / dat ſy gekocht hadden van die van Malacca.

Verklaringe der ghenomen Chineſen van de gelegenhepdt van Manilla.

Deſe laghen in Cavite , welck de Haven is van Manilla , leggende twee mijlen Zuydt ende Noordt daer van daen. Op deſe Haven leggen twee Block-huyſen tot beſcherminghe van de Schepen / die nu gantſch ledigh waren. De Stadt Manilla is ſeer bebouwt / ende met ſteenen wallen om-vanghen : rontſom ende buyten de ſelve wonen meer dan vijftien duyſendt Chineſen , die daer al-t'ſamen haren handel dreyven / ende allerley handt-wercken doen. Boven dien komender noch jaerlijcks meer als 400. Schepen van China , uyt de Stadt ende Provincie van Chincheo , met Syde ende alderley waren gheladen / waer voor ſy Silver-geldt wederom voeren. Sy komen op haer gheſetten tijdt / namelijck van December oft Kerſmis tot Paeſſchen toe. Daer ſouden oock in 't begin-ſel van deſe ſeghenvoordighe maendt twee Schepen van Japon in Manilla komen / gheladen met Yſer / Meel / Speck ende andere Victualie. Voor de Bay van Manilla lept een Eylandeken / Marabilla genaemt / ontrent 15. mijlen van de Stadt / daer mocht men het bequamelijck ſetten / ende voorts de ghelegenthepdt wijder inſien.

IN-WERP.

De Stadt Manilla , ende de Huyſen der ſelve / ghemaeckt van Kalck en-
de Steen / op de nieuw maniere van huydenſdaeghs / zijn ſoo groot ende ruym
in haer begrijp / dat de Spaenjaerden in 't midden van de Stadt een ſlechte
muer hebben doen ſtrijcken / om in tijdt van noode haer vertreck daer binnen

te

„ te nemen / ende ntet ghedwongen te weſen ſoo veel volcks daer te houden leg=
„ gen / als de grootheydt van de Stadt wel verepſſchen ſoude. Dit is meeſt
„ om der Japoneſen wille gheſchiet / die hier ſtercken handel dryven / ende by
„ den Spaenjaerden ſeer ſuſpect zyn. In Manilla reſideert / beneffens den Gou=
„ verneur / (welcke ſoo veel is als Vicerop) de Audientie ofte Raedt des Ko=
„ nings: ende behalven den Dom daer d'Aertſ-biſſchop syn reſidentie heeft,
„ zynder noch eenighe andere ſchoone Kercken. De Inwoonders van alle deſe
„ Eylanden in't ghemeyn / zyn al-te-mael Chriſten oft Heydenſch / want de
„ Moren of Mahometiſten zynder gantſch upt-geroeyt.

Deſchepen verzeylen. Ende ſetten't onder 't Eylandt bankingle. Daer sy 2. Barcken nemen.

Den 9. dito / zyn sy van de voorſz. punt gheſcheyden / ende 's anderen daeghs 's avondts by een groot Eylandt ghekomen / dat ghenoemt is Bankingle, onder 't welcke sy het den 11. dito / 's avonts / geſet hebben ontrent een half myl van't Landt. Den 15. dito / aen 't voorſchreven Eylandt leggende / na dat sy haer wel verſien hadden van Water / ende alle de ledighe Pypen ghevult / bequamenſe twee Barcken met Hoenderen ende Verckens ghela=den / die na Manilla wilden / om de Spaenjaerden hare labinghe tot tribupt te gheven. Sy kreghen hier ontrent 250. Hoenderen ende 50. Verckens, waer voor de Generael den Indianen wat Lyn-waedts gaf in betalinghe, met een Brief aen den Gouverneur van Manilla, in-houdende / dat sy hem ſouden komen beſoecken. Deſe Victualie quam haer wonder wel te pas / mitſdien sy van de Indianen / die al wech liepen / niet en konden be=komen.

Den 16. dito / zyn sy t'zeyl gegaen van Bankingle, dat een hoogh Eylandt is, wel 12. of 15. mylen groot in't ronde / bewoont met Indianen / die nu al-te-mael onder de ſubjectie van de Spaenjaerts ſtaen: ende onder zeyl weſende / hebben noch twee Canoas bekomen / met ontrent dertigh Verckens ende hondert Hoen=ders / die mede naer Manilla wilden. Sy lieten het volck henen varen / met noch een Brief aen de Gouverneur / wiens tribupt sy aen-gehaelt hadden / want het de Heere van noode was.

Ende twee Canoas.

Den 21. dito / moeſten sy / door ſtilte ende variable wint / weder na Bankingle loopen / daer doen eenighe Barcken ende Champans laghen / gekomen upt de Enghte van Manilla. De Generael / om eenigh beſchepdt van Manilla te hebben, heefter de Sloep met twaelf Muſquettiers naer toe gheſonden / ende't Jacht van Capiteyn Bieſman iſſer mede naer toe ghezeylt / tot beſcherminghe van de Sloep / die een zeyl heeft na-gejaeght / maer niet konnen onder-varen / door dat alle 't volck daer upt was / ende te boſſe-waert in-geloopen. Dit was een nieuw Chineeſ Champan, met matten overdeckt / daer een Paep in ghe'weeſt hadde met syn Oznamenten / waer van sy noch een deel bequamen. Des nachts is't Chineeſ Champan, daer Bevel-hebber op was Jacob Theuniſſz. Stuer=man / met noch vyf van de onſe / ende vyf Chineſen / onder zeyl ghe'weeſt, roepende aen den Admirael / of sy't om de Zuydt wilden nemen / om te ſien waer Capiteyn Bieſman met de Sloep mocht ghebleven zyn. De Generael liet haer toe-roepen / dat sy blyven ſouden / ende daer wederom anckeren. Hoe het met haer vergaen is en kan men niet weten / want de Schepen en hebbenſe zedert niet meer vernomen. Vermoeden dat de Chineſen haer den hals ſullen af-gheſneden hebben / ende alſoo ghevlucht zyn. De Schipper en=de Piloot van 't Champan, die op den Admirael waren / klaeghden ſeer over 't verlies van haer Schip ende goedt / ende verklaerden / niet te weten / hoe

Het Chineeſ ſchip dwaelt af vã de vloot ende blijft achter / met verlies van ſes man.

het

ghet met de andere toe-ghegaen was. De namen van de ses achter-ghebleven Nederlanders zijn dese: Jacob Theunisſz Oosterwijck, Stuer-man; Cornelis Dirckſz van Uytrecht, Adelboȝst op den Admirael; Cent Adriaensz van Vlissingen; Niclaes Cassier; Jan Jansz Aep, Adelboȝst op de Eendracht; Pieter Jansz Trompetter.

Den 22. dito / alsoo de Eendracht, die om een andere hoeck van 't Eylandt aen Ancker gheleghen hadde / met de groote Sloep na den Admirael quamen / zijn sy een zeyltgen ghewaer ghewoȝden dat van Manilla quam: maer eer sy daer by konden / was 't al ghestrant / ende 't volck ghevlucht. Sy kregen de Fregate, die seer aerdigh ghemaeckt / Galeysche wijse / ende merckten aen een Spaensch Vaendel / ende sommighe kleederen / die sy daer in vonden / datter Spaenjaerden in geweest hadden: namen 't selve goedt daer uyt / ende hieuwen de Fregat in de gront. Een Fregate genomen.

Den 24. dito / ontrent de middagh / quamen sy aen den hoeck van de Bay van Manilla, daer sy een groote openinghe saghen / Noȝdt-Oost in strecken-de / wel vier oft vijf mijlen wijdt. Dit is de mondt van de voorschȝeven Bay / in 't midden van de welcke een langhwerpigh Eylandt leydt / Mirabilis ghenaemt / ende noch wat voorder siet men een ander rondt Eylandt / als of het een Hoet waer. Van daer leyt de Stadt Manilla acht mijlen inne-waerts. Sy zeylden voorby de openinghe aen de West-zijde / want en konden Mirabilis niet bekomen / ende hebben 't aen de West-zijde van de Bay achter een hoeck Lants gheset / ontrent twaelf mijlen van de Stadt. Hier ontrent was 't Landt seer woest / ende weynigh bewoont. Sy hebben 't / door Resolutie van de Krijghs-raedt / hier by ghehouden / somtijdts onder zeyl / maer meest aen Ancker legghende: want om dese tijdt 's Jaers waeyt de windt hier uytten Noȝdt-Oosten / sonder eenighe veranderinghe. Het Eylandt Manilla, by de Inwoonders Lucon gheheeten / is grooter als Enghelandt ende Schotlandt t'samen. Daer leggen noch menighte van Eylanden rondtom / die mede seer groot zijn / ende staen al-te-samen onder tribuyt van de Spaenjaerden / diese met weynigh volcks ende moeyte vermeestert hebben; want de Eylanders waren een arm slecht volckxken / dat al naeckt ginghen / dan nu ter tijdt ghebruycken sy eenighe linnen kleedinghe. Dese Eylanden en hebben in haer selve geen grooten rijckdom / dan woȝden seer bevaren by de Chinesen, die daer over-al grooten handel dȝijven. Groote vã 't Eylandt Manilla.

Den 3. Decembȝis 1600. den Admirael aen Ancker legghende / ende d'Eendracht onder zeyl zijnde / wierden sy een groot zeyl gewaer / dat uytter Zee quam. De Eendracht het selve verovert hebbende / heeft den Capitepn met eenighe andere van de voornaemste aen den Admirael ghebȝacht. Dit was een van de Schepen van Japon, van welcke de Chinesche Meester haer gheseydt hadde: niet anders als Yser ende Meel / met sommighe Hammen / gheladen hebbende / die sy in Japon laden / ende in Manilla komen verhoopen. 't Schip was ontrent 55. last groot / ende hadde twintigh daghen uyt Japon ghevveest / in compagnie van noch dȝie Schepen / die van hem verstoken waren. Dese Schepen zijn van een vȝeemt faetsoen / voor plat als een Schouw / hebbende riete oft matte zeylen / by-na smacks-ghewijse / die sy met een Windtaes op-hijsen: de Anckers zijn van hout / ende de Kabels van stroo gemaeckt. Sy weten haer wonderlijck wel daer mede te behelpen. De Generael heeft den Capitepn seer wel ghetracteert. Hy was een ghebozen Japon, ghenaemt Jamasta Citissamundo, ginghy met Deschepen bekomen een Schip uyt Japon.

langhe

langhe kleederen ghekleedt / by-na als de Polacken, ende soo gaense daer te lande al-te-mael. Sijne kleederen waren van lichte Sijde / met allerley loof-werck ende bloemen / seer konstigh daer op ghemaeckt. Hadde 't hooft (soo sy al-te-mael doen) heel kael geschoren met een scheer-mes / behalven in den neck / daer sy 't hayr lang hebben. Heeft den Generael / t'sijnen versoecke / 29. korven Meel / ende 8. korven Visch / met ettelijcke Hammen / vrywilligh aen boordt gesonden / oock een houten Ancker ende Touwe / waer voor hem de Generael ten dancke ghecontenteert heeft met eenighe stucken Lijnwaet ende drie Coers. Begeerde van de Generael oock een paspoort met een baniere / de welcke hy hem ghedaen heeft in de naem van sijn Princelicke Excellentie: daer voor heeft hy den Generael vereert met een Jongen uyt haer Landt / ontrent acht Jaren oudt zijnde / gekleedt ende gheschoren op haer maniere / ende is voort sijnen wegh na Manilla gevaren / met Schip ende goet.

Beschrijvinge van Japon.

Het Koninghrijck Japon ofte Japan, eertijdts Chryse ghenoemt / ende Zipangry, soo Marcus Paulus wil; is een lichaem ende versamelinghe van vele Eylanden / van een gheschepden door klepne Golffen / engden / ende draepinghen der Zee;

Zee; ende ſtreckt ſich van den 31. graedt van hooghte / tot den 39. toe. De lenghte deſes Landts is by-na van 200. mÿlen; ſÿne breette loopt onghelÿck: op ſommighe plaetſen 10. op andere van 30. mÿlen breedt zÿnde. Deſe Eylanden ſien ten Oosten na Nova Hiſpania, ten Noorden na Tartaryen, ende andere onbekende volckeren / ten Weſten na China, ten Zuyden na de onbekende Landen / met een wÿde Zee tuſſchen beyden. Het begrÿpt 66. kleyne Coninghrÿcken / ende worden ghedeylt in drie voornaemſte leden: waer af het principaelſte ende eerſte ghenoemt wordt Japan, begrÿpende 53. Heerlÿckheyden / ofte Coninghrÿcken / welckers machtighſte zÿn Meaco, ende Amagunce. Den Coningh van Meaco heeft onder hem 24. of 26. Coninghrÿcken / ende die van Amagunce 12. of 13. Het tweede lidt wordt ghenoemt Ximo, ende begrÿpt 9. Coninghrÿcken / welckers voornaemſte zÿn Bungo ende Figen. Het derde lidt is Xicoum, begrÿpende 4. Coninghrÿcken / ofte Heerlÿckheyden.

De voornaemſte ende voorluchtighſte deſer Rÿcken / zÿn die van Coquinay, in de welcke de vermaerde Stadt van Meaco is gelegen.

Van de oude regeringe aller deſer Landen / ende hoe die van een gedeylt ghewordē zÿn.

Eertÿts heeft het gantſche Japon onder eenen Koningh geweeſt / die men Vo ofte Daïr noemde / ter tÿdt toe dat een deſer Monarchen ſich te ſeer in de wellusten wentelende / van de Gouverneurs ſÿner Provintie veracht wiert / ende meeſt van de Cubos, die de twee voornamſte Gouverneurs waren / (waer van d'eene des anders macht daer naer gheheel t'onder brachte) ſoo dat deſe alles in-namen watſe mochten / ende beroofden den Daïr van ſÿn goederen ende Landen. D'eergierighept dagelÿcks toe-nemende / is als nu d'een / als nu d'ander gherebolteert / ende dan dit / dan dat Landt in-genomen / onder den naem van Jacatis, dat is Koninghen te ſeggen: Even-wel lieten ſy den Daïr, den naem van Heer over het gantſche Japon behouden / doch ſonder eenigh macht ofte ghebiedt over 't ſelve: ende ter nauwer noodt ſullen de Princen / ghegrenſt aen Meaco, hen van lÿf-tocht ende kleedingen verſorghen willen: ſoo dat nu deſen Daïr niet meer en is als een ſchaduwe van den ouden Daïr van Japon: Maer in plaetſe van Daïr, tſedert 500. jaren herwaerts / wort hy genoemt Heere van Coquinay, ende Prince van Tenze, alwaer de vÿf Koninghrÿcken rontom de Stadt Meaco zÿn / deſen wordt ghenoemt Souvereyn Monarche van Japon, ghelÿck geweeſt is Nobunanga, ende na hem Faxiba, een van ſÿne voornaemſte Hooftmannen / die ten minſten vÿftigh Koninghrÿcken onder hem bracht: ende gelÿck teghenwoordigh is Taicoſama, ofte Taico; heeft een Hof doen bouwen / 't welcken verwonderens waerdigh is / daer in hanghen dupſendt koſtelÿcke Matten / of Tapÿten / met boorden van Damaſt / Fluweel ende Goudt. Het is van koſtelÿck hout ghebouwt / ende van binnen met louter Goudt bekleedt. Voor dit Paleys / op een ſchoon effen pleyn / heeft hy doen op-richten een ſchouwtooneel / daer men Comedien ſpeelt / ende aen de zÿden van 't ſelve / een ſtuck weeghs daer van af / twee Torens / yder drie ofte vier ſolders hoogh. De huyſen zÿn meeſt van hout / om de menighvoudighe Aerdt-bevinghen; doch ſommige van ſteen / fraey ende net gebouwt.

De voornaemſte Stadt van Japon is Meaco, die 21. mÿlen in de ronde gheweeſt is / doch nu door de civile Oorloghen der Japonoiſen wel een derde-deel gemindert. Al-hier houdt ſich de voornamſte Magiſtraet van Japon, beſtaende in drie Mannen. Daer na is de Stadt Oſſacaye, die groot ende machtigh is / ende (ſoo men ſeght) de Rÿckſte van gheheel Oosten. In deſe Stadt wonen

vele Koop-lupden / van welcker de minste wel 30000. kroonen rijck zijn. Bungo is de vooznaemste Stadt in sijn Contrey / seer bequaem gelegen zijnde. Coyo is een Stadt / toe-gewijdt een sekeren Bonze, genaemt Combodassi: al-hier worden alle de Princen begraven / ofte soose elders ghelepdt worden / sal men al-hier ten minsten een sijner tanden senden.

De Stadt Piongo (gheleghen van Meaco 18. mijlen) wierdt meest tijts in den Oorlogh van Nobunanga geruineert; ende is in den Jare 1596. door Aerdt-bevinge wel half versoncken / ende ter neer ghewozpen / ende kozts daer naer is de reste verbrant. Hier leggen noch de Steden Amangasaqui, een hupse Stadt / vijf mijlen van de zee / recht tegen over Sacai, als mede Vosuquin, Funay, Tosam ende veel andere.

De Locht deses Lants is seer ghesont / al-hoe-wel het de houde ende sneeuw seer onderwozpen is: is oock wat berghachtigh ende onbzuchtbaer. In de Maent September wozdt al-hier den Rijs ghe-ooghst / ende in de Mey-maent het Koozn. D'inwoonderen graven veel Metaels upt der Aerden: oock seght Marcus Paulus Venetianer / dat in sijnen tijdt soo veel Goudts in dit Landt ghevonden wierdt / dat des Koninghs Paleys met Gouden platen bedeckt was.

Hooge ende dicke Ceder-boomen.

Daer zijn veel boomen / die d'onse seer gelijck zijn: oock zijnder soo hooghe ende dicke Ceder-boomen / dat de Timmer-lupden hare Pilaren in de Tempelen daer af maken / oock Masten van Schepen / hoe groot het oock zy. In de weyden / ende langhs de velden siet men vele troppen Ossen ende Paerden: In de Wildernissen / Wolven / Hasen / wilde Verckens / ende Herten: oock veel Fatsanen / End-vogels / Toztel-duyven / Quackels ende Hoenderen. Gheneren haer veel met de Jacht / soo datse niet als Wilt vleesch eten / hoe-wel genoegh van Ossen / Koeyen / ende Schapen versien / maer ghebruycken die tot arbeydt / hebben een af-keer van 't tamme Vleesch / oock een grouwel van de Melck / seggh yen (hoe-wel het wit is) niet-te-min 't bloedt van de Beesten te zijn: hebben veelderhanden Visch / daerse groote lief-hebbers van zijn: sy hebben noch Boter noch Olie van Olijven / dan alleen Olp van Walvisschen. Alle tamme Dieren / die hier zijn / hebben sy oock.

Twee uyt-termaten hooge bergen.

Onder alle de Bergen / die in alle dese Eylanden zijn / vindt m'er twee vooznaemste / waer van den eenen soo hoogh is / dat hy verre in de Wolcken reyckt / ende wozdt genoemt Figenoiama: d'andere brandt altijdts / ende werpt ghestadighe blammen upt. De Japonoisers zijn ten minsten-deele subtijl / verstandigh / loos / leersaem / ende goet van memorie. Men verwijdt daer niemandt sijne armoede: men vliet ende verbloeckt den achterklap / diefte / 't gebruyck van sweren / ende allerley tuys-spelen. Soo yemandt onder hun dreyght / ende sijn Sweert treckt / heeft de doodt verdient: gebruycken geen ghebangen-huysen: den delinquant wozdt op de staende voete gestraft ofte ghebannen: konnen yemandt qualicken vangen / ofte moeten hem onversiens krijgen / want sy haer te weer stellen / ende veel quaedts doen / wetende dat sy doch moeten sterben: is 't yemandt van Adel / ofte eenigh groot Heer / sijn huys wozdt met volck beset / ende hem wozdt bevolen hem selver te dooden: soo niet / veroberen 't huys met gewelt / ende slaen dan al doodt wat sy daer in vinden: om sulchs te verhoeden / soo laet den delinquant hem ghemeenelicken van sijn dienaers dooden / die hem den buyck over-dwars opsnijden / 't welcke de dienaers dickwijlen daer naer haer selver mede doen / upt liefde ende gunst diese haer Heeren in haer leven hebben toe-gedragen: zijn haer levens weynigh achtende / want sulcks gebeurt dickmaels van kleyne jongers / in presentie van haer

Ouders /

Ouders / ende dat om kleyne oorsake / ende uyt louter obstinaethevdt : zijn ten meestendeele fris ende robust van Lichaem / konnen tot de 60. Jaren de wapenen draghen. Hebben weynigh haerts ; d'een strijckt sijn hooft-hayr voorwaerts / d'andere achter-waerts ; de Boeren draghen het halve hooft kael / gheljck ock 't ghemeyne volck : in alle haer manieren zijn recht teghens de Chinesen (haer gesworen Vyanden) ende andere Natien aen ; want in plaetse dat die de eerbiedinghe met hun hooft ende handen doen / malkanderen te ghemoet komende / soo doen dese haer Schoenen / in bewijs van eere / uyt : die yemandt al staende met eerbiedinghe ontfangende / doen 't desen al sittende : gheljck wy hier te lande Mantels om doen als men wil uyt gaen / soo leghghen syse af als sy op de straet komen / ende doen groote bocksens aen / die sy / te huys komende / weder uyt trecken / ende nemen de kap ofte Mantel weder om : gheljck by andere natien fraey is / bloeyent ofte gelubw hayr ende witte tanden te hebben / soo werdt 't selve by haer gantsch leeljcken ghehouden / soeckende 't selve in alle manieren swart te hebben : segghende / wit droefheydt / ende swart blijdtschap by haer te baren ; als haer Vrouwen swanghet gaen / hebben 't lijf met een goordel vast toegesloten / daer sy te voren de selvige slap om 't lijf draghen : segghen / soo sy sulcks niet deden / dat het met haer bucht qualjcken vergaen soude ; naer dat de moeders haer kinderen gebaert hebben / in plaetse van moeder en kindt te hoesteren / soo werdt het kindt terstondt in koudt water ghewassen / ende de moeder een weynigh tijdts seer luttel eten gegeven / ende dat noch van weynigh voetsel. In 't eten ghebruycken sy twee kleyne stoockens / daer sy seer aerdigh de spijse mede weten te vatten / sittende op matten / daer sy oock op slapen ; Als sy gaey eten / doen sy hare Schoenen ende kousen uyt / om dat sy de matten niet vuyl en maken ; d'arme luyden / voornemeljck langhs den Zee-kant / leven van kruyden / rijs ende visch : doch de Rijcken maken goede ciere / yeder gherecht wordt de Tafel verandert / die van Ceder-hout ghemeenljck is ; hare confituren worden op de maniere van Pyramiden ghemaeckt / ende vergult / met uytstekende Cedertacxkens : zijn meer bruyn dan wit / verdragen geduldeljck den arbeydt / zijn in alle haer dingen seer patientigh ende lijtsaem / leeren van jonghs af honger / houde / ende alle arbeyt lijden / te gaen bloots hooft / met weynigh kleederen / soo in de Winter / als des Somers / ende dit niet alleen het gemeen volck / maer ock de grootsten van 't Landt ; eergiertigh ; verdragen niet geerne ongeljck ; konnen de wraecke seer aerdigh dissimuleren. Men vinter die hare kinderen versmoren / soo haest die ghebosen zijn / om de moeyte van't op-voeden te schouwen : hebben maer een spraye / maer in dialecten met verschepden woorden vermengelt / dat het schijnen veelderley sprayen te zijn. Hare Characteren beteyckenen gheheele woorden. Hare ghewecr is / een Roer / Kortelas / Poenjaert ende eenighe andere lichte wapenen. Gaen meest-tijdts bloots hoofts. Rouw-draghende / kleeden sy hun in 't witte. Haren leckersten dranck is water / gemenght met seker kostelijck poeder / ghenoemt Chie ; is by haer in groote estime / soo dat alle Heeren ende vermoghen luyden sulck water altijdt in huys hebben / doen sulcken groote eere aen / die sy daer van laten drincken ; de potten daer sy die dranck in bewaren / ende kroesen daer se die uyt drincken / werden by haer in groote waerden ghehouden (gheljck by ons Diamanten ende andere ghesteenten) na die oudt ende van konstige meesters gemaeckt zijn / daer eygen Waerdeurs ende kenners van zijn / konnen wel 4. ende 5. duysent Ducaten ghelden :

de Koningh van Bungo, betaelden voor een dier potten (staende op drie voeten) 14. duysent Ducaten: sommighe drincken ook Wijn / die sy van den vreemdelingh koopen. In de Stadt Banoum, is een Academie / daer hare Priesteren (Bonzes) leeren / ende de jeught onderwijsen. Sy ghebruycken de Druckerije / gelijck wy.

In Japon wordt seer grooten handel in veel dinghen ghedreven; want behalven den Rijs / diemen aldaer veel aen den vreemdelingh verkoopt / worden ook veel Peerlen / (die groot ende rondt / maer root zijn / doch meer als de witte geacht) geladen ende verkocht. Daer zijn ook seer veel kostelijcke gesteenten / ende veel Goudts te ruplen: want dese twee dingen maken dat Koninghrijck gantsch machtigh ende rijck.

Van des Koninghs inkomsten.

Behalven dat andere Koninghen desen Koningh verplicht zijn / veel gheschenken te gheven / ook in tijdt van oorlogh ende vrede te dienen / worden der noch in die Provintien vergadert twee millioenen Gouts aen Rijs: waer by af-gemeten kan worden wat d'in-komsten van d'andere dingen bedraghen / waer af (mijns wetens) by niemanden nopt geen volkomen reveninge gemaeckt en is.

Men kan ghenoegh bekennen hoedanigh de sterckten ende macht van desen Prince is / nadien dat Faxiba, die voor een tegenwordigh-heerschenden regeerder / van mepninghe was / na dat hy geheel Japon onder sijn ghebiet ghebracht hadde (in welcke hy met een groot Heyr 50. Koninghrijcken conquesteerde) geweldiger handt in China te trecken; hebbende tot desen eynde hout doen af hacken om 2000. Schepen te timmeren / tot overboeringhe van sijn Heyr. Voorts zijn de Japonesers seer dapper / soo dat haerder een kleyn ghetal / een grooten hoop Chinesers licht verjagen kan.

Het Gouvernement van Japon is seer verschepden van die manier / die by ons in Europa bekent is / aengesien die macht ende aensien deses Prins niet en bestaet in sijn ordinarise in-komsten / ofte in de vriendtschap der volckeren / maer in Authoritept ende Majesteyt: want soo haest hy eenigh Landt verovert heeft / dat verdeylt hy terstont onder sijne vrienden / ende goet-gunstige / op die conditie / dat sy hem op haer eygen kosten volgen sullen met een seker ghetal volcks / soo wel in tijdt van Vrede / als van Oorloge. Dese deylen dan dit Landt wederom aen hare getrouwste / op dat sy die aldus te beter tot hare devotte verbinden souden / soo dat alle de goederen van Japon, soo publijcke als particuliere / van weynigh volcks dependeren / ende dit weynigh aen eenen / die Heere van Tenze is / die op een ooghenblick geeft ende neemt 't gene hy wil; maeckt de Princen ende Bedelaers al in een ooghenblick. Doch dese maniere van regeringhe veroorsaeckt al-hier ghestadighe oproeren: Eerstelijck / om dat den Daïr (die / al-hoewel hy geen macht ofte heerschappije en heeft / nochtans onder het Volck seer veel geacht wort) maeckt / dat de Seigneurs van Tenze, ende d'andere Princen / schijnen al-te-mael tyrannen te zijn / usurpateurs van andere luyden goederen / verderfers der Monarchie / ende vyanden des wel-varens van Japon: 't welck alle de goetwilligheyt des volcks gantsch vernietight. Hier upt komt / dat een yeder licht de wapenen in handen neemt / verhopende licht groot te worden / door verkleyninge sijnes maets.

Wijders / overmits de Princen daghelijcks verandert worden / en konnen sy van den volcke soo niet bemint worden / als naturele Heeren; ende sy-luyden ook haers staets niet versekert zijnde / beminnen 't eene Landt niet meer als 't andere:

't andere : maer hopende dat de selve lichtigheyt / die haer 't een gegeven heeft/ oock noch een beter ofte een ander daer by verleenen sal / soo dat dit voor altijdt den oorlogh in 't een of in 't ander Eylandt voeren.

Maer Faxiba, om absolupter Heer te blijven / hadt een gewoonte / de Prinsen dickmaels te veranderen / op dat hare swackheydt hem meer onderdanigheydt toe-brachte ; ende sy luyden door dese ordinarise mangelinge hope mochten hebben (midts hem gehoorsaemende) haest weder een ander Landt te besitten.

Behalven dit/wilde hy oock / dat alle dese hem eedt van gehoorsaemheyt moesten doen / ende jaerlijcks eenige geschencken toe-brengen / houdende haer oock door dit middel de vleugelen te beter kort / ende sijnen rijckdom in 't groeyen.

Wijders hielt hy het volck gestadigh besigh met timmeringhe van verscheyden voor-treffelijcke Palleysen/Tempelen/Casteelen/Fortressen/groote Steden/ hebbende meest-tijdts tot soodanighe wercken wel 100000. arbeyts-luyden in 't werck / alle op de kosten van sijne onderdanen : tot welcke hy veel Yser besteedende / sijn volck ten deele ontwapende/ hare middelen upt-putte/ende alsoo te beter in sijn bedwangh hielt.

Doch laet ons nu het huydens-daeghsche Gouvernement eens sien. Eerstelijck / zijn te Meaco drie Mannen / die de voornaemste Magistraten van dit gansche Rijck zijn ; dese hebben Souvereyne authoritept / ende resolveren van alle dingen. De eerste / die als een Paus is / wordt Zazo ghenoemt / ende is gestelt over de Heylige saken by haer. De tweede / genoemt Uco , staet over de Ampten ende Officien. De derde / Cubacamo genoemt / staet over de oorlogh ende vrede. Van de drie voornaemste magistraten dese Rijcks.

Dit volck is verdeylt in vijf orden : d'eerste is / die eenigh bewint ende heerschappije hebben : Alle dese worden met eenen name Tones genoemt / hoe-wel sy oock (gelijck by ons) verschepden van macht zijn. d'Ander orde is der gener/die last hebben over Offerhanden/ende Goden-dienst ; dese hebben het hooft ende den kin kael gheschoren / leven sonder Vrouwe/ ende zijn in veelderley Secten verdeylt ; maer worden alle met eenen name ghenoemt Bonzes. De derde bestaet in de Borgerije / ende de reste Adels. De vierde begrijpt het Ambachts ende Zee-varent volck ; ende de laetste bestaet in Arbeydts-volck.

Alle misdadighers worden metter doodt ghestraft ; oft ten minsten ghebannen : Hare straffe des doodts is het swaert : doch op sommige plaetsen worden/ de gene die op Overije betrapt zijn / op eenen Waghen rondtsom ghevoert/ ende daer naer gehangen.

De Japonesers leggen in alderhande Godtloosheyt gheheel versopen / hebbende soo Dupvelsche meyningen / dat geenigh Christen mensche en leeft / of moet met recht daer een schrick af hebben. De Bonzes zijn hare Priesters ende Leer-meesters / verdeylt in elf verschepden ende teghen malkander strijdende Secten / nochtans daer in eens / dat sy de onsterffelijckheyt der zielen / ende de voorsienigheyt Gods / loochenen. Doch dese secreten haerder Godtloosheyt communiceren sy niemandt dan den Edelen / handelende niet-te-min met het ghemeyne volck van de straffe der Hellen / ende 't ander leven. Sy hebben seer treffelijcke Huysen / ende leven meest onder een. Hebben verschepden Academien / waer van de heerlijckste te Frenojama is / 9. mijlen van Meaco. Ontrent over 800. Jaren heeft een seker Koningh van Japon in dese plaetse 3800. Tempelen gebouwt / met hare Conventen / voor dese Bonzes , daer by verschepden Palleyen : ende op dat se met bequamer gemack studeren mochten / timmerde

by aen den voet van Frenojama twee Dorpen / welckers Inwoonders haer van alle noodelijcke dinghen versien mosten. Dese Academie quam tot soodanighe reputatie/dat niemandt als der Princen ende Koninghs kinderen/ of hare naeste Bloedt-verwanten daer in komen mochten / soo datse by-na het gantsche Rijck van Vome alleen gouverneerden : doch de weelde (die sterche beenen tot stut hebben moet) heeft haer tot roouerije ende Oorloghen gebracht / soo datse in de Stadt Meaco veel quaedts gedaen hebbende / eyndelijck in den Jare 1551. van Nobunanga bespronghen zijn / die haren Bergh in-nemende / vele vermoort / ende maer 400. Tempelen gelaten heeft.

De vermaerde Goden onder den Japonoisen , zijn de Fotoques ende Cami ; de eerste houden sy voor Goden / om hare gestrenghedt in 't leven gebruyckt / ende sonderlinghe gheleertheydt : de tweede / om hare groote daden ende treffelijcke vindingen. D'eerste waren meest Prelaten / d'andere Princen : waerom sy den Fotoques om dingen van d'andere Werelt / ende den Cami om Aertsche dingen bidden. Doch is hare Afgoderije daer mede niet ge-eyndight ; want sommighe aen-bidden noch de Sonne ende de Sterren : andere aen-bidden niet dan den Hemel / ende schrijven den Herten ende andere wilde dieren oock eenighe Godtheyt toe. Dicht by Meaco is eenen Tempel / toe-gewijet eenen die sy den Godt der konsten ende wetenschappen noemen. Den Duyvel ghebruyckt seer groote konst ende macht om sich van 't slechte volcxken te doen aen-bidden / onder schijn van verscheyden Beesten / die van hem seer geplaeght ende gemartelt worden ; hebben hem oock eenen Tempel ghebouwt / in de welcke den Prince der duysternisse met twee Duyvelen nevens hem staet / waer van d'eene der Menschen sonden op-teyckent / ende d'andere leest die voor den Prince op. De muren des Tempels zijn beschildert met alderhande pijnen die de Duyvelen den verdoemden Menschen aen doen. Den Duyvel maeckt dit volcxken wijs / dat alle goet ende quaet succes van hem af-komt.

De Japonoisen houden vreemde manieren in de Lijck-uytvaerden ofte begravingen / met grooter staet ende Ceremonie / door welck middel de Bonzes groote schatten vergaderen : De gene / wiens Erfgenamen dese sware kosten niet dragen konnen / worden heymelijck by nacht begraven / ofte in de Duynis-backen ghworpen. Den Godt Amida is eene der principaelste Goden / die sy eeren boven veel andere / soo datse haer selven in besloten plaetsen beslupten / alleenlijck een kleyn locht-gat hebbende / daer in totter doodt toe blijven / om by hem te komen. Die aen de Zee-kanten wonen / vergaderen een somme geldts met Bedelen / steken dat in een Duydel / aen haer hals hanghende / nemen voorts een Bijl ende Kap-mes mede / om de struycken onderweghen (soo sy seggen) af te hacken / ende gaen aldus t' Scheep waren in de diepte / gebonden hebbende om hare beenen ende armen seer groote steenen / springen van boven neder in de Zee / om te reysen na haren Afgodt Amida. Noch hebben sy eenen Afgodt Xaqui.

Daer is oock een Secte Jensuans genoemt / die niet anders en gelooven dan 't gene sy sien ofte voelen.

Bekomen een Barck met Wijn.

Den 9. dito / is de Eendracht , die over een dagh of twee om de Caep geloopen was / wederom by den Admirael gekomen met een Barcke / geladen met Wijn/ uyt welcke de Spaensaerts geblucht waren. Dese Wijn is by-na als Brandewijn / van seliere Cocos noten ghebrandt / ende werdt by de Generael overghenomen tot provisie van de Schepen. De Barck voorden sy in de grondt / ende bequamen

bequamen daer na noch eenighe Barcken met Hoenderen ende Rijs / al den Spaensaerden toe-behoorende.

Den 14. dito / op een Donderdagh 'smorgens / soo sy met beyde Stenghen voor-geschoten laghen / hebbense twee zeylen uyt het gat van Manilla sien komen / diese metten eersten voor Fregatten aen sagen: maer wat naerder komende / sagen dat het groote Schepen waren / die met haer wilden spreken / soo sy daer na wel ghewaer wierden. Derhalven hebben stracks hare Stengen gheheyst / ende al haer geschut ende gheweer reet ghemaeckt / om teghen die van Manilla te kampen. d'Admirael van Manilla, de voorste zynde / is na de onse toe-ghekomen / ende na dat sy haer gheschut op hem ghelost hadden / heeft hy haer terstont aen boort geklampt / ende 't Schip ge-entert met een deel volcks / die seer furieus aen quamen / met Vergulde Helmen ende Schilden / wel ghemonteert / schreeuwende ende roepende / Amayna Perros amayna: dat is / strijckt ghy Honden strijckt. De onse begaven haer onder 't bove-net / waer door de Spaensaerts meynden het Schip al in te hebben / overmidts sy wel 6. oft 7. sterck waren tegen een: Dan wierden van onder met Spiessen ende Roers soo welle-kom geheeten / dat hare furie haest verkoude / want daer bleeffer een deel op den rugge leggen. Ondertusschen quam hare Vice-Admirael mede na onsen Admirael toe: maer meynende (na vermoeden) dat sijn volck ons Schip al

De schepe van Manilla kome de Hollanders aen boort / ende slaen tegen den andere.

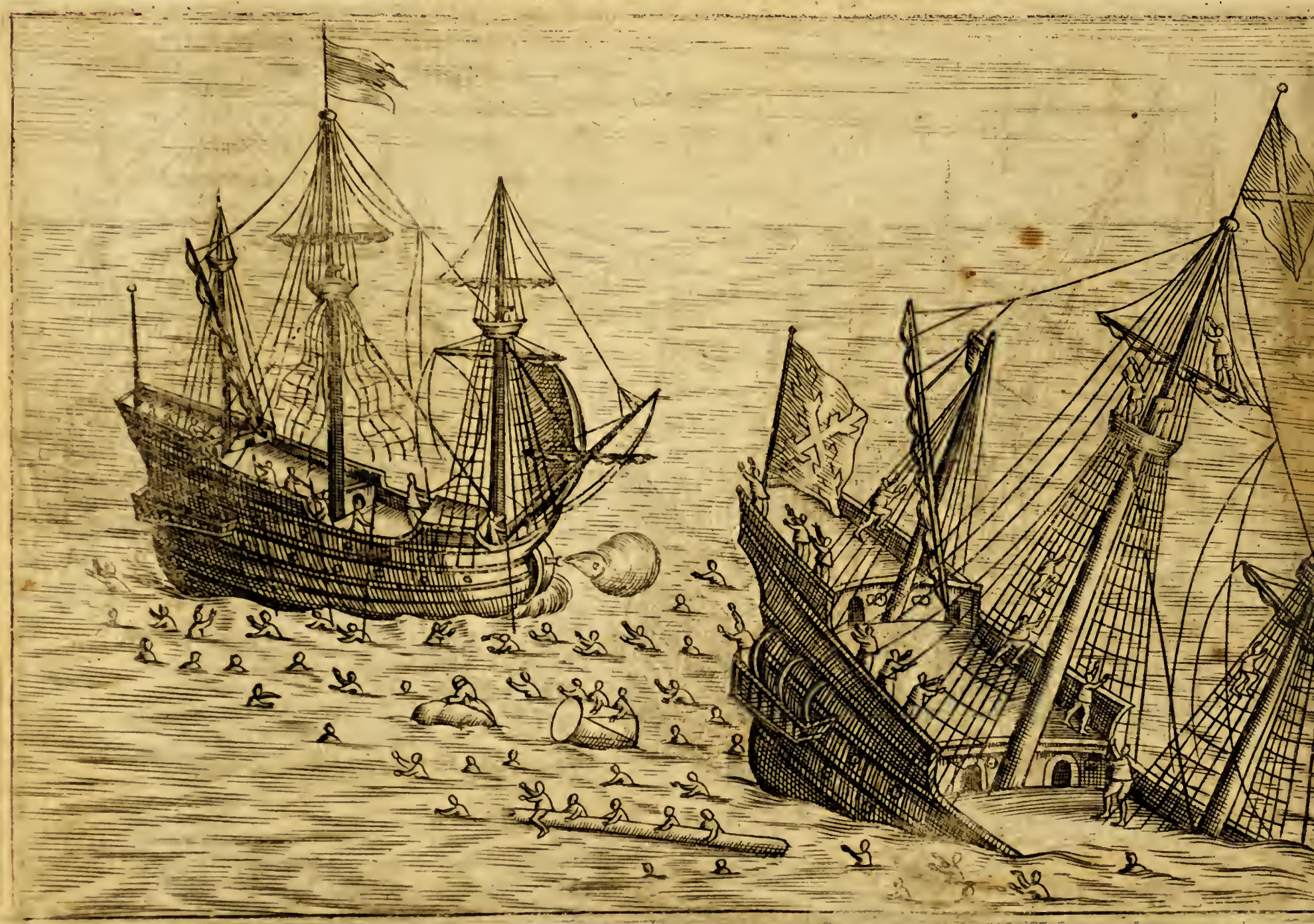

in badden / is hy het Jacht gevolght / die sijn Mars-zeyl by-geset hadde / ende voor de windt van den Admirael af-gheloopen was ; d'Admirael van Manilla lagh meest de heele dagh onsen Admirael aen boordt / door dien sijn bough-anckter aen het bobe-net / dat voor onse Mast stont / vast was / soo dat het selve bobenet seer in stucken brack / ende de onse seer open maeckte. Sy schoten dapper met Roers ende grof Gheschut door onsen Admiraels Schip / ende de onse aen hare zyde en stonden mede niet stille / maer wierden in 't leste soo obermoede ende mat / door dien datter soo veel volcks ghequetst wierdt / dat sy begosten te verslauwen. Dit merckende de Generael / is beneden ghegaen / dreygende sijn volck / soo sy niet vechten en wilden / dat hy den brant in 't krupt steken soude. Hier door grepense weder moedt / soo dat selfs eenighe gequetste met de andere voor den dagh quamen / om tot den lesten Man toe te vechten. De Vyant begon mede seer te slauwen / ende veel van sijn volck raeckten over boordt. Victorie vande Hollanders. Sy hadden wel twee Chinesche Champans vol volcks by de handt leggen / maer die borsten / onses Geschuts halven / niet aen-komen / soo dat die van Manilla heel moedeloos wierden / ar beydende alleenlick om van ons boordt te raecken / daer over sy veel moeyte hadden. Ondertusschen hebbender de onse haer grof gheschut door-ghejaeght / ende eyndelick is de Manilaensche Admirael van haer boordt gheraeckt / maer daer naer sagen sy hem te gronde gaen / hy sonck in een

korte

kozte stondt soo stepl neder / dat men noch top noch mast meer en sagh. Daer sagen sy hare vyanden vooz haer oogen naecht swemmen / roepende Misericordia, ende waren (naer gissinge) wel twee hondert in ghetalle / behalven dte verdzoncken ende doodt gebleven waren. Sy velden hare Focke/ want haer groote Reede was af-ghehouwen / ende al de Hooft-touwen in stucken / ende dat haer noch meest quelde / was de vzandt/ die vooz haer schieten soo geweldigh tusschen hoozt in-gekomen was/ dat sy noch vzeesden al t'same te sullen verbzanden/ doch hebben 't ten laetsten noch gestist/ ende God Almachtigh gedancht vooz de groote Victozie/ die hy haer soo miraculeuselick verleent hadde. D'Admirael van Manilla sinckt.

Alsoo van den vyandt omslaghen zynde / hebben sy haer Schip weder wat ghereddet / ende zyn met het Fockjen ghezeylt vooz de hoofden die daer laghen en swommen / van de welche sy noch sommighe doodt-staken met Spiessen. Onder andere was 'er een Paep ofte Monnick / die sy kenden aen syn krupn. Op het Schip waren vyf doode Spaenjaerden blyven leggben / die sy over boozdt smeten / by dese vonden sy een Silveren dooshen met kleyne Bzefkens vol beswerinqhe van alderley Sancten ende Sanctinnen / op datse immers wel souden bewaert wesen ; want op sulcke leurerhen verseeckeren haer de Papen ende Monnicken haer lyf. Van de onse zynder vyf doodt ghebleven / ende sesen-twintigh ghequetst. De dooden waren Huybrecht Jansz van Troyen, Schipper ; Simon Jansz van Op-dam, Schieman ; Wouter Adriaensz van Woerden ; Jacob Lock van Amsterdam, Adriaen Claesz Koning van Hoorn. Sy bleven doen op den Admirael / onder ghesonde ende ghequetste / noch acht-en-veertigh Man sterck. Onder zepl wesende / hebben sy den Vice-Admirael van Manilla, met haer Jacht de Eendracht ghesien wel twee mylen van haer : naer vermoeden was 't selve in der Spaenjaerts ghewelt ; want haer docht / dat syn vlaghe / die vooz af-woey / neder-ghestreken was / ende die van Manilla boven : ook en hielden sy het niet moghelyck dat het Jacht sulcken ghewelt soude hebben konnen wederstaen : want hadde met Jonghers met al / niet boven de vyf-en-twintigh Man op / ende die noch seer swack / daer-en-tegen waren de Schepen van Manilla elck wel vzie hondert Last groot / ende hadden elck wel op / tusschen de vier ende vyf-hondert Man / soo Spaenjaerden als Indianen/ ende wel tien stucken gheschut. Dit waren de selve Schepen die jaerlicks van Manilla naer Mexico zeylen / vol Syde ende andere kostelicke Waren geladen. Sy haddense nu toe-gherust om de onse van de kust te vzyven / want sy niet en willen datter eenige ander Natie komt handelen. Daer waren een deel Spaensche Soldaten op-ghesmeten / met een hoop Indianen / die (vooz de onderwysinge van de Spaenjaerden) seer wel weten om te gaen met Roers ende ander geweer. De Gouverneur van Manilla, ende van alle de Philippijnen, was genoemt Don Francisco Tello de Meneses. Getal ende namen der dooden. De Eendzacht (na vermoedē) by de Spaenjaerts vermeestert.

De Generael heeft syn cours van't Eylant af-geset/ na 't Eylant Borneo, leggende van Manilla ontrent 180. mylen / om 't schip daer wat te repareren / ende 't volck te ververschen/ want sy gantsch ontstelt waren/ ende geensins machtigh het ander schip van Manilla te verwachten/oft haer Jacht te ontsetten. Den 16. dito/ waren sy neffens een groot Eylant genaemt Boluton, dat wel 180. mylen in de lengte heeft/ ende mede staet onder 't gebiet van de Spaenjaerden/doen ter tyt tot Gouverneur hebbende eenen Sarmiento. Sy zeyldender op 5. oft 6. mylen na by heen / want het een suyvere kust is / ende sy twee Chinesche Pylooten op hadden / die tot Borneo wel bekent waren. 't Schip Mauritius verzeylt.

Eñ komt in de Bay van Borneo.

Den 26. dito/ zijn sy in de Bay van Borneo gekomen/ dat een heel groote Bay is/ met een armigen in-bocht eñ eenige Eylanden ter Zee-waert leggende so dat haer begrijp in 't ronde wel twee of drie mijlen beslupt. 't Isser over al seer slecht water / ende de Zee gater niet meer hol als in eenige Revieren. Daer wort uptermaten veel visch gevangen/ daerom oock de voorsz Eylanden vol visschers wonen / die met menighte aen boort quamen / visch voor lijnwaet verkoopende. De Koning van Borneo hadd' een Armade leggende op een hoeck van de Eylanden/ om wacht te houden/ ende de visschers te bevrijden. De stadt selve leyt noch drie mijlen bet op-waerts in een Reviere.

Daer sy dē Koningbeschencken.

De Generael heeft den eenen Chinees, die in sijn schip was/ met een present aen den Koningh van Borneo gesonden/ hem bootschappende/ dat sy hier in sijn landt gekomen waren als vrienden/ eñ niemant van den sijnen yet te kort souden doen/ maer hun alleenlijck voor haer gelt ofte Waren versien van victalie ende water/ met presentatie van hem weder met schip ende goedt ten dienste te willen staen.

Ende verversinghe aen boort krijgen.

Des anderendaegs quamender seer veel Prauwen aen boort/ brengende frupten/ hoenderen/ water ende visch/ 't welck de Generael voor lijnwaet liet koopen. Sy waren seer begerigh na 't Chinees lijnwaet / waer van de onse soo wat bekomen hadden voor Manilla, maer het lijnwaet van ons Landt / en wildense niet hebben. Daer quamē oock eenige Edel-luyden aen boort/ om 't schip te besien/ die de Generael met schenckagien ende andersins alle vrientschap bewees / om in vryheyt met haer te mogen handelen.

Bootschap des Koonings aen de Hollanders.

Den 28. dito / quam de upt-gesonden Chinesche Piloot weder aen boort / ende met hem in een groote Prau een van des Konings dienaers/ met een Chinees upt Patana, die by de Koningh in groot credijt was. De Piloot seyde / dat die van Borneo de onse niet wel gelooven en wilden / meynende dat sy Spaenjaerts waren/ met de welcke sy Oorlogh hebben/ want seyden dat'er noch een Schip op de Kust was / dat sy meynden van onse Compagnie te wesen / daer was oock een Portugesche Barck voor-by ghepasseert / die een man in Borneo ghesonden hadden/ om den Koning te waerschouwen/ dat de onse geen Koop-luyden en waren/ dan de voorschreven Konings dienaers / die aen boort waren / verklaerden / dat sy nu wel saghen / dat de onse geen Spaenjaerts en waren / het welcke haer lief was / ende wilden 't selve den Koning aen-dienen / seyden oock/ dat den Koningh verstaen hadde / dat sy van andere Natie waren / ende daerom geerne een Man van haer wilde aen Landt hebben / om die te sien. Den Generael antwoorde sulcks geerne te willen doen / mits dat de Koning een van de sijne in ostagie liet/ 't welck sy seyden hem te sullen aen-dienen / daer op heeft haer de Generael eenige Roers ende wapenen vereert / om den Koningh te schencken / gelijck dan alle vreemdelingen/ aldaer aenkomende/ diergelijcke vereertingen moeten doen. De Chinesche Piloot voer mede naer lant/ om te besien of 'er eenige Koopmanschap te dorn ware/ dan in Borneo en valt gantsch geen specerie. Wel isser de beste Camphora van geheel Oost-Indien/ maer die estimerense't pont wel op twintigh reaien van achten / ende noch en soude men geen dry of vier hondert pondt hebben konnen krijgen.

Chinesen van Patana aen boort.

Den 30. dito/ quam de Chinesche Piloot wederom aen boort / met sommighe Chinesche Koop-luyden/ die in Borneo lagen met een Schip/ daerse sestigh Picol Peper in geladen hadden / by haer mede gebracht upt Patana, om al-hier te verkoopen. Dese Chinesen en zijn onder de subjectie van den Koning van China niet/ maer wonen in't voorschreven Patana, een Landtschap / leggende aen de kust Sian,

Sian, oft (soo andere schrijven) Chiam, daer sy een Konting op haer selve hebben/ doch staen onder eenderley Wetten met die van China, wesende luyden die uyt haer lant geloopen ofte gebannē zijn/ overmits datse wel eer bijbuyters waren.

Dit Patana, daer sy haer nu ontholden/ is een sterck onwinbaer Landt/ van het welcke elders by gelegentheydt breeder sal gesproken worden. Haer principaelste Stadt aldaer/ is mede Patana ghenoemt/ daerse een goede Haven hebben/ van waer sy op verscheyden plaetsen in Oost-Indien handelen/ ende haer voordeel stende/ nemen ende berooven alle Schepen/ diese in Zee konnen vermeesteren/ soo wel Chinesche als andere/ maer binnen haer Haven hondense een gelijck vry. Dese/ die nu aen Boordt waren/ seyden/ dat die van Patana een Chineesch Champan genomen hadden/ dat van Java quam/ ende met de Hollandtsche schepen/ doen ter tijdt daer leggende/ gehandelt hadde/ hebbende voor hare Waren Realen van achten ghekreghen. Welcke tijdinghe den Ghenerael ende sijn Scheeps-volck lief ende aengenaem was om hooren.

Daer sy mede handelen.

Dese Pataensche Chinesen beyden den onsen haren Peper/ maer hielden hem seer hoogh van prijse/ ende begeerdender niet dan Realen van achten voor/ mette welcke de onse niet seer geladen en waren/ doch hebben eben-wel in't laetste niet haer gehandelt/ voor twintigh Picos peper een derde-part aen gelt/ende twee derde-parten aen Waren/ als Laken ende Harnassen te geven/ yder Pico, wegende 120. pont/ tot 13. Realen van achten. Dese Peper beloofdense's anderdaeghs aen boort te brengen. Terwijlen sy t'schepe waren heeft de Chinesche Piloot den Generael aen-gedient/ dat hy wel op sijn hoede zijn soude/ want die van Borneo wel een hant hadden/ als sy hare gelegenthevdt sien/ van soodanighe schepen te nemen ende verrasschen/ ghelijck oock de onse naderhandt wel gewaer wierden. Daer quam oock een man uyt Borneo aen boort/ dat mede een Chinees was van Canton, doch een slecht quidam. Dese bad de onse/ dat sy hem in't schip wilden verbergen/ want hy was in Borneo wat schuldigh/ dat hy niet betalen konde/ daerom sy hem voor een slave verkoopen souden. Seyde oock dat in Borneo groote gereedtschap van volck ende anders gemaeckt wert/ waer uyt de onse te stercker vermoeden/ datse haer wel souden mogen komen bespringen. Dan als sy wel op haer hoede warē/ en haddē die van't Eylant met al haer macht geen lanx.

Waerschouwinge van de Chinesche Piloot.

Naerder waerschouwinge.

Den eersten Januarij 1601. saghen sy by malkanderen vergaderen achter een sekeren hoeck ontrent een mijl van't schip over de 100. Prauwen/ waer voor sy 't oogh in't zeyl hielden/ ende dapper op hare hoede waren/ al haer gheweer ende Geschut klaer makende. Daer na ts'er een Prau aen boort gekomen met twee sacken Peper/ die sy seyden/ dat de Koning van Borneo sondt/ begerende eenige harnassen daer voor/ welcke de Generael haer gaf sonder te laten blijcken/ dat hy wat van haren aenslagh ghemerckt hadde/ dan liet maer twee man over-komen. Terstont quamder noch een Prau aen boort met wel 80. man/ die meest bedeckt saten onder sekere matten/ welcke sy gemeynlich mede voeren op hare Prauwen. In dese Prauw was een Os ende veel Frupten/ die sy seyden/ dat de Koning den onsen sond tot een vereeringe/ ende wilden stracx met alle man op-klimmen/ presenterende den onsen dat sy den Os souden ophijssen eñ den frupten aen-baerden/ om haer alsoo te bedobben/ ende haer personagie te spelen. Maer de onse op haer hoede zijnde verboden haer over te komen. Sy drongen des niet-te-min eben hart aen/ maer siende dat de lonten gereet waren om vyer te geven/ zijn still ghebleven/ vragende wat de onse haer begeren was. De Generael seyde/ dat'er wel 2. oft 3. moghten over-komen/ maer niet meer/ ende dat sy wat van boort afleggen souden/

Aenslagh van die van Borneo op 't Hollants schip ontdeckt.

den/ 't welck sy deden. De voorsz Chinees Patani (die drie of 4. daghen te voren aen boort gheweest hadde) met noch eenighe andere Edel-luyden van den Koninghs/is over-gekomen/ende siende dat haren aenslagh gemist was/door dien de onse soo wel op haer hoede waren / heeft soo veel excusen gedaen als hy immers mochte/seggende dat des Koninghs Oom (die sijn voogdt was/ende in sijn plaetse regeerde) met alle de Prauwen op 't water gekomen / om sich met sijn Vrouwen wat te vermaken/ ende hadden 't schip van verre gesien sonder argh. Daer op vraeghden hem d'onse / waerom hy haer sulcx niet ontboden hadde / doch lieten 't voorts ongemerckt door-gaen / eñ bewesen haer alle vrientschap / met sommige geschencken aen den Koningh/ of sijn Stad-houder te vereeren/waer mede sy blijdelijck haer af-schept genomen hebben ende door gevaren zijn / want hadden geen kleyne vreese/ datse onthaelt souden geworden hebben na hare verdiende valschept/daer de voorsz Chinees Patani de meeste auteur van was/ die sulcks wel meer gespeelt / ende niet lange te voren met sijn 4. of 5. een Portugesche Barck overweldight hadde/ daerse mede over voeren quansuys als passagiers/ende alle de Portugesen die 'er in waren den hals af-sneden/maer daer na verstakense door storm in Borneo, alwaer sy wederom genomen wierden/ende warender nu in des Koninghs dienst. Den 2. dito / quamder een prau van Borneo aen boort / daer de voorsz Pataensche Chinesen in waren / mede brengende de Peper / die sy den onsen verkocht hadden. Sy wegen alle haer goet met een Evenaer of Romance, ende rekenen 100. Catti voor een Pico, yder Catti soo veel wesende als 1. pont en een vierendeel Spaensch gewichte.

Anderen aenslagh gemist.

's Nachts daer aen by den doncker zijnder vier swemmers voor 't schips bough gekomen/die de kabel meynden af te snijden/'twelck indien 't haer gelucht hadde/ soude 't schip voor-seker aen landt hebben moeten drijven/want hadden maer dat een Ancker / daer 't schip op lagh en reet. Maer de onse zijn 't gewaer geworden aen een Prau daer sy upt-gesprongen waren/die voorby 't schip quam drijven/ende hebben 't belet met schieten / waer door de swemmers haer wegh maeckten. Sy hadden den onsen oock twee nachten te voren een Prau af-gesneden / die sy van haer-luyden gekocht hadden/soo dat sy genootsaecht waren wederom een ander te koopen/want waren hare sloep in 't slaen voor Manilla quijt geworden/ende moesten haer nu met sulcken Prau behelpen.

Beschrijvinge van 't Eylandt Borneo.

Dit Eylant Borneo is een van de grootste Eylanden van Oost-Indien. De Hooft-stadt / mede Borneo genaemt/ligt in een moras/soo datmender met Prauwen moet varen van huys tot huys: Daer staen tusschen de twee ende drie duysendt Huysen / ende daer-en-boven hebbense veel Huysen ende Hoven te landewaert in. 't Lant is seer volck-rijck / eñ 't zijn groote kloecke mannen/ hebbende altijdt haer geweer by haer/al waert 't maer de slechtste boer ofte visscher. Sy gebruycken bogen ende lange spatten / met een yser aen 't eynde/ als by ons een Javelijn/in haer pijl-kokers steken wel 20. of 30. pijlen/ al bestreken met fenijn/dese blasense krachtelick upt/ eñ alsser yemant mede gequetst is dat hy bloet/soo moet hy sterven. Sy zijn al t'samen Moors oft Mahometist van geloove/ ende en souden om de doot te lijden geen speck eten/daerom en zijnder oock daer te lande geen Verckens. Sy nemen soo veel vrouwen alsse voeden konnen / daerse seer jalours van zijn / ende nochtans soecken haer profijt met te doen / want daer quamender veel aen boort om te handelen / ende als de onse die maer wat ongheschickt-elijck aen en tasten/ja slechts daer op wesen / stelden de mannen sich daer tegen te weer/ ende souden yemant lichtelijck met een spies ofte spupt in de hupt gesteke hebben.

Sy

Sy sien alle soo mans als vrouwen uyt den bruynen / gelijck andere Indianen. Gaen gekleet met eenig lijn-waet om 't lijf/dat sy op verscheydē manieren weten te winden. Op 't hooft een Tulbant van fijn katoenē doeck. De Edel-luyden/sonderlinge die van 's Konings maegschap zijn / weten haer seer groots ende magnifijck te houden. In 't midden van hare Vrauwen/die overdeckt waren voor de Sonne/ hebben sy een tafel staende / met eenige silvere vaten daer op/ in de welcke sy haer Betelle ende kalck hebben / dat se voorgaens knauwen.

IN-WERP.

Die het ten nausten onderso cht hebben / seggen / dat dit Eylandt in sijn om-me-loop niet meer en begrijpt als 250. mijlen/ andere maecken 't ongelooflijck groot / ende spreken van 2100. mijlen / ja dat men 't in drie maenden niet en soude konnen om-zeylen. Pedro Texeira verhaelt / dat hy van de West-hoeck van 't Eylandt Noorde-waert aen langhs de kuste tot de haven toe ghezeylt heeft ontrent 200. mijlen. Het is overvloedigh van leef-tocht / ende sonderlinghe van Vleesch ende Rijs. Geeft (soo geseyt is) de beste Camphora van gheheel Oost-Indien/waer van wy breeder geschreven hebben in de eerste Schip-vaert/ fol. 82. Men vindter oock eenigh Gout/ende den vermaerden steen genaemt Lapis Bezar, die seer kostelick is / ende wel versocht tegens 't fenijn. Lapis Bezar/hoe ende waer hy groeyt. Dese groeyt binnen in de maghe van een Schaep ofte Bock / rontom een dun stropken / 't welck in 't midden van de voorsz maghe leydt / ende dickwils in den steen gevonden woordt. Hy is seer slecht ende glat van buyten / van coleur doncker groenachtigh. Dese Bocken of Schapen noemen de Persianen / in welcker landt de steen mede seer veel gevonden woort/ Bazan, ende de steen Bazar welck is soo veel te seggen als Marckt-steen, waer van oock de Bazarucos (wesende 't minste geldt alvaer) haren naem hebben / als of men seggen wou Marckt-geldt. Hoe de steenen grooter ende swaerder van gewichte zijn / hoe sy oock beter zijn ende meerder kracht hebben. In 't Landt Pan by Malacca (daer dese steen mede veel gevonden woordt) vindt men seheren steen binnen in de galle van een Vercken / die noch in meerder weerde ende beter teghen alle fenijn gehouden woordt / als de Bezar-steen. Pedra porco/oft vercken-steen. Is van coleur klaer roodachtigh/ in 't smaken bitter / ende in het tasten als Fransche-zeep. Als men hem gheruycken wilt ende yemant ingeven/soo werpt men hem in een kop met water/ laet hem soo wat daer in staen / ende in 't uyt trecken is 't water bitter/'t welck ghedroncken alle de fenijnigheydt die men in 't lijf heeft reynight ende uyt-werpt / soo als men by ervarenthevdt dickmaels bevonden heeft. Men verwoedt dat bey de voornoemde steenen in de maegh ende galle van de voorschreven beesten groeyen / door de kracht van de krupden die sy eten / aengesien men de steenen op alle plaetsen / selfs in Oost-Indien niet en vindt / daer de Beesten nochtans met menighte weyden. In Borneo vindt men oock sommighe Diamanten (van welcke edelen steen elders breeder sal ghesproken worden) wat Note-muscate ende Foely/ het hout Sapon, daer men mede verwet als met Brasilien-hout, ende veel Was: Heeft veel havenen ende steden / doch niet seer bewoont. De Hooft-stadt (als wy gheseydt hebben) is Borneo, een Stadt met steene muren omringht / ende met schoone huysen verciert / leggende in een moras / als Venetien. De haven is ruym / ende wel bevrijdt / gemaecht van de mont van een groote ende wijd-loopende Revriere/ die aldaer in Zee valt ende van een deel andere rontsom-leggende Eylanden. Dese haven heeft eer-

„ tijdts gheſtaen onder 't gebiedt van de Spaenjaerden / dieſe verlaten hebben „ om de geſonthepdt des Landts / ende om dat ſp haer wepnigh nut was. De „ Hupſen zijn van hout gemaeckt/op balcken ende ſolderinge van plancken. Als „ het den Inwoonderen om des onweders wille / oft ander oorſaecken goedt „ duncht / verbaré ſp met hlepne moepte van d'eene kant vande Revier aen d'an- „ der / 't welck oock in ſommige andere Landtſchappen ende Eplanden daer on- „ trent dickmaels gheſchiedt. De Inwoonders zijn kloeck ende verſtandigh/ „ maer ſeer genegen tot ſtelen / ſonderlingh op de Zee / ende varen dickwils op „ vzpbupt tot aen de kuſte van Pegu toe / weſende by de 400. mijlen weeghs. Hare „ wapenen zijn rappieren/ Cofos,'t welcke ſchilden zijn gemaeckt van..... „ ...lancien / aſſagayas, ende ſommige hebben oock roers / maer vooznemelijck „ Selihes, oft ſpieſen van hout/dat ſoo hart is als yſer/ maer kozt-vzakigh/ ſo dat „ ſp ſteken blijvende in de wonde veel ſplinters daer inlaten / die de ſelve bykans „ onghheneſelijck maken. Telande-waert in zijn ſp Hepdenen ende Afgoden-die- „ naers/maer aen de zee-kant meeſt Turcks / welcke relige de Koning ſelve toe- „ gedaen is / den welcken niemant en magh aen-ſpzeken als dooz een taei-man „ ofte dooz-ſpzake.

Een Champan / komende uyt Japon in Borneo/ verſteken.

Den 3. Januarij 1601. onder zepl zijnde / ſaghen ſp een ſchip achter haer ghe- ſet leggen / daer ſp na toe-zepiden. Dit was een Champan dat van Japon quam/ ende naer Manilla wilde / maer was dooz ſtozm verſteken / ende gedwongen hier in Borneo in te komen / om hem te ververſſchen / moetende daer noch vier maen- den vertoeven na de Mouſon, of bequamen tijdt om naer Manilla te zeplen. De Generael liet de Capitepn aen boozdt komen / dat een oudt dick man was / een Pozтugees ghebozen van Port à Port, was gheheeten Manoel Luis, ende had- de lange in Malacca ende Maccao gewoont / maer woonden nu in Japon in een ſtad ghenaemt Langaſaque. Gaf den onſen te kennen / datter in Japon een groot Hol- lantſch ſchip was ghekomen van de Compagnie van Steven Verhagen, 't welck al-daer verſteken ende in ſeer deerlijcken ſtaet was / want ſp waren meeſt al van honger ende ſieckte geſtozven/ſoo datter maer 14. af en leefden. De Koning van Japon hadde 't ſelve ſchip upt Bongo, daer het eerſt aen gekomen was/in een ander haven doen voeren / Atonza ghenoemt / daer het op 4. anckers lagh / ende wel bevzijdt was. Het Volck gingh los ende vzy aldaer 't hun beliefde/ ende hadden conſent om een kleynder ſchip te maken / dewijl ſp niet machtigh en waren het hare over zee te vzenghen/ende dan te zeplen alwaer ſp wilden. De onſe verſton- den wel dat het den Admirael was van Verhagens Compagnie/ want 't was een Schip van 250. laſt/ ende hadde (ſoo de boozſz Pozтugees vertelde) veel geſchut op / met veel Kealen van achten en koopmanſchap. Sp waren met twee ſchepen van Chili over geſteken/maer hadden 't eene moeten verlaten. De Generael heeft den Pozтugees naer vermogen wel getracteert / eenige hammen ende andere vic- tualie van hem ghekocht / ende tot ſijnen contentemente betaelt/ biddende dat hp weder-komende in Japon den Hollanderen alle hulpe ende bpſtant doen wilde / ge- lijck hp beloofde. Hem wert oock t'ſijner begeerte een Pzincen vlagge gegeven met een paſpoozt van ſijn Excellentie / daer hp ſeer in verblijt was.

't Schip gaet upt de Bay van Borneo 't zepl.

Den 5. dito/'s mozgens zeplden ſp upt het gat van Borneo, ende bupten de Bay zijnde/ſetten haren cours 't zee-waert in/ende quamen/ na dat ſp lange met groot perijckel in de Eplanden verwarret gelegen hadden / ſoo verre / dat ſp op den 16. dito/ een zepl vernamen in haer baer-water/ naer het welcke ſp geloopen zijn/om een Piloot daer upt te bekomen. Des middaeghs daer by komende/ ſaghen dat

het

het een Joncke was / ende dedense strijcken / ende den meester aen boort komen. Bekomt een Joncke van Jor.
Dese seyde / dat hy van Jor quam / een Koninghrijch by Malacca: De Generael heeft de Meester / om dat hy een goet Piloot was op alle dese gewesten/ende ooch in de Molucken, aen boort gehouden / die met sijn Soon over trat / ende sijn volck belaste 't schip mette Joncke te volgen.

Den 28. dito/ hebben sy 't geset recht voor de stadt Joartan, gelegen in 't Eylant Java, daer sy vernamen dat geen speterije te bekomē soude zijn/ overmits die/ door den treck van de Hollantsche Schepen/ al verboert was naer Bantam. Hier hebbense't Schip ten besten dat sy konden ghereparеert / want het een seer bequame plaetse is om Schepen te setten ende kalfaten. Sy hebben haer oock versien van verversinghe/ als frupten ende hoenderen/ die sy in ruylden voor Noren-bergher meshens/ spiegelkens/ naelden/ Lijnwaet/ wolle kleederen/ ende andere verschepden snupsteringhe. Den 30. quamender eenige Portugesen aen boort / seggende datse een Baar Foelp te koop hadden/ die de onse van haer kochten voor laken/ dan seyden / dat sy de selve niet voor over twee dagen konden leveren. Des anderen daeghs quamen de selve Portugesen weder aen boort / met noch een ander / die sy seyden dat onder hun de principaelste was in Joartan. Vereerden den Generael met eenighe frupten ende andere snupsteringhe fraey met bloemen ende krupden besteken / daer voor hy haer wederom vereerde met wat Lijnwaets. Anckeren voor de Stadt Joartan in het Eylant Java.

Den 1. Februarij 1601. quamender wederom drie Portugesen aen boort/ onder andere een / de welcke seyde dat hy in Hollandt geweest hadde ten tijdt van de Spaensche Vloot/ een jongen zijnde van Don Diego de Pimentel. Dese seyden/ dat de voorsz Foelp noch niet gereet was/ maer dat sy die op morgen souden leveren. Waer upt de Generael achter-dencken kreegh / dat sy hem sochten te traineren/ om middeler-tijt eenige schelmerije of verraderije te brouwen/ siende datter maer een Schip en was/ ende dat noch seer swack door den slagh van Manilla. Heeft derhalven/ om alle verraderije te beletten/ de voorsz Portugesen aen boort gehouden. 's Anderdaeghs 's avonts quamder een Portugees aen boort met twee Balen Foelp/ wegende by de 200. pont/ 't welck maer een halve Baar is. Hy seyde datter niet meer en was / ende dat hy noch moeyte genoegh gedaen hadde om dese te bekomen; dan / na de onse vermoeden / waren 't haer oude treken. De Generael heeft de twee Portugesen ontslagen / maer den derden/ genaemt Augustijn Nunes bleef aen boort: de andere hadden hem belooft te halen / dan en quamen niet.

De stadt Joartan en heeft geen muragie: daer moghen ontrent 1000. huysen in staen al van hout gemaeckt. De Koningh was doen ter tijt in Passarvan, daer hy hem meest onthout: 't was de selve die over vijf jaren de stadt van Balambuam belegert hadde / doen de eerste schepen van Amsterdam daer waren / soo wy in de beschrijvinge van de eerste Schip-vaert der Hollanders op Oost-Indien gesept hebben. Hy hadde de voorschreven stadt Balambuam verovert / den ouden Koningh met al sijn geslacht upt-geroept/ ende was nu Koningh van Sorbaya, Joartan, Passarvan ende Balambuam. In Joartan woonde de opperste Priester der Indianen in Java, die een stuck weegs buyten de stadt een hof hadde met veel huysen/ende was wel 120. jaer out; dies niet tegenstaende hielt noch veel vrouwen / die hem moesten verwarmen / ende voeden met hare melck / want hy ouderdoms halven geen ander spijse nutte/ noch elders by leven konde. Was een groot wpant vande Christenen / dan de Koningh liet even-wel de Portugesen als oock andere natien haer vryhept / om datse groot profijt ende wel-varen in sijn landt brengen / nochtans nam hy van geen vreemdelingen eenigen tol ofte schattinge. Stadt van Joartan ende haer Koning.

Den

't Schip zeylt upt de haven van Joartan.

Den 4. dito zijn sy met een achter-ebbe 't zeyl gegaen upt de haven van Joartan, op hebbende den voorschreven Malayschen Piloot (want de Chinesen warense nu beyde quijt) ende een Portugees/ die haer vertolcken ende de passagie wijsen soude van de Straet van Balambuam.

Sien een groot Galeoen van Malacca vast sitten op seecker klippe.

Den 5. dito/ ontrent de middag hebben sy een Schip t'zee-waert van haer gesien / dat een groote mast hadde ende reddeloos lagh : daer by komende / sagen/ dat hy vast aen de gront sat op eenige blinde klippen : Het was een groot Schip wel van vijf of ses hondert last / ende hadde wel seven of acht hondert man op gheha dt / daer sy noch sommighe van sagen. De Portugees die sy op hadden/ seyde/ 't was het Galeoen van Malacca, toe-gerust om na 't Eylandt Amboyna te zeylen/ ende de Portugesen/ die in haer Fort aldaer vande Inwoonders seer nauwe belegert waren/ te ontsetten/ vermeynende het selve met het Eylant Banda soo wel te fortificeren/ datter niemant voortaen en soude mogen handelen als sy / ende dan voorts na de Molucken te trecken / om die mede voor haer te verseheren : maer door dese Schip bzeuche is sulck haer voornemen belet geworden. De onse vermoedē mede/ dat het selve Schip daer gekomen was/ om haer te ontmoeten/ ende datse advijs van haer moesten gekregen hebben over lant/ wel wetende datse door de Mousons van winden alsdoen wayende door de Straet van Balambuam moeste passeren/ want anders was dit upt haer weeh om naer Amboyna te varen.

Komen in de Straet van Balambuam : Ende daer door.

Des avonts zijn sy inde mont vande Straet van Balambuam gekomen/ welcke strecht tusschen 't Eylant Baly, anderssins Java Minor, ofte kleyn Java genoemt/ ende Java Major. Den 10. dito / 's morgens waren sy buyten de Straet van Balambuam, ende hadden de Verckens-hoeck van Baly zuyd-oost van haer.

Den 24. Aprīl 1601. sagen sy in der nacht bescheydelick een byer upt den noord-oosten / ende vernamen metten dagh het lant ten noorden van haer/ daer sy ontrent 4. mijlen af waren. Dit was (na haer gissinge) 't landt tusschen Cabo Falso ende Cabo de Bona sperance, soo dat Godt Almachtigh haer doen wonderlijck beschermde door het byer dat sy op lant gesien hadden/ want na gissinge van de Stuer-luyden waren sy noch wel 200. mijlen be-oosten de Caep, ende met den wint die 't doen waeyde N. N. W. aengaende / soo het hart gekoelt hadde / soudense recht op 't landt gezeylt hebben.

Vermoedē neffens de Caep de Bona sperance te wesen.

Den 3. May vermoeden sy dat sy neffens de Caep de Bona sperance waren/ ende den 26. dito/ tegen den abont zijn sy op de reede van't Eylant S. Helena gekomen; daer sy haer wel versien hebben van water / ende plantept van visch gevangen/ die oock 't beste was dat sy daer kregen : want al zijnder veel Geyten ende gevolgelte / soo kanmense nochtans om haer wilthepts wille qualijck krijgen. Frupt en was 'er mede niet te bekomen / dan Vijgen ende wat Datelen. Den 30. dito/ gingen sy van 't voorsz Eylandt 't zeyle.

Setten 't voor 't Eylandt St. Helena.

Gaen van daer weder 't zeyl.

Den 16. Junij 's morghens sagen sy ses zeylen ten noorden van haer komen/ dat Hollantsche Schepen waren van Amsterdam, die naer Oost-Indien wilden/ ende tot haren Generael hadden Jacob Heemskerck.

Ontmoetē 6. Hollantsche Schepen / die na Oost-indiē wilden.

Den 26. Augusti 1601. ontrent de middagh hebben sy 't gheset voor de Stadt Rotterdam, daer sy upt-gezeylt waren; Godt danckende voor sijn genadighe bewaringe. Binnen Rotterdam was groote blijdschap/ soo wel onder de principaelste/ als onder de gemeyne borgerije / ende sy wierden van een yegelick welle-kom geheeten van hare verre moeyelicke ende gevaerlicke reyse/ upt-geweest hebbende weynigh min als drie jaren.

Setten 't voor Rotterdam.

EYNDE.
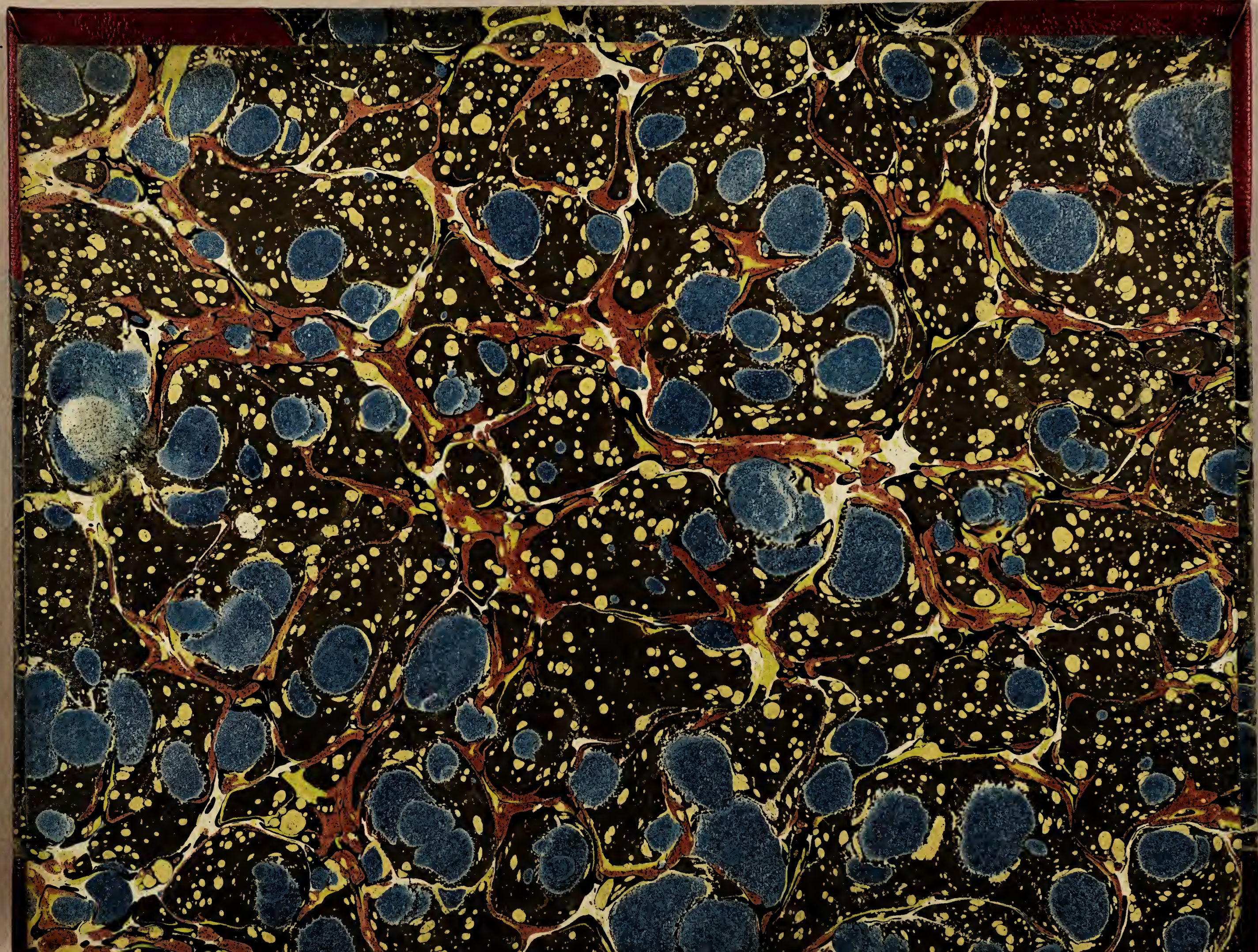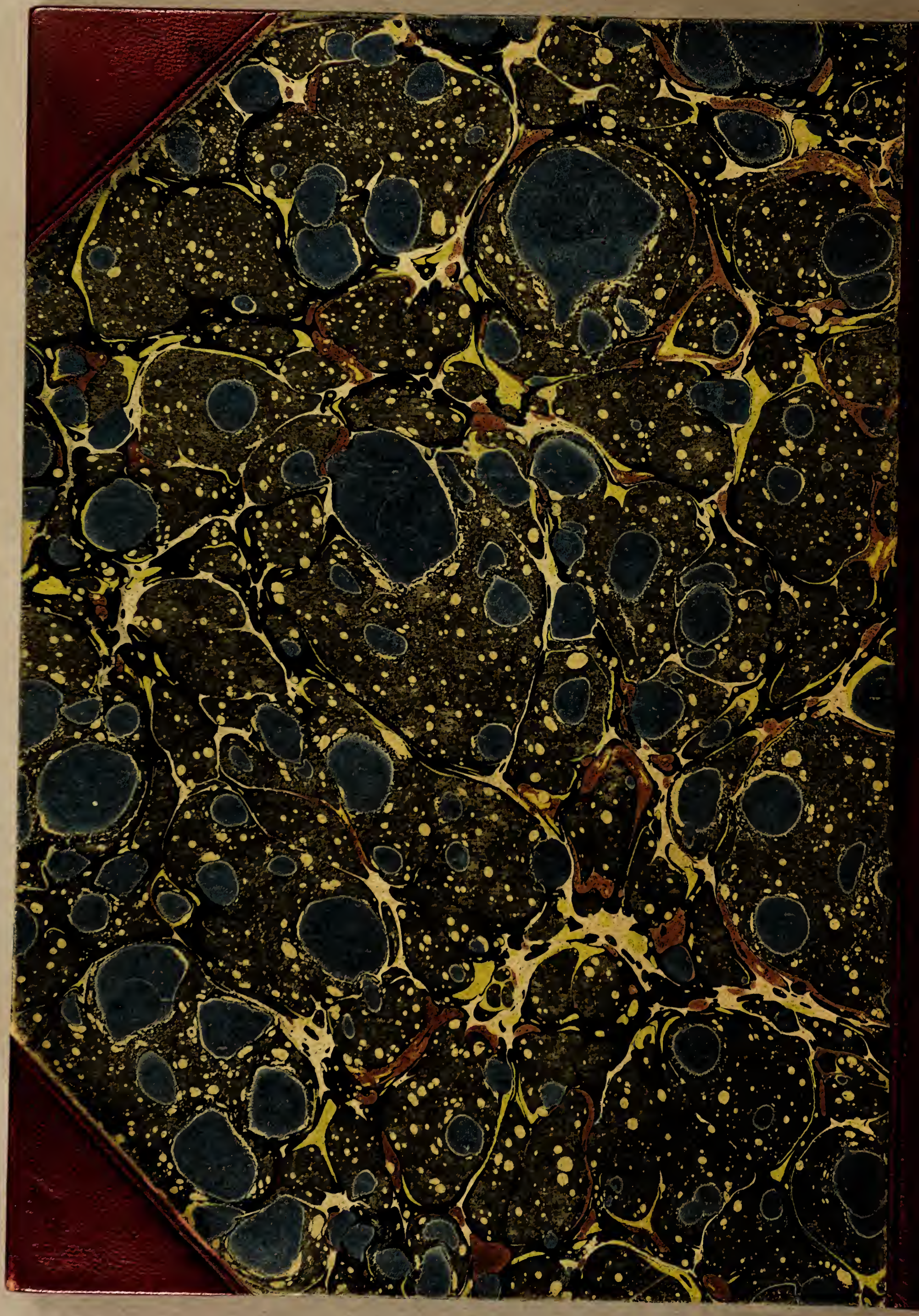
F 652
N8 12 v.3